

**Utečenci a migranti ako obeť
nenávisťných trestných činov -
prevencia, pomoc a ochrana**

Právna analýza a zistenia z mapovania situácie v teréne

Utečenci a migranti ako obeť nenávisťných trestných činov - prevencia, pomoc a ochrana

Právna analýza a zistenia z mapovania situácie v teréne

Vydala:

Liga za ľudské práva
www.hrl.sk

Autorka:

Katarína Fajnorová

Recenzentky:

Zuzana Hasna
Zuzana Številová

Grafický dizajn:

Monika Chaloupková

Analýza bola vypracovaná v rámci projektu „**SalamSK – Bojujeme proti islamofóbii a podporujeme obeť nenávisťných trestných činov**“, ktorý je financovaný z Programu Európskej únie pre Práva, Rovnosť a Občianstvo (2014 – 2020). Obsah tohto dokumentu predstavuje výlučne názory autorky a je na jej výlučnej zodpovednosti. Európska komisia neprijíma žiadnu zodpovednosť za akékoľvek informácie obsiahnuté v dokumente.

**HUĽMAN
RIGHTS
LEAGUE**
LIGA ZA LUDSKÉ PRÁVA

OBSAH

Zoznam skratiek	5
Informácie o projekte	6
Metodológia	7
1.Úvod	9
2. Východisková analýza	16
2.1. Stratégia EÚ v oblasti práv obetí na roky 2020 – 2025	16
2.2. Obeť trestného činu	17
2.2.1. Obeť nenávistného trestného činu	18
2.2.2. Utečenci a migranti ako obeť nenávistných trestných činov	19
2.3. Vyšetrovanie nenávistných trestných činov	20
2.4. Počty obetí nenávistne motivovaných trestných činov	22
2.5. “Neviditeľnosť” nenávistných trestných činov	25
2.6. Osveta a prevencia vo vzťahu k utečencom a cudzincom	30
2.7. Pomoc a podpora pre obeť	32
2.7.1. Subjekty poskytujúce pomoc obetiam	35
2.7.2. Poskytovanie služieb obetiam prostredníctvom informačných kancelárií MV SR	37
2.7.3. Vyhodnotenie dostupnosti odbornej pomoci pre utečencov a cudzincov ako obeť nenávistných trestných činov	37
2.8. Právo obeť na právnu pomoc	38
2.8.1. Možnosť ustanoviť advokáta poškodenému v trestnom konaní	39
2.8.2. Dostupnosť právnej pomoci pre obeť nenávistných trestných činov	40
2.9. Prístup k informáciám, včas, vo forme a jazyku, ktorým obeť rozumie	41
2.9.1. Dostupnosť informácií pre obeť v inom ako slovenskom jazyku	42
2.9.2. Poučenie obeť a poškodeného	43
2.10. Vzdanie sa procesných práv v trestnom konaní	44
2.11. Trestný čin či priestupok?	45
2.12. Odmietnutie trestného oznámenia	49

3. Zistenia z mapovania situácie v teréne	51
4. Záver - Sumárny prehľad hlavných zistení	56
Použitá literatúra	59

ZOZNAM SKRATIEK

CPP – Centrum právnej pomoci

ECRI - Európska komisia proti rasizmu a intolerancii Rady Európy

FRA – Agentúra základných práv EÚ

HRL – Liga za ľudské práva

INS – Islamská nadácia na Slovensku

MIC IOM – Migračné informačné centrum Medzinárodnej organizácie pre migráciu

MS SR – Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

MVO – mimovládna organizácia

NAKA – Národná kriminálna agentúra

OČTK – orgány činné v trestnom konaní

ODIHR - Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

PZ – Policajný zbor

SAK – Slovenská advokátska komora

SHR – Slovenská humanitná rada

SNSLP – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

TČ – trestný čin

VRAX – Výbor pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, antisemitizmu a xenofóbie

UNHCR – Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov

INFORMÁCIE O PROJEKTE

Od januára 2021 realizuje Liga za ľudské práva, v spolupráci s Islamskou nadáciou na Slovensku, projekt **SalamSK** zameraný na potláčanie islamofóbie na Slovensku, zvyšovanie informovanosti verejnosti a podporovanie obetí nenávistných trestných činov.[1]

Hlavným cieľom projektu je boj proti rasizmu a xenofóbii namierenej proti moslimom ako aj utečencom a migrantom žijúcim na Slovensku.

Špecifickými cieľmi sú:

- 1) zhodnotenie aktuálneho stavu ochrany obetí nenávistných trestných činov na Slovensku a navrhnutie vhodných odporúčaní pre zlepšenie systému ich ochrany;
- 2) analýza prezentovania islamu a moslimov slovenskými médiami, identifikácia negatívnych stereotypov a predsudkov a ich porovnanie s reálnymi faktami;
- 3) poskytnutie právnej pomoci obetiam nenávistných trestných činov a posilnenie postavenia členov a členiek komunít moslimov, utečencov a migrantov;
- 4) osвета vo vzťahu k verejným autoritám a vzdelávanie študentov Akadémie Policajného zboru v Bratislave;
- 5) scitlivovanie verejnosti v danej téme.

[1] Viac informácií o projekte a projektových aktivitách nájdete na: <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/salamsk-bojujeme-proti-islamofobii-a-podporujeme-obete-nenavistnych-trestnych-cinov-na-slovensku>. Na webovej stránke Ligy za ľudské práva budeme postupne zverejňovať aj výstupy projektu.

METODOLÓGIA

Jednou z aktivít projektu SalamSK je právna analýza aktuálneho stavu ochrany obetí nenávisťne motivovaných trestných činov[2] a vyhodnotenie dostupnosti odbornej pomoci a podpory pre obeť z radov utečencov, migrantov a moslimov.

Právnu analýzu sme realizovali od februára do júna 2021. Jej súčasťou bola analýza relevantných ustanovení právnych predpisov,[3] súdnych rozhodnutí, politických dokumentov[4] a odpovedí oslovených orgánov (MV SR, MS SR, Generálnej prokuratúry SR, Centra právnej pomoci, Slovenského národného strediska pre ľudské práva, Kancelárie verejnej ochrankyne práv SR) na žiadosti o informácie. Okrem toho autorka zrealizovala viacero výskumných rozhovorov a zozbierala potrebné informácie od subjektov pomoci obetiam trestných činov (Pomoc obetiam násilia, Optima fide, Centrum podpory Vidia, n. o.) a organizácií poskytujúcich pomoc utečencom a cudzincom (Slovenská humanitná rada, Slovenská katolícka charita,

Mareena, Človek v ohrození, Migračné informačné centrum Medzinárodnej organizácie pre migráciu). Súčasťou analýzy bolo aj štúdium správ, rezolúcií a odporúčaní Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii Rady Európy (ďalej len „ECRI“), Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len „ODIHR“), Agentúry pre základné práva EÚ (ďalej len „FRA“), Špeciálneho spravodajcu OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery, Parlamentného zhromaždenia Rady Európy, Európskej komisie. Inšpirovali sme sa aj zisteniami a závermi predchádzajúcich výskumov v danej oblasti.[5]

Súčasťou východiskovej analýzy sú aj zistenia z mapovania situácie v teréne.[6] Dáta od respondentov a respondentiek zozbierala dotazníkovou formou Islamská nadácia na Slovensku (ďalej len „INS“), ako partner projektu SalamSK.

[2] Trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona nazývame v texte analýzy ako „nenávisťný trestný čin“, „nenávisťne motivovaný trestný čin“, „trestný čin z nenávisťi“ alebo aj anglickým termínom „hate crime“.

[3] Predovšetkým zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiam trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon; zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok; Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV; Usmernenie Európskej komisie k vykonávaniu Smernice č. 2012/29/EÚ o obetiach (DG Justice Guidance Document); zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi, a ďalšie právne predpisy (viď Zoznam konzultovaných zdrojov – Právne predpisy)

[4] Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024; Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019; Stratégie EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025); Správa Európskej komisie Parlamentu a Rade o vykonávaní Smernice o obetiach

[5] Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačák: Národná správa Slovensko. Analýza implementácie práv obetí; 2019; správa vznikla v rámci projektu VOIARE financovaného Európskou úniou; https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOIARE_National_Report_Slovakia_interactive.pdf

I. Bihariová a spol.: Riešenie nenávisťne motivovaných trestných činov a nenávisťných prejavov (angl. Tackling hate crime and hate speech in Europe), Komparatívna správa o nenávisťných trestných činoch vychádzajúca z národných výskumov realizovaných na Slovensku, v ČR, v Maďarsku, na Malte a v Litve pokrývajúcich obdobie rokov 2014 – 2016; https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

Islamská nadácia na Slovensku: Správa: Islamofóbia na Slovensku 2019; https://www.islamonline.sk/uploads/docs/islamophobia_in_slovakia_2019.pdf

Z. Bútorová, G. Mesežnikov, a spol., Inštitút pre verejné otázky: Zaostrené na extrémizmus, výskumná štúdia, 2017; https://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Zaostrene_na_extremizmus.pdf

[6] Mapovanie situácie v teréne sa uskutočnilo prostredníctvom dotazníka "Mapovanie nenávisťi a islamofóbie v slovenskej spoločnosti/ Mapping hatred and Islamophobia in Slovak society" v aplikácii Survio, odpovede boli zbierané od 19. apríla 2021 do 1. augusta 2021. Zaznamenaných bolo 127 odpovedí.

Analýza sa zameriava predovšetkým na vyhodnotenie prevencie, informovanosti, podpory a ochrany obetí, ako aj dostupnosti odbornej, a osobitne právnej, pomoci pre obeť nenávistných trestných činov z radov utečencov a cudzincov. Nepokrýva ďalšie dôležité oblasti, napr. problematiku odškodňovania obetí nenávistných trestných činov, ktorá by si vyžadovala samostatný výskum.

Niektoré zistenia sme konzultovali aj s Odborom prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR, ktorý zároveň plní úlohu sekretariátu Výboru pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, antisemitizmu a xenofóbie (VRAX) a s Národnou kriminálnou agentúrou (ďalej len „NAKA“), ktorá zabezpečuje vyšetrovanie nenávistných trestných činov v trestnom konaní. Zistenia východiskovej analýzy slúžili ako základ pre formuláciu odporúčaní samostatného Pozičného dokumentu.

V texte používame prevažne generické maskulínium na všeobecné označenie osôb rôzneho pohlavia a rodu. Pod označením „migrant“, „utečenec“, „moslim“ a pod. ale zahrňame aj migrantky, utečenky a moslimky, ako aj všetky ostatné osoby rôzneho rodu. Liga za ľudské práva podporuje a vyznáva hodnoty rodovo spravodlivého a inkluzívneho prístupu.

PodĎakovanie

Autorka analýzy ďakuje recenzentkám Zuzane Števuľovej a Zuzane Hasna za cenné rady a pripomienky, kolegyni Michaele Dojčinovičovej za pomoc v rámci zbierania dát a kolegyni Monike Chaloupkovej za jazykovú korektúru a grafickú úpravu dokumentu.

1. ÚVOD

V roku 2015 sme boli svedkami väčšieho príchodu utečencov, najmä zo Sýrie, do Európy. Fotografie migrantov prichádzajúcich pešo, alebo po mori, zaplavili médiá. Čoskoro sa migračná otázka stala významnou témou politického diskurzu. Niektorí politici vyslovene „strašili“ záplavou utečencov mieriacich do našej krajiny.[7] Hoaxy a nenávistné komentáre sa rozšírili na sociálnych sieťach. Úmerne tomu vzrástli aj predsudky, xenofóbia a intolerancia voči utečencom a migrantom, najmä voči moslimom.

*„...vo svojom verejne prístupnom profile, vedenom na internetovej sociálnej sieti www.facebook.com pod menom „F. T.“ prejavil extrémistické názory, podnecujúce k násiliu a nenávisti voči skupine osôb tak, že dňa 11. septembra 2015 zverejnil fotografiu vojaka s odstrelovacou puškou z pohľadu v smere od hlavne, ku ktorej pripojil komentár „**Cakame na nich....Negrov co sa sem chystaju...**“, taktiež vo verejne prístupnom profile, vedenom na internetovej sociálnej sieti www.facebook.com pod menom „O. T.“, k obrázku ktorý tam bol zobrazený, kde sa nachádzajú traja vojaci v nemeckých uniformách, pričom jeden z nich obsluhuje armádny guľomet, pripojil na nástenku dňa 19*

*novembra 2016 komentár „**jedine uvítanie pre migrantov!!**“*[8]

Majoritná populácia je často náchylná preberať radikálne názory z negatívnych správ, ktoré sú však často nepodložené a skreslené. Absencia osobnej skúsenosti spolu s preberanými stereotypmi posilňujú predpojaté názory ohľadne minorít. Zvýšená úroveň intolerancie ovplyvňuje životy utečencov a migrantov na Slovensku a predstavuje pre nich ohrozenie ich bezpečnosti, najmä pokiaľ ide o tých, ktorí sú zraniteľní a ľahko identifikovateľní medzi majoritným obyvateľstvom, napr. moslimky nosiace šatku „hidžáb“. Vo svojej výskumnej správe „Zaostrené na extrémizmus“ (2017) Inštitút pre verejné otázky reportoval, **že ľudia odmietajú mať za svojich susedov Rómov, moslimov, imigrantov z menej rozvinutých krajín a homosexuálov**. V prípade moslimov vzrástol sociálny dištanc (oproti roku 2008) o neuveriteľných 41 percentuálnych bodov.[9]

Averzia voči moslimom a imigrantom je prítomná vo všetkých úrovniach spoločnosti, vrátane ľudí s vyšším dosiahnutým vzdelaním. [10] Výskumníci vysvetľujú tieto zistenia ako dôsledok politického diskurzu a prevažne negatívneho zobrazovania moslimov v médiách.

[7] Na tomto mieste je dôležité poukázať na oficiálne štatistiky Migračného úradu MV SR, z ktorých jednoznačne vyplýva, že v roku 2015 ani v rokoch nasledujúcich vôbec nevzrástli počty žiadateľov o azyl na území SR; práve naopak, tieto počty klesli (počet žiadostí o udelenie azylu za rok 2012: 732, rok 2013: 441, rok 2014: 331, rok 2015: 330, rok 2016: 146, rok 2017: 166, rok 2018: 178, rok 2019: 232, rok 2020: 282, rok 2021 (január až apríl): 70). Zdroj: <https://www.minv.sk/?statistiky-20>

[8] Špecializovaný trestný súd rozsudkom sp. zn. 4T/18/2018 zo dňa 15. 06. 2018 uznal autora uvedených komentárov na sociálnych sieťach vinným z trvácneho prečinu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 ods. 1 Trestného zákona, v súbehu s trvácim zločinom rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b ods. 1, ods. 2 písm. b) Trestného zákona, a odsúdil ho k úhrnnému trestu odňatia slobody vo výmere 2 roky, pričom výkon trestu podmienenečne odložil a určil páchateľovi skúšobnú dobu 3 roky.

[9] Na výskumnú otázku „Prestavte si, že by sa do Vášho susedstva nasťahovala osoba, resp. osoby patriace do nasledujúcich skupín. Prekážali by Vám v susedstve, alebo nie?“ odpovedalo až 73 % respondentov „prekážali by mi“ v prípade moslimskej rodiny (v porovnaní s rokom 2008, kedy sa 32 % respondentov vyjadrilo, že by im moslimská rodina v susedstve prekážala); a 59 % respondentov sa vyjadrilo, že by im v susedstve prekážala rodina prisťahovalcov z menej rozvinutej krajiny (v roku 2008 by prisťahovalecká rodina prekážala 21 % respondentov). Zdroj: IVO/COPART-KVSBK, máj 2008; Inštitút pre verejné otázky, september 2017 (výskumná štúdia „Zaostrené na extrémizmus“, str. 17, Tabuľka 7);

https://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Zaostrene_na_extremizmus.pdf

[10] <http://www.ivo.sk/8226/sk/aktuality/zaostrene-na-extremizmus-vyskumna-studia>

„Nechceme, aby sa aj na Slovensku stalo niečo ako v Nemecku, aby niekto obťažoval naše ženy na verejných priestranstvách... vláda neurobí žiadne rozhodnutie, ktoré by viedlo k vzniku ucelenej moslimskej komunity na Slovensku.“

Vyhlasenia Róberta Fica, bývalého predsedu vlády SR, 07.01.2016 [11]

„Skutočnosť, že oznamovateľ nesúhlasí s výrokmi predsedu vlády SR, respektíve, že ich subjektívne považuje za šokujúce, nenávistné, či vyhružné, ešte neznamená, že takými skutočne sú, respektíve, že nie sú zahrnuté slobodou prejavu.“

Z kontextu vyjadrení JUDr. Róberta Fica CSc. je zrejmé, že predseda vlády SR netvrdí, že vláda urobí také aktívne rozhodnutia, ktoré povedú k obmedzovaniu práv, či slobôd osôb vyznávajúcich islamské náboženstvo na území SR, ale

práve naopak, tvrdí, že vláda neurobí, a nebude podporovať rozhodnutia, ktoré by znamenali rapídny nárast migrantov vyznávajúcich islamské náboženstvo na území SR. Práve neumožnením, či bránením v náraste moslimskej komunity z migrantov sa má, podľa predsedu vlády SR, zabrániť vzniku ucelenej moslimskej komunity na území SR. Vzhľadom na kontext celého prejavu, kontext, do ktorého bol výrok o zabránení vzniku ucelenej moslimskej komunity zasadený, nie je možné predmetný výrok považovať za výrok nenávistný, či vyzývajúci k násiliu alebo vyhrážkam voči osobám vyznávajúcim islamské náboženstvo, respektíve za prejav hanobiaci (hrubo urážlivý, znevažujúci, či zosmiešňujúci) osoby vyznávajúce islamské náboženstvo, či samotné islamské náboženstvo.“ [12]

V júni 2018 Denník N zverejnil článok „Zbitá somálska matka, porezaný Francúz, nadávky moslimom. Nenávisť k cudzincom rastie“. Článok poukazuje na viaceré útoky z nenávisti, vrátane vraždy finančného analytika z Filipín Henryho

Acordu v Bratislave v máji 2018.[13] Denník N v článku uvádza, že „averzia voči moslimom je živaná najmä Kotlebovcami a facebookovými skupinami“.[14]

[11] Za tieto výroky bolo na bývalého predsedu vlády podané trestné oznámenie pre podozrenie zo spáchania trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 TZ, podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a TZ

[12] Citované z uznesenia Krajskej prokuratúry v Bratislave č. 1Kn 32/16/1100-6 zo dňa 2.2.2016, ktorým bolo odmietnuté trestné oznámenie na R. Fica, zdroj: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a452-predseda-vlady-sloboda-prejavu-a-ucelena-moslimska-komunita>

[13] Prípady sme nižšie spracovali ako prípadovú štúdiu (viď časť „Z rozhodovacej praxe súdov“)

[14] <https://dennikn.sk/1143143/zbita-somalska-matka-porezany-francuz-nadavky-moslimom-nenavist-k-cudzincom-rastie/>

Nenávistne motivovaný trestný čin je len jedným z prejavov islamofóbie[15], avšak moslimovia[16] čelia pravidelne aj jej ďalším prejavom: diskriminácii, intolerancii a rôznych formám verbálnych nenávistných prejavov (tzv. hate speech), ktoré nevyhnutne nie sú kvalifikované ako trestný čin. Moslimovia, ako aj ďalší migranti, často čelia predsudkom v ich každodennom živote, napr. u lekára, v škole, v práci, alebo pri výkone podnikania. Nenávistné prejavy sú niekedy namierené aj proti osobám, ktoré utečencom, migrantom a moslimom pomáhajú, zamestnancom mimovládnych organizácií, ktorí dostávajú emaily a komentáre na sociálnych sieťach plné nenávisti a zastrašovania.

„- dňa 18.06.2015 uverejnil text „Skurvený islam, skurvený Alah, skurvysyni moslimovia!!!!“ - dňa 10.08.2015 uverejnil text, v ktorom okrem iného uviedol: „...strielať migrantov a popritom aj cigánov...“ - dňa 16.02.2016 uverejnil text, v ktorom okrem iného uviedol: „aké to krásne zvyky a kultúra skurvených vší aláhových“ - dňa 23.12.2016 uverejnil text „Skapte všetci do jedného, vy vší Aláhove“[17]

Islamská nadácia na Slovensku (ďalej len „INS“) tiež zaznamenala eskaláciu nenávisti a útokov na členov moslimskej minority žijúcej na Slovensku. Vo svojej správe o islamofóbii (2019) INS poukazuje na skutočnosť, že od rokov 2015 – 2016 je prevažná väčšina islamofóbných incidentov nejakým spôsobom spojená s migráciou. Uvádza, že v roku 2019 boli tieto incidenty síce menej frekvencované ako v čase, keď bola tzv. „migračná kríza“ na svojom vrchole, stále však boli oveľa častejšie ako v časoch pred krízou.[18] V správe o islamofóbii na Slovensku za rok 2020, INS zaznamenala pokles fyzických útokov na moslimov a ich majetok, čo odôvodňuje opatreniami súvisiacimi s pandémiou Covid-19.[19]

Viaceré incidenty, o ktorých sa v rámci svojej činnosti dozvedela INS reportovala do ODIHR. Takto za rok 2019 reportovala napr. o fyzickom útoku na tureckú moslimskú ženu nesúcu 6-mesačné dieťa, ktorú napadol na ulici muž a začal ju škrtiť jej vlastnou šatkou; ako aj o napadnutí sýrskeho študenta – moslima, ktorého opakovane sácali za to, že hovoril arabsky v autobuse.[20]

[15] Podľa Nadácie otvorenej spoločnosti je „islamofóbia“ termín používaný na označenie iracionálneho nepriateľstva, strachu alebo nenávisti voči islamu, moslimom a islamskej kultúre, a aktívnej diskriminácie týchto skupín alebo jednotlivcov v nich. Islamofóbia sa dnes v Európe prejavuje prostredníctvom individuálnych postojov a správania jednotlivcov, ako aj politik a postupov organizácií a inštitúcií. Príklady zahŕňajú napr. fyzické alebo slovné útoky na majetok, miesta bohoslužieb a na ľudí - najmä tých, ktorí prejavujú viditeľný prejav svojej náboženskej identity, ako sú ženy nosiace hidžáb, alebo nikáb; verbálne alebo online vyhrážky násilím, hanobením a zneužívaním, politiky alebo právne predpisy, ktoré sa nepriamo zameriavajú alebo neprimerane ovplyvňujú moslimov a neprimerane obmedzujú ich slobodu náboženského vyznania, napríklad zákazy nosenia viditeľných náboženských a kultúrnych symbolov; diskriminácia vo vzdelávaní, zamestnávaní, bývaní alebo prístupe k tovaru a službám; verejné vyhlásenia niektorých novinárov a politikov, ktoré stigmatizujú moslimov ako skupinu a neberú do úvahy ich pozitívny prínos pre komunitu a krajinu, v ktorých žijú. Treba však poznamenať, že používanie termínu islamofóbia je fenomén relatívne nedávny a napriek známkam toho, že existuje, zostáva sporné, čo presne definuje proti-moslimské alebo anti-islamské konanie alebo správanie. (zdroj: <https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/islamophobia-europe>). Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a Rada Európy používajú pojem „intolerancia a diskriminácia voči moslimom“. Európska komisia používa pojem „proti-moslimská nenávisť“ (angl. „anti-muslim hatred“).

[16] Podľa odhadov Islamskej nadácie na Slovensku žije v SR cca 5 000 moslimov/ iek. Ich najväčšia koncentrácia je v Bratislave a v Košiciach; menšie komunity moslimov žijú najmä v Nitre, Leviciach, Trnave, Martine, Žiline a v Piešťanoch. Prílev utečencov do Európy v roku 2015 nemal žiaden podstatný vplyv na veľkosť či zloženie moslimskej komunity na Slovensku. Zdroj: Správa INS o islamofóbii na Slovensku (2019).

[17] Špecializovaný trestný súd odsúdil rozsudkom sp. zn. 2T/15/2019 zo dňa 26. 06. 2019 autora uvedených textov za ich zverejnenie, ako aj za ďalšie podobné skutky, na úhrnný trest odňatia slobody vo výmere tri roky, ktorého výkon podmienenečne odložil, stanovil skúšobnú dobu 5 rokov a uložil odsúdenému probačný dohľad nad jeho správaním počas skúšobnej doby.

[18] Islamská nadácia na Slovensku: Správa: Islamofóbia na Slovensku 2019;

https://www.islamonline.sk/uploads/docs/islamophobia_in_slovakia_2019.pdf

[19] https://www.islamonline.sk/uploads/docs/islamophobia_in_slovakia_2020.pdf

[20] <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2019>

Za rok 2018 INS do ODIHR reportovala o fyzickom útoku, sprevádzanom verbálnymi urážkami, na somálsku ženu – moslimku nosiacu šatku na hlave, s dieťaťom, na ulici; ako aj o fyzickom útoku, sprevádzanom nadávkami rasistického a xenofóbneho charakteru, na irackú moslimku, utečenku, so šatkou na hlave, ktorá tlačila kočík s dieťaťom.[21] Za rok 2017 INS reportovala do ODIHR tiež dva nenávistné skutky: fyzický útok, sprevádzaný urážkami, na dve moslimské ženy; moslimská žena bola obklúčená, urážaná a zastrašovaná skupinou ľudí.[22] Za rok 2016 INS do ODIHR reportovala fyzický útok na moslimskú ženu v autobuse, ktorej strhli šatku a škrtili ju; urážky a okradnutie moslimky v mestskej doprave; ako aj vyhrážanie sa majiteľovi tureckej reštaurácie a následné rozbitie okien reštaurácie.[23]

Niektoré nenávistné útoky do ODIHR reportuje aj UNHCR – napr. za rok 2017 útok na vietnamského muža, ktorý bol vystavený rasistickým urážkam a fackám, alebo v tom istom roku útok na francúzskeho študenta, ktorému sa vyhrážali smrťou a rozbili mu pohár o hlavu.

V roku 2019 podal prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry po prvýkrát obžalobu na Špecializovaný trestný súd v Pezinku proti obvinenému z obzvlášť závažného zločinu vraždy v štádiu pokusu z osobitného

nenávistného motívu, prečinu násillia proti skupine obyvateľov, prečinu výtržníctva, prečinu hanobenia národa, rasy a presvedčenia. Páchateľ v decembri 2018 bodol ženu pred bistro, kebab v Banskej Bystrici, v ktorom, okrem hostí, boli osoby tureckej a albánskej národnosti moslimského vierovyznania. Páchateľ kričal pri útoku vyhrážky voči moslimom.[24]

„Ak zistím, kde majú tie kurvy stretávky, tak som ochotný sa pridať a vyjebať ich odtiaľ!...Akú drzosť majú v MT si robiť...Máme tu maticu kde naša slovenčina vznikla a nejaký kokot má tú bude jebať... Česť nášmu krížu, a česť našej matice...Som Slovak a budem Slovak a chrániť túto zem musím rukami, nohami aby taký bastardi si tu nenarokovali ani kúsok Martinu...”[25]

Islamofóbia nevzrástla za uplynulé roky iba na Slovensku, ide o celoeurópsky trend. Európska komisia sa rozhodla konať a v roku 2015 zriadila úrad Koordinátora pre boj proti proti-moslimskej nenávisti.[26] Komisia pritom poukazuje na početné správy od medzinárodných organizácií a občianskej spoločnosti a nedávne výskumy, ktoré upriamujú pozornosť na pretrvávajúcu intoleranciu a rasizmus voči moslimom v EÚ, rovnako ako na štruktúrne formy diskriminácie (napr. v prístupe k zamestnaniu a ku vzdelaniu) namierenej voči jednotlivcom, osobitne ženám,

[21] <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2018>

[22] <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2017>

[23] <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2016>

[24] Zdroje: Prokurátor po prvý raz podal obžalobu pre pokus - Denník N (dennikn.sk); Za pokus o vraždu z extrémistického motívu - SME | MY Banská Bystrica; Muž napadol cudzincov v bistre. Pred súd pôjde za pokus o vraždu s extrémistickým motívom | TVnoviny.sk

[25] Okresný súd v Martine, rozsudkom sp. zn. 13T/175/2017 zo dňa 28. 01. 2019 uznal autora uvedeného komentára na sociálnej sieti Facebook za vinného z prečinu podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa §424a ods.1 písm. a) Trestného zákona (účinného do 31.12.2016) z dôvodu, že verejne podnecoval k násilliu a nenávisti voči skupine osôb pre ich náboženské vyznanie. Rozsudok je verejne dostupný tu: <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/i-detail/rozhodnutie/8d4ff9cb-4327-4d34-881c-5bb46e612bdb%3A86d300aa-7d93-4d0d-bbc0-db63da2c14a1>

[26] Koordinátorom je aktuálne Tommaso Chiamparino. Úrad má zabezpečiť holistickú odpoveď Komisie na problém proti-moslimskej nenávisti v rámci EÚ v oblasti vzdelávania, integrácie politik sociálnej inklúzie, zamestnávania a nediskriminácie. Koordinátor je hlavným bodom kontaktu v EÚ pre organizácie bojujúce proti rasizmu a proti-moslimskej nenávisti. Zdroj: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-anti-muslim-hatred_en

s moslimským vierovyznaním. V septembri 2017 publikovala FRA zistenia výskumu,[27] ktoré poskytujú dôležité dáta za EÚ o diskriminácii zažívanej osobami s moslimským pozadím v rozličných oblastiach života (pracovný trh, vzdelanie, bývanie, zdravotná starostlivosť a ďalšie služby). Dáta sa týkajú aj kriminálnej viktimizácie, vrátane nenávistne motivovaných trestných činov.[28]

„Pokračujúca diskriminácia, hostilita a násilie voči moslimským jednotlivcom a komunitám, je fenomén, ktorý oslabuje schopnosť moslimov byť moslimami a porušuje slobodu náboženského vyznania a viery a nespočetné množstvo ďalších ľudských práv. Napriek všadeprítomným dopadom, zostáva islamofóbia/ proti-moslimská nenávisť nedostatočne pochopená a diskusie o tom, ako riešiť jej dopady sú často plné napätia.“

Ahmed Shaheed, Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery, 2021

Podľa nedávnej správy Špeciálneho spravodajcu OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery, z februára 2021,[29] moslimovia reportujú, že v aktuálnej klíme vylúčenia, strachu a nedôvery, často pociťujú stigmú, hanbu a cítia, že patria do „podozrivej komunity“, v rámci ktorej sú nútení niesť kolektívnu zodpovednosť za činy malej menšiny.[30]

Správa poukazuje na výskumy realizované v Európe v rokoch 2018 a 2019, z ktorých vyplýva, že 37% populácie zastáva negatívny postoj voči moslimom. Ľudsko-právne organizácie aj moslimské komunity poukazujú na fakt, že mnohí moslimovia pod tlakom zatajujú alebo menej zviditeľňujú svoju náboženskú identitu, aby neboli vnímaní ako moslimovia, v snahe vyhnúť sa podozreniu zo strany štátu či verejnosti a útokom. Správa tiež poukazuje na skutočnosť, že štáty nemajú zavedené efektívne mechanizmy pre monitorovanie a reportovanie diskriminácie voči moslimom. Rovnako správa upozorňuje na šírenie intolerancie a škodlivých stereotypov o moslimoch a islame, ktoré sú chronicky posilňované meinštrímovými médiami, vplyvnými politikmi a rôznymi internetovými platformami, vrátane vykresľovania konšpiračných teórií o moslimoch pravícovými online skupinami. Špeciálny spravodajca v správe vyjadruje svoje hlboké znepokojenie nad **častým a široko-rozšíreným násilím vo vzťahu k moslimom, a osobitne k ženám**,[31] ktoré čelia „trojnásobnému trestu“ za to, že sú 1) ženy, 2) etnická minorita a 3) moslimky.

Ministerstvo zahraničných vecí USA vo svojej správe o dodržiavaní náboženskej slobody na Slovensku za rok 2020,[32] uvádza, že „mnohé politické strany, vrátane najväčšej opozičnej strany v parlamente, Smer-SD, pokračovali vo vyjadrovaní proti-moslimských názorov vo svo-

[27] FRA: Druhý výskum EÚ ohľadne minorít a diskriminácie, Moslimovia – vybrané zistenia, 2017;

<https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-muslims-selected>

[28] Podľa zistení výskumu vo vzťahu k „hate crime“ 27 % respondentov výskumu vypovedalo, že zažili obťažovanie kvôli svojmu etnickému alebo imigrantskému pôvodu v posledných 12-tich mesiacoch, a 45 % z týchto jednotlivcov zažilo 6 a viac incidentov počas uvedeného obdobia. 2 % respondentov vypovedalo o fyzickom útoku kvôli ich etnickému alebo imigrantskému pôvodu počas uvedeného obdobia. (zdroj: Ibid.)

[29] Ahmed Shaheed, Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery, Správa o boji proti islamofóbii/ proti-moslimskej nenávisti s cieľom eliminovať diskrimináciu a intoleranciu z dôvodu náboženského vyznania a viery, 25.02.2021, A/HRC/46/30, https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session46/Documents/A_HRC_46_30.docx

[30] V danom kontexte správy sa touto malou menšinou myslia moslimskí extrémisti a teroristi.

[31] Na tomto mieste správy dokonca Špeciálny spravodajca OSN poukazuje na incident, ktorý sa stal na Slovensku, kedy sa muž na ulici snažil škrtiť ženu jej vlastným hidžábom, zatiaľ čo ona držala v náručí dieťa.

[32] <https://sk.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/193/SLOVAKIA-2020-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf>

svojich verejných prejavoch, a lídri naprieč politickým spektrom sa zapojili do vykresľovania utečencov a moslimov ako hrozby pre spoločnosť v rámci kampane pred februárovými parlamentnými voľbami“.[33]

Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK) realizoval v druhej polovici roku 2020 výskum zameraný na zisťovanie postojov majoritnej populácie k migrácii a cudzincom na Slovensku, pričom v máji 2021 zverejnili analýzu výskumných zistení „Cudzie nechceme, svoje si nedáme“.[34] Z analýzy vyplýva, že miera akceptácie cudzincov žijúcich na Slovensku sa výrazne líši aj podľa toho, o akých cudzincov ide a z akých krajín pochádzajú. Zatiaľ čo „iba“ 15,8% respondentov výskumu má negatívny pocit zo zahraničného študenta a 18% respondentov z lekára pochádzajúceho z inej krajiny, **až 63,7 % respondentov má negatívny pocit z moslimskej rodiny žijúcej v SR a 68,3 % zo sýrskeho utečenca**. Autorky analýzy zdôrazňujú, že na negatívne pocity spájajúce sa s určitými typmi cudzincov mal v uplynulých rokoch veľký vplyv aj verejný a politický diskurz. „Voči utečencom sú postoje pretrvávajúco negatívne a odrážajú sa napríklad aj v našom výskume, kde **takmer 90 % ľudí uviedlo, že by sme nemali prijímať utečencov ako doteraz**. Pritom v prijímaní utečencov výrazne zaostávame za všetkými krajinami EÚ a azyl udeľujeme ročne len niekoľkým ľuďom.“[35]

Podľa autoriek „najzaujímavejším zistením z fokusových skupín bolo to, že mnohí respondenti v súvislosti s bezpečnosťou a kriminalitou vnímali ako obeť skôr samotných cudzincov. Poukazovali na prevažujúcu xenofóbiu na Slovensku a vplyv extrémistických skupín, ktoré na cudzincov útočia (smrť Henryho Acordu či napadnutie moslimskej rodiny na Hlavnej stanici v Bratislave členom ĽSNS Milanom Mazurekom).[36] Analýza sa zaoberá aj otázkou **vnímania náboženstva**, pričom z výskumu vyplynulo, že viac ako polovica respondentov (53,9 %) si myslí, že „cudzinci môžu mať vieru akú chcú, ale mali by ju praktizovať len vo svojom súkromí“ a 28 % respondentov zastáva názor, že „Slovensko je kresťanská krajina a iné náboženstvá by tu nemali byť povolené“.[37]

„Viete, moje deti hovoria výborne po slovensky, majú už občianstvo SR, chodia do školy, ale takmer všade ich diskriminujú a odmietajú, z dôvodu, že sú Afganci a moslimovia.“

Utečenka z Afganistanu, 55 rokov[38]

Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že téme miery bezpečnosti pociťovanej ľuďmi z cudzineckých a moslimských komunít a ich skúsenostiam s násilím všeobecne sa **venuje veľmi málo pozornosti**. Jediný dostupný výskum, ktorý skúmal skúsenosti migrantov s rôznymi formami násillia a ich vnímanie svojho začlenenia je z roku 2013, realizovala ho Medzinárodná organizácia pre migráciu.[39]

[33] Správa, o. i., poukazuje napr. na vyjadrenia Richarda Sulíka, predsedu strany Sloboda a Solidarita - SAS, terajšieho ministra hospodárstva, ktorý vo februári 2020 na svojom blogu napísal, že jeho strana vníma islam ako „nekompatibilný so slovenskou kultúrou“, a že „v islame... pedofília, polygamia, a niektoré ďalšie normy správania sú v ostrom konflikte s našimi pravidlami“ – Ibid., str. 7

[34] E. Gallo Kríglerová, J. Kandlečíková, A. Holka Chudžíková, M. Pišová: Postoje majoritnej populácie k migrácii a cudzincom na Slovensku, Analýza kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu, CVEK, 2021; http://cvek.sk/?attachment_id=2877&download=true

[35] Ibid., str. 41 - 42

[36] Ibid., str. 49

[37] Ibid., str. 52

[38] Respondentka výskumu v rámci projektu Ligy za ľudské práva „Podpora utečencov v ich integrácii na pracovný trh“ (<https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/podpora-utecencov-v-ich-integracii-na-pracovny-trh>); výskum bol realizovaný v rokoch 2020 – 2021; výskumná štúdia dostupná na stiahnutie tu: <https://www.hrl.sk/userfiles/files/Vy%CC%81skumna%CC%81%20s%CC%8Ctu%CC%81dia.pdf>

[39] M. Blažek, S. Andrášová, N. Paulenová, IOM: „Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím“; 2013; https://www.iom.sk/phocadownload/mic/iom_vyskum-skusenosti-migrantov-s-nasilim_2013.pdf

Už v tej dobe boli zistenia z výskumu vážne, keďže až 43 % respondentov a respondentiek z radov migrantov malo skúsenosti s ľahšími formami násilia na verejnosti, v domácnosti alebo v práci, 15 % malo skúsenosti s vážnymi prejavmi násilia, ktoré by si vyžadovalo intervenciu zo strany polície a pomáhajúcich organizácií a 6,1 % migrantov malo skúsenosť s fyzickým napadnutím na verejnosti, ktoré bolo motivované ich odlišnosťou, pričom častejšie skúsenosti uviedli migranti z africkej a moslimskej komunity. Menej ako polovica migrantov z východnej a juhovýchodnej Ázie sa vyjadrila, že sa na Slovensku cíti bezpečne. Menej ako polovica migrantov si myslí, že má rovnaké práva ako slovenskí občania a len 38 % si myslí, že má rovnaké príležitosti.[40] Obdobný výskum odvtedy realizovaný nebol, avšak zistenia z mapovania situácie ohľadne skúseností moslimov, cudzincov a utečencov

žijúcich na Slovensku, s diskrimináciou, šikanou, vyhrážkami, zastrašovaním, útokmi alebo inými nenávisťnými skutkami pre ich pôvod alebo náboženstvo, ktorý realizovala INS v rámci projektu SalamSK (viď popis zistení v samostatnej kapitole Zistenia z mapovania situácie v teréne), potvrdzujú, že cudzinci, utečenci, a osobitne moslimovia, sa pravidelne stretávajú s násilím, ktoré je motivované ich etnickou, rasovou a náboženskou odlišnosťou, pričom takmer 65,3 % respondentov výskumu súhlasí s výrokom že „v súčasnosti je vyššia pravdepodobnosť ako pred rokom 2015 (pred tzv. migračnou krízou), že sa ja alebo moji blízki staneme obeťami diskriminácie, šikany, zastrašovania, útoku alebo iných nenávisťných skutkov“.

[40] Ibid., 5. Skúsenosti migrantov s násilím – vnímanie, väzby a opora, str. 116 a nasl.

2. VÝCHODISKOVÁ ANALÝZA

„Priveľa obetí trestných činov zostáva nevypočutých a nemá prístup k spravodlivosti ani solídnej podpore. Európska únia stojí na strane obetí a cieľom dnešnej stratégie je posilniť postavenie najmä tých najzraniteľnejších, ako sú obeť rodovo motivovaného násillia či zločinov z nenávisti. Musíme mobilizovať členské štáty, aby v plnej miere vykonávali pravidlá EÚ v oblasti práv obetí, a to bez akýchkoľvek výhovoriek či planých rečí.“[41]

Podpredsedníčka Komisie pre hodnoty a transparentnosť Věra Jourová, pri príležitosti predstavenia novej stratégie EÚ na posilnenie postavenia obetí, 24.6.2020

Napriek úsiliu členských štátov EÚ, počet trestných činov z nenávisti v EÚ narastá. Vznikajú obavy z toho, že aj organizácie občianskej spoločnosti, aktivisti a politici sa stanú cieľom trestných činov z nenávisti. Poskytovanie podpory obetiam týchto trestných činov je kľúčové na umožnenie a posilnenie demokratickej diskusie. Trestné činy z nenávisti takisto nepomerne viac zasahujú určité komunity, ako sú Židia, Rómovia, moslimovia, ľudia afrického pôvodu, migranti a príslušníci komunity LGBTI+.[42]

Príklad nenávistného trestného činu z rozhodovacej praxe slovenských súdov:

„W. a J. T. sa pokúšali dostať do vnútra rodinného domu cez uzamknuté vchodové dvere, pričom kričali slovami „Slovensko je len pre Slovákov a Židia sa majú odtiaľto vysťahovať“ a na otázky zasahujúcich príslušníkov Mestskej polície Šaľa, že prečo preskočili plot rodinného domu a išli na jeho pozemok, nezávisle od seba obidvaja uviedli: „Sú to vyjebaní Židia“. Teda spoločným konaním neoprávnene vnikli do obydlija iného a neoprávnene tam zotrvali, a taký čin spáchali prekonaním prekážky, ktorej účelom je zabrániť vniknutiu, z osobitného motívu - z nenávisti voči skupine osôb a jednotlivcovi pre ich skutočnú príslušnosť k niektorému národu.“[43]

2.1. Stratégia EÚ v oblasti práv obetí na roky 2020 – 2025

Podľa uvedenej Stratégie EÚ, obeť trestných činov musia mať neustále prístup k podpore a ochrane. EÚ už prijala súbor práv obetí. V smernici o právach obetí sa uvádza právo na prístup k informáciám, právo na podporu a ochranu v súlade s individuálnymi potrebami obete a súbor procesných práv.[44]

[41] Práva obetí: nová stratégia na posilnenie postavenia obetí, 24.6.2020, zdroj:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_20_1168

[42] Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0258:FIN:SK:PDF: str.12 - 13>

[43] Citované z rozhodnutia Špecializovaného trestného súdu, spisová značka: 14T/1/2021, zo dňa 02.03.2021. Uvedeným činom páchatelia spáchali v spolupáchateľstve § 20 Trestného zákona zločin porušovania domovej slobody podľa § 194 ods. 1, ods. 2 písm. b), písm. d), ods. 3 písm. a) Trestného zákona s poukazom na § 139 ods. 1 písm. e) Trestného zákona, § 140 písm. e) Trestného zákona.

[44] Medzi ďalšie príslušné akty EÚ patrí: Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov, a pravidlá EÚ o európskych ochranných príkazoch; Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 606/2013 z 12. júna 2013 o vzájomnom uznávaní ochranných opatrení v občianskych veciach.

Napriek tomuto pokroku z najnovších správ vyplýva, že obeť trestných činov sa v EÚ stále nemôžu úplne spoľahnúť na svoje práva. Ťažkosti obetí v súvislosti s prístupom k spravodlivosti sú spôsobené najmä **nedostatkom informácií a nedostatočnou podporou a ochranou**. Obete sú počas trestného konania a pri uplatňovaní nároku na náhradu škody často vystavené sekundárnej viktimizácii. Pre najzraniteľnejšie obeť, vrátane obetí trestných činov z nenávisťi, je osobitne náročné absolvovať trestné konanie a vyrovnať sa s následkami trestného činu.[45]

Stratégia EÚ ďalej poukazuje, odkazujúc predovšetkým na správy FRA, že „obete až príliš často nepoznajú svoje práva; osoby, ktoré sú v kontakte s obeťami (vrátane orgánov prvého kontaktu) a mali by obeť informovať o ich právach, často na túto úlohu nie sú dobre odborne pripravené; ďalším vážnym problémom je nedostatočné oznamovanie trestných činov“.[46]

V stratégii sa stanovuje viacero opatrení na nasledujúcich päť rokov so zameraním na dva ciele: po prvé, posilňovať postavenie obetí, aby oznamovali trestné činy, uplatňovali si nárok na náhradu škody a aby sa v konečnom dôsledku úplne spamätali z následkov trestného činu; a po druhé, spolupracovať so všetkými relevantnými aktérmi v oblasti práv obetí.[47]

2.2. Obeť trestného činu

Podľa zákona o obetiach je obeť trestného činu „fyzická osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody“.[48]

Podľa Smernice o obetiach je obeť trestného činu „fyzická osoba, ktorej bola v priamom dôsledku trestného činu spôsobená ujma vrátane fyzickej, mentálnej alebo **emocionálnej ujmy** alebo majetkovej škody“.

Ako vidno, zákon o obetiach emocionálnu ujmu do definície nezaradil; dala by sa však teoreticky podradiť pod „inú škodu“ s odkazom na definíciu obsiahnutú v Smernici.

Na rozdiel od Smernice, zákon o obetiach zaviedol definíciu „obzvlášť zraniteľnej obeť“[49] a „obete násilného trestného činu“,[50] pričom len obzvlášť zraniteľné obeť majú nárok, aby im bola poskytnutá špecializovaná odborná pomoc, a iba obeť násilných trestných činov majú nárok na odškodnenie.[51]

[45] Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), str. 3

[46] Ibid., str. 5

[47] Ibid.

[48] § 2 ods. 1 písm. b) zákona o obetiach. Obeťou je aj „príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu a ak odsek 2 neustanovuje inak; ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich“

[49] Podľa § 2 písm. c) zákona o obetiach sa „obzvlášť zraniteľnou obeťou“ rozumie: dieťa; osoba staršia ako 75 rokov; osoba so zdravotným postihnutím; obeť TČ obchodovania s ľuďmi, TČ týrania blízkej a zverenej osoby, TČ spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z TČ proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z TČ terorizmu, alebo TČ domáceho násillia; obeť TČ spáchaného násillim alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery; obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obeť a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatelä, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu“.

[50] Obeťou násilného trestného činu je fyzická osoba, ktorej bola úmyselným násillným TČ spôsobená ujma na zdraví (v prípade zomreť osoby, pozostalý manžel/ka, dieťa, rodič), a/ alebo ktorej bola spôsobená morálna škoda TČ obchodovania s ľuďmi, znásillnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania (§ 2 ods. 1 písm. d) zákona o obetiach).

[51] Aj Smernica Rady 2004/20/EC o odškodňovaní obetí TČ sa vzťahuje na odškodňovanie obetí „úmyselných násillných TČ“

2.2.1. Obeť nenávistného trestného činu

Podľa ODIHR „nenávistné trestné činy sú akty motivované predpojatosťou a predsudkami vo vzťahu k určitej skupine ľudí. Aby išlo o nenávistne motivovaný trestný čin, musí skutok napĺňať dve kritériá: 1) musí ísť o trestný čin podľa trestného práva; 2) musí ísť o čin motivovaný predpojatosťou“.[52]

Ako vidno, ODIHR operuje definíciou „hate crime“, ktorá je pomerne široká, pretože sa neobmedzuje na pojem „nenávisť“, avšak ako motivácia postačuje aj predsudok alebo predpojatosť. Táto podľa ODIHR zahŕňa **„predpojaté negatívne názory, stereotypné predpoklady, intoleranciu alebo nenávisť namierenú proti určitej skupine ľudí zdieľajúcich spoločnú charakteristiku**, napr. rasu, etnickú príslušnosť, jazyk, náboženstvo, národnosť, sexuálnu orientáciu, rod alebo inú základnú charakteristiku. (...) Nenávistné trestné činy môžu mať podobu zastrašovania, zničenia majetku, fyzického útoku, vraždy alebo iného trestného činu motivovaného predsudkami. Nenávistné trestné činy neovplyvňujú iba jednotlivcov patriacich do špecifickej skupiny. Ľudia alebo majetok, ktoré sú spájané s - alebo im je prisudzované spojenie so - skupinou, ktorá má chránenú charakteristiku, ako napr. obhajcovia ľudských práv, komunitné centrá alebo miesta bohoslužieb, môžu byť tiež terčom nenávistne motivovaných trestných činov“.[53]

Podľa Trestného zákona je nenávistný trestný čin taký trestný čin, ktorý je spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona, t.j.

„z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie“.

Podľa § 140a Trestného zákona, trestný čin spáchaný z osobitného motívu nenávisti je radený medzi trestné činy extrémizmu, spoločne s trestnými činmi podľa § 421 až 424a Trestného zákona.

Autori štúdie Európskeho parlamentu (2020)[54] poukazujú na skutočnosť, že nenávistné trestné činy majú podstatne väčší dopad, ako obyčajné trestné činy, na ich priame obeť, komunitu, v ktorej obeť žije a spoločnosť ako celok. Keďže obeť nenávistných trestných činov sú obeťami často práve pre ich vlastnú nezmeniteľnú charakteristiku, resp. takú vlastnosť, ktorá je podstatou ich identity, dopad trestného činu, vrátane pocitu zraniteľnosti, bezbrannosti a zúfalstva priamej obete, môže byť osobitne závažný. Skutok má vážny dopad aj na širšie spoločenstvo, komunitu, z ktorej obeť pochádza, a ktorá je typicky historicky znevýhodnenou a bezbrannou menšinou. **Nenávistné trestné činy narúšajú spoločenskú súdržnosť, posilňujú sociálne napätie, a spúšťajú defenzívnu reakciu, ktorá môže ústiť do začarovaného kruhu násillia a boja proti násilliu.** Tieto osobitosti poskytujú dostatočný dôvod pre špecifický prístup k nenávistným trestným činom, napr. prostredníctvom *sui generis* ustanovení v Trestnom zákone alebo tým, že nenávistný motív je zadefinovaný ako prirážajúca okolnosť.[55]

[52] <https://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>

[53] Ibid.

[54] J. Bayer, P. Bárd, štúdia pre Európsky parlament, Politické oddelenie pre práva občanov a ústavné záležitosti: „Hate speech a hate crime v EÚ a hodnotenie prístupov ohľadne regulácie online obsahu“, EÚ, júl 2020:

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU%282020%29655135_EN.pdf

[55] Ibid., str. 23

„Trestné činy z nenávisti celkovo dehonestujú jednotlivca a oslabujú jeho základnú bunku.“

Zuzana Hasna, Islamská nadácia na Slovensku, 2021

Medzinárodná organizácia pre migráciu, v štúdiu „Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím“ (2013) poukazuje na potrebu vnímať skúsenosti migrantov s násilím z nenávisti „v kontexte ich dopadu na komunitu, nielen jednotlivcov“, pretože „aj ojedinelé verbálne útoky dokážu zásadne negatívne ovplyvniť každodenné konanie a emócie členov ohrozenej skupiny“.[56]

Obzvlášť zraniteľná obeť podľa zákona o obetiach je aj obeť trestného činu spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery. Obzvlášť zraniteľnou obeťou je aj „obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie...“, pričom druhotnou viktimizáciou sa rozumie „ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov“.

2.2.2. Utečenci a migranti ako obeť nenávistných trestných činov

Ako je zrejmé zo situácie popísanej v úvode, utečenci a migranti predstavujú z pohľadu možnej viktimizácie rizikovú kategóriu obyvateľov a obyvateľiek Slovenska, a to práve pre svoj viditeľný cudzokrajný pôvod, status utečenca, inú farbu pleti, odlišné vierovyznanie, vyjadrovanie sa v inom ako slovenskom jazyku, a pod. Je oveľa pravdepodobnejšie, že sa stane, napr. na ulici, v parku či v MHD, obeťou nenávistne motivovaného útoku žena inej farby pleti nosiaca hidžáb a hovoriaca po arabsky, ako bežná slovenská občianka.

„Mnohí utečenci čelia nenávistným trestným činom. Ak sú utečenci obeťou „hate crime“, ich potreby idú nad rámec potrieb ostatných obetí nenávistných trestných činov, keďže zvyčajne nemajú pri sebe žiadnych príbuzných, ani priateľov, ktorí by im poskytli súcit a emocionálnu podporu. Môžu tiež čeliť jazykovej bariére a pociťovať nedostatok dôvery v štátne orgány kvôli skúsenostiam z ich domovskej krajiny. Navyše, ich neistý právny status ich vystavuje strachu, že oznámenie trestného činu povedie k ich nahláseniu imigračným úradom a k deportácii, možno aj do krajiny, kde by čelili prenasledovaniu alebo mučeniu. Toto vo svojej podstate ponecháva migrantov, utečencov a žiadateľov o azyl v situácii, kedy nemajú prístup k spravodlivosti.“

Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR), OBSE, 2020[57]

[56] M. Blažek, S. Andrášová, N. Paulenová, IOM: „Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím“; 2013; str. 78; https://www.iom.sk/phocadownload/mic/iom_vyskum-skusenosti-migrantov-s-nasilim_2013.pdf

[57] ODIHR: Porozumenie potrebám obetí nenávistných trestných činov, 2020; <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>, str. 27

Orgány činné v trestnom konaní pri individuálnom posúdení a identifikácii obete ako obzvlášť zraniteľnej obete, na účely zabránenia opakovanej alebo druhotnej viktimizácii, postupujú podľa ustanovení Trestného zákona, Trestného poriadku a zákona o obetiach, ktoré však žiadne konkrétne usmernenie v tomto smere neposkytujú. Doposiaľ nebola vydaná žiadna interná norma alebo metodické usmernenie, týkajúce sa individuálnej identifikácie obetí.[58] Problematika individuálnej identifikácie obetí je čiastočne obsiahnutá v metodikách, resp. manuáloch Policajného zboru: „Osobitné formy poučenia pre obete trestných činov v trestnom konaní“[59] a „Metodika pre prácu s obetami trestných činov v špeciálnych výsluchových miestnostiach“.[60] V rámci uvedených príručiek pre vyšetrovateľov (metodicky usmerňujúc ich prácu v oblasti poučovania a vypočúvania obetí trestných činov) sa venuje pozornosť viacerým kategóriám obzvlášť zraniteľných obetí – deťom, seniorom, obetiam obchodovania s ľuďmi, obetiam domáceho násillia alebo týrania, sexuálneho násillia alebo zneužitia, obetiam so zdravotným postihnutím (telesným, sluchovým, zrakovým, mentálnym, vrátane autizmu), avšak nevenuje sa pozornosť obetiam nenávistne motivovaných trestných činov, ani obetiam trestných činov z radov utečencov či cudzincov.[61]

Zraniteľné postavenie utečencov a cudzincov v trestnom konaní vyplýva z viacerých faktorov, ktoré nie sú prítomné u ostatných obetí, osobitne z jazykovej bariéry, odkázanosti na pomoc tlmočníka, právnik, dôvernika či splnomocnenca v konaní z dôvodu neznalosti právnych predpisov a trestného konania, statusu

cudzinca (pobytového postavenia) alebo statusu žiadateľa o azyl (s tým súvisiaci neistý výsledok azylového konania), potenciálnych tráum z domova (v prípade utečencov), často aj nedôvery v políciu, atď., ktoré ich predurčujú na zvýšené riziko opakovanej alebo druhotnej viktimizácie. Dá sa teda konštatovať, že utečenci a cudzinci, ako obete nenávistných trestných činov, spadajú do definície obzvlášť zraniteľnej obete a mali by byť tak aj identifikovaní príslušnými orgánmi v rámci trestného konania.

„Mal som takú traumy z polície z domovskej krajiny a trvalo mi roky kým som začal dôverovať polícii na Slovensku.“

Účastník prvého informačného stretnutia pre utečencov v rámci SalamSK projektu, máj 2021

2.3. Vyšetrovanie nenávistných trestných činov

Obet' nenávistného trestného činu môže nenávistný čin/ útok nahlásiť na polícii – podať trestné oznámenie; môže sa obrátiť na niektorý zo subjektov poskytujúcich pomoc obetiam; zavolať na bezplatnú non-stop linku pomoci obetiam (0850 111 321), ktorú prevádzkuje organizácia Pomoc obetiam násillia; príp. sa ísť poradiť do niektorej z informačných kancelárií MV SR pre pomoc obetiam, ktoré sú vo všetkých krajských mestách.[62] V prípade ak sa stane obeťou nenávistného skutku cudzinec alebo utečenec, má tiež možnosť vyhľadať pomoc a radu v niektorej z organizácií poskytujúcich poradenstvo a služby cudzincom a utečencom.

[58] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[59] Prezídium PZ SR, Odbor vyšetrovania Úradu kriminálnej polície PZ, 2019; príručka pre vyšetrovateľa

[60] Prezídium PZ SR, Odbor vyšetrovania Úradu kriminálnej polície PZ, 2019; príručka pre vyšetrovateľa

[61] Uvedené príručky pre vyšetrovateľov nám boli poskytnuté zo strany MV SR ako prílohy odpovede na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[62] „Hate speech“, najmä online incidenty, sa dajú hlásiť aj cez webovú stránku národného centra pre nahlasovanie nezákonného obsahu alebo činností na internete: Stopline.sk, alebo cez email: extrem@minv.sk

Obeť nenávistného trestného činu ani nemusí podať trestné oznámenie sama, osobne, môže tak spraviť aj sprostredkovane, cez tretiu osobu – oznamovateľa trestného činu. Týmto oznamovateľom môže byť aj subjekt poskytujúci pomoc obetiam či iná mimovládna organizácia. [63] V prípade, že trestné oznámenie podá niekto iný, však obeť bude predvolaná na políciu, aby zodpovedala otázky týkajúce sa skutku, pretože jej výpoveď môže byť pre konanie kľúčová.[64]

Príslušníci PZ majú k dispozícii stručnú príručku „Trestné činy z nenávisti“, ktorá obsahuje základné informácie a postupy pre príslušníkov Policajného zboru pri posudzovaní trestných činov spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona.[65] Príručka obsahuje inštrukcie pre policajtov, čo sa pýtať poškodeného a čo sa pýtať v rámci výsluchu potenciálneho páchatela, informáciu čo je trestný čin spáchaný z nenávisti, aké sú indikátory tejto nenávisti, resp. zaujatosti, a čo je potrebné skúmať a zaznamenať do zápisnice pri preberaní trestného oznámenia v prípade podozrenia na spáchanie nenávistného trestného činu.

Orgány činné v trestnom konaní majú tiež k dispozícii „Metodickú pomôcku pre kontakt s obeťami trestných činov“, ktorú v roku 2019 vypracovalo Koordinačno-metodické centrum pre prevenciu násilia na ženách Inštitútu pre

výskum práce a rodiny, ktorá obsahuje rady a odporúčania, pokiaľ ide o zásady komunikácie s obeťou so skúsenosťou násilia, vrátane vytvárania vzťahu dôvery, rešpektu a uznania, zaručenia bezpečia, vedenia rozhovoru, nezlahčovania skúsenosti obeť, atď.[66] Rady obsiahnuté v tejto metodickej pomôcke môžu byť nápomocné pre posilnenie pocitu dôvery v rámci trestného konania.

Pre identifikáciu nenávistného motívu trestného činu sú kľúčové prvotné výsluchy (obeť a potenciálneho páchatela, príp. svedkov) a včasné zabezpečenie dôkazov. Od toho či policajť v prvej línii, napr. na príslušnom obvodnom oddelení PZ, identifikuje možný osobitný motív z nenávisti, sa odvíja ďalší postup v trestnom konaní. Správny postup policajta na začiatku môže viesť k úspešnému vyšetreniu a odstíhaniu nenávistného trestného činu.[67]

Vyšetrovanie trestných činov extrémizmu, vrátane nenávistných, zabezpečuje NAKA, zriadená podľa § 4 ods. 3 zákona o Policajnom zbore, ako osobitný útvar MV SR s pôsobnosťou pre celé územie SR na odhaľovanie a vyšetrovanie trestných činov vo veciach, ktoré patria do právomoci Špecializovaného trestného súdu. Podľa § 14 písm. o) Trestného poriadku, patria do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu aj trestné činy extrémizmu podľa § 140a Trestného zákona.

[63] Trestné oznámenie môže podať ktokoľvek, nielen obeť TČ, ale aj napr. osoba, ktorá sa dozvedela, že sa niekto stal obeťou TČ. Polícia môže začať trestné konanie aj bez podaného trestného oznámenia, z vlastnej iniciatívy, v prípade, ak sa dozvedela z iných zdrojov o možnom spáchaní trestného činu. (<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Pre-obeť/Co-je-to-trestne-konanie/Ako-sa-zacina-trestne-konanie.aspx>)

[64] Brožúra MS SR „Som obeťou trestného činu. Čo mám robiť? Aké sú moje práva? Ako mám postupovať?“, https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Pre-obeť/Uvod/brozura_prava_obete.pdf

[65] Príručku vypracovala Národná kriminálna agentúra v spolupráci so Slovenským národným strediskom pre ľudské práva, pričom príslušníci NAKA pri jej vytvorení čerpali z nadobudnutých vedomostí školenia TAHCLE, ktoré vykonali zástupcovia ODHIR; nie je verejne dostupná; HRL bola poskytnutá z NAKA na vyžiadanie, na účely tejto analýzy

[66] https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Prirucka_Metodicka-pomocka-pre-kontakt-s-obeťami-Tc.pdf

[67] Z rozhovoru s príslušníkom NAKA, dňa 3.6.2021, vyplynulo, že na prvotné úkony, ako je prvý kontakt s obeťou a identifikácia nenávistného motívu spáchaného skutku, dosah nemajú. Pripustili, že tam sa môžu vyskytnúť problémy, napr. že nie je správne vypočítaná obeť alebo že nie je skutok identifikovaný ako nenávistný, v dôsledku čoho im daný spis nie je odstúpený na ďalšie vyšetrovanie. Takýto skutok sa potom ďalej vyšetruje ako „bežný“ trestný čin, bez osobitného motívu. Práve za týmto účelom bola vydaná uvedená príručka, ktorá má za úlohu eliminovať nesprávne právne kvalifikovanie vecí. Absolútna príslušnosť NAKA na vyšetrovanie trestných činov extrémizmu, vrátane trestných činov spáchaných z osobitného motívu (trestné činy z nenávisti), vytvára predpoklad a motivuje policajtov prvého kontaktu na postupovanie takýchto prípadov na iný, vecne príslušný útvar, teda NAKA.

Príslušník NAKA v rámci rozhovoru uviedol nasledovné **výzvy odhaľovania a vyšetrovania nenávisťných trestných činov**:

- nenahlasovanie týchto trestných činov polícií;
- nedôvera v políciu zo strany oznamovateľa, nepotrestanie/nedostatočné potrestanie páchatela;
- sekundárna viktimizácia obete;
- možné prekážky na strane policajta, ktorý prijíma trestné oznámenie, napr. predsudok či zaujatosť;
- nedostatočná úroveň vzdelávania policajtov v oblasti ľudských práv;
- možné nesprávne kvalifikované skutku – neidentifikovanie osobitného motívu v rámci prvotných úkonov;
- problematika zástupného motívu, kedy sa skutok môže na prvý pohľad javiť ako nenávisťne motivovaný, ale v konečnom dôsledku je motív iný.[68]

2. 4. Počty obetí nenávisťne motivovaných trestných činov

Policajný zbor štandardne spracúva prehľad len o trestných činoch spáchaných z osobitného motívu nenávisťi podľa § 140 písm. e) Trestného zákona. Policajný zbor nedisponuje konkrétnym štatistickým prehľadom o počte obetí trestných činov, ktoré boli spáchané z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) TZ.[69]

Štatisticky vedie Policajný zbor údaje o počte nenávisťne motivovaných trestných činov v rámci štatistického prehľadu o trestných činoch

extrémizmu. Podľa poskytnutých údajov za roky 2018 až 2021 bolo na území SR **v roku 2018 celkovo zistených 14 trestných činov** (z toho 9 objasnených) spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 Trestného zákona (z toho 5 malo rasový motív, 3 etnický, a po jednom trestnom čine motívy: náboženský, farby pleti, príslušnosti k národu, pôvod rodu a sexuálna orientácia). **V roku 2019 bolo zistených 29 trestných činov** (6 z nich objasnených) spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 Trestného zákona (z toho 12 malo rasový motív, 6 etnický, 3 národnostný, 3 príslušnosť k národu, 2 farba pleti, a po jednom – pôvod rodu a sexuálna orientácia). **V roku 2020 bolo zistených 10 trestných činov** (1 z nich objasnený) spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 Trestného zákona (z toho 3 rasový motív, 4 etnický, a po jednom – farba pleti a príslušnosť k národu). **Za prvé dva mesiace roku 2021 bol zistený 1 trestný čin** spáchaný z osobitného motívu (etnická príslušnosť) podľa § 140 Trestného zákona.

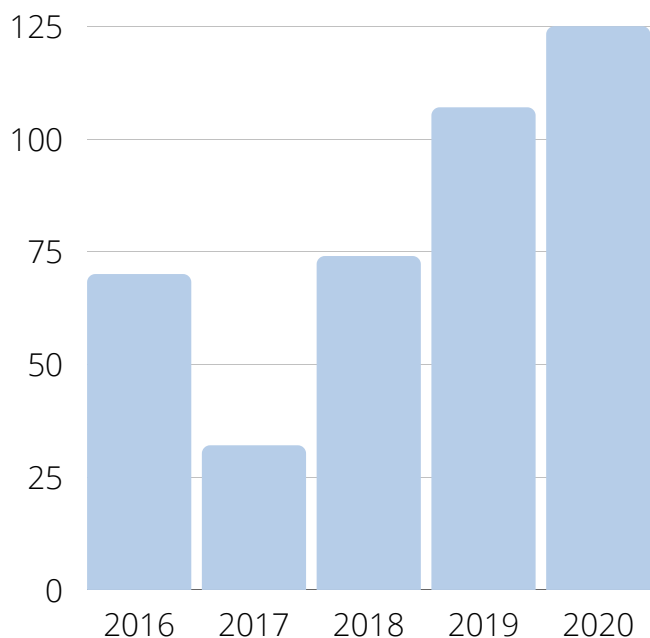
Generálna prokuratúra SR oficiálne nevedie vo svojich evidenčných registroch údaje o počtoch trestných činov spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona. Aj napriek tomu pre výlučne internú potrebu zbiera prostredníctvom podriadených prokuratúr k tomuto formálno-právnemu znaku jednotlivých skutkových podstat určité údaje, ktoré majú výlučne orientačný charakter. Tieto údaje sa preto nemusia zhodovať s údajmi zbieranými a publikovanými inými rezortmi (MV SR, MS SR) a to z rôznych dôvodov.[70]

[68] Rozhovor s NAKA, dňa 3.6.2021.

[69] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[70] Odpoveď Generálnej prokuratúry SR na žiadosť o doplňujúce informácie, zo dňa 18.5.2021

Údaje poskytnuté Generálnou prokuratúrou SR sú skutočne veľmi odlišné od údajov poskytnutých MV SR:

*** interné (neoficiálne) štatistické údaje Generálnej prokuratúry SR k počtu trestných činov podľa § 140 písm. e) Trestného zákona z nenávisti**[71]

Napokon, štatistické údaje poskytnuté MV SR a neoficiálne štatistické údaje poskytnuté Generálnou prokuratúrou SR, sa nezhodujú s údajmi ODIHR o počte nenávistne motivovaných trestných činov na Slovensku[72] - v roku 2018: 41 nenávistne motivovaných trestných činov zaznamenaných políciou SR, 20 stíhaných a 15 odsúdených; v roku 2019: 50 nenávistne motivovaných trestných činov zaznamenaných políciou SR, 38 stíhaných a 8 odsúdených.[73]

Ide pritom o značný rozdiel oproti štatistikám poskytnutým zo strany MV SR. Vysvetlením však môže byť skutočnosť, že trestné činy reportované za SR úradu ODIHR zahŕňajú nielen trestné činy spáchané z osobitného motívu podľa § 140 Trestného zákona, ale aj ďalšie trestné činy. ODIHR na svojej webovej stránke uvádza ako kľúčové pozorovanie, že Slovensko nereportovalo o prípadoch nenávistne motivovaných trestných činov samostatne, ale počty zahŕňali aj prípady „hate speech“.[74]

Monitorovacia správa ECRI o Slovensku (2020) zas uvádza, že v rokoch 2017 a 2018 bolo na Slovensku spáchaných celkovo 9 násilných trestných činov z nenávisti. A ďalej dodáva, že „oficiálne štatistiky neposkytujú pravdivý obraz o rozsahu trestných činov z nenávisti na Slovensku“, a že „počas návštevy sa delegácia ECRI rozprávala s moslimskými obeťami, ktoré tvrdili, že od roku 2015 bolo proti nim podniknutých 12 útokov. Jedna z obetí delegácii povedala, že páchateľ ju napadol v električke, škrtil ju a udieral, pričom jej vyrazil zub. Navyše nedostala žiadne informácie o tom, ako sa riešili jej sťažnosti.“[75]

Podľa štatistických údajov o počte poškodených trestnými činmi spáchanými z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona, poskytnutých MS SR,[76] bolo v roku 2018 poškodených nenávistne motivovanými trestnými činmi celkovo 28, v roku 2019 ich bolo 34, v roku 2020 celkovo 4 poškodení.[77]

[71] Ide o penzum trestných činov ktoré boli ukončené v predsúdnom konaní podľa §§ 196 až 198 Trestného poriadku, ako aj po začatí trestného stíhania podľa § 199 Trestného poriadku, resp. po vznesení obvinenia podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku (vysvetlivka k tabuľke poskytnutá Generálnou prokuratúrou SR, v rámci odpovede na žiadosť o informácie)

[72] Podľa webovej stránky ODIHR ide o počty poskytnuté políciou SR a úradom Generálnej prokuratúry SR.

[73] ODIHR k dátumu 15.6.2021 zatiaľ nemá zverejnené dáta za rok 2020.

[74] <https://hatecrime.osce.org/slovakia>

[75] Správa ECRI o Slovenskej republike (coe.int); bod 56

[76] Odpoveď MS SR na žiadosť o informácie, zo dňa 20.4.2021

[77] Z evidencie MS SR vyplýva, že poškodeným bola náhrada škody priznaná v trestnom konaní v dvoch prípadoch (1 x v roku 2019 a 1 x v roku 2020), v časti priznaná a v časti odkázaná na civilný proces v 7 prípadoch (6 v roku 2018 a 1 v roku 2020), odkázaná na civilný proces v 5 prípadoch (v roku 2019), ostatné prípady sú evidované MS SR ako „poškodený – náhrada škody: žiadna z uvedených“.

Pokiaľ ide o štátnu príslušnosť, prevažná väčšina poškodených, podľa štatistického prehľadu MS SR, má slovenskú štátnu príslušnosť. Pokiaľ ide o cudzích štátnych príslušníkov ako poškodených nenávisťne motivovanými trestnými činmi, v roku 2018: 1 z Angoly, 2 z Dominikánskej republiky, 1 zo Spojeného kráľovstva, 1 z Portugalska; v roku 2019: 1 z Ukrajiny, 1 nezistenej štátnej príslušnosti; v roku 2020: 1 z Nórska.[78] MS SR nemá k dispozícii štatistické údaje ohľadom počtu obetí trestných činov, ktoré boli reálne odškodnené, za obdobie rokov 2018 až 2020. Taktiež poskytnuté štatistické údaje o počte obetí nenávisťne motivovanými trestnými činmi sa týkajú vyslovene iba poškodených, teda nevyhnutne v nich nie sú zahrnuté obeť, ktoré v trestnom konaní nevystupovali v pozícii poškodených.

Niektoré osoby s udelenou medzinárodnou ochranou sa obracajú na Migračný úrad MV SR v prípade, ak sa stanú obeťou nenávisťného činu/ útoku. Migračný úrad nevedie štatistiky o počte osôb z radov žiadateľov o azyl, azylantov a cudzincov s doplnkovou ochranou, ktoré sa naň ako obeť trestných činov obrátili. Podľa informácií MV SR je každej takejto osobe v prípade jej obrátenia sa na Migračný úrad poskytnuté individuálne poradenstvo, príp. sú oslovené orgány činné v trestnom konaní. Migračný úrad je v úzkom kontakte s NAKA, s ktorou v prípade potreby konzultuje jednotlivé prípady.[79]

Ani mimovládne organizácie pracujúce s cudzincami a venujúce sa integrácii osôb s udelenou medzinárodnou ochranou si nevedú evidenciu o počte prípadov, kedy sa na nich obrátili cudzinci či utečenci so žiadosťou o pomoc či radu z dôvodu, že sa stali obeťou nenávisťného skutku.[80]

Vo vzťahu k dostupným údajom týkajúcim sa počtu nenávisťne motivovaných trestných činov a ich obetí možno skonštatovať, že tieto neposkytujú exaktný a smerodajný údaj. Zistiť, koľko obetí nenávisťných trestných činov spáchaných na Slovensku boli cudzí štátni príslušníci, je nemožné.[81] Jediné čo možno s istotou konštatovať je, že počet obetí nenávisťných trestných činov z radov cudzincov a utečencov, ktoré podali trestné oznámenie alebo nenávisťný skutok nahlásili štátnemu orgánu, subjektu poskytujúcemu pomoc obetiam alebo mimovládnej organizácii, je veľmi málo.

[78] Treba však poznamenať, že tabuľka so štatistickými údajmi o počte poškodených nenávisťne motivovanými TČ, poskytnutá MS SR, neuvádza údaje o štátnej príslušnosti pri všetkých poškodených, teda je možné, že cudzích štátnych príslušníkov bolo medzi poškodenými viac. MS SR uviedlo, že „pri riadkoch, kde nie je uvedená štátna príslušnosť sa jedná buď o právnické osoby, alebo tento údaj nebol vyplnený.“

[79] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[80] Takéto štatistiky si nevedie Liga za ľudské práva, Slovenská humanitná rada ani Mareena

[81] Iba evidencia MS SR naznačuje, že medzi poškodenými takýmito TČ boli aj cudzinci. Z odpovede Generálnej prokuratúry SR, zo dňa 31.3.2021, citujeme: „Počet obetí trestných činov z osobitného motívu nenávisťi podľa § 140 písm. e) Trestného zákona, objektom ktorých boli cudzí štátni príslušníci, prokuratúra štatisticky neeviduje.“ V dodatočnej odpovedi z Generálnej prokuratúry SR, zo dňa 19.5.2021, sa uvádza, že „generálna prokuratúra nedisponuje a nevedie evidenciu počtu obetí (vôbec) trestných činov z osobitného motívu nenávisťi. Táto informácia navyše nie je zistiteľná ani z čiastkových správ o stave činnosti, ktoré sú jej každoročne predkladané z podriadených prokuratúr.“

2.5. "Neviditeľnosť" nenávistných trestných činov

„Nenávisť je nenávisť – a nikto by nemal byť nútený ju znášať.“

Ursula von der Leyen, Prezidentka Európskej komisie, Prejav o stave Únie 2020

Ako ukazuje prax, obeť nenávistných trestných činov z radov cudzincov, utečencov a moslimov na Slovensku nenávistné skutky, ktoré sa im stali, reportujú veľmi zriedka, a to nielen vo vzťahu k zodpovedným orgánom (polícii), ale aj pracovníkom mimovládnych organizácií sa zveria len zriedkakedy, a ak sa aj zveria a dostanú radu, ako postupovať ďalej a aké sú ich právne možnosti, takmer nikdy nepristúpia až k podaniu trestného oznámenia. Dôvody sa ukazujú byť viaceré – obavy o svoj právny/pobytový status na Slovensku; jazyková bariéra; obava, že by sa skutok obrátil proti nim, pretože oni sú tí „iní“ v našej spoločnosti a polícia bude skôr veriť slovenskému občanovi ako im; mylné presvedčenie o tom, že takéto skutky sú bežné a stávajú sa nielen im, ale aj iným cudzincom žijúcim na Slovensku; domnienka, že podanie trestného oznámenia by nemalo význam, pretože polícia by skutok aj tak poriadne nevyšetrila;[82] obavy zo sekundárnej viktimizácie v priebehu konania (najmä z konfrontácie s útočníkom); odradzujúca je aj

predstava dlhého byrokratického konania, opakovaných výsluchov na polícii a celková časová náročnosť trestného konania.[83]

Európska komisia (2021) medzi dôvodmi nereportovania nenávistných trestných činov uvádza: „pocit „normálu“ pokiaľ ide o skúsenosti s nenávistne motivovaným násilím a zastrašovaním, pretože sa tieto incidenty stávajú tak často; nedôvera v orgány činné v trestnom konaní; pocit, že nahlásením činu by sa nič nezmenilo; nevedomosť o právach obeť; nevedomosť o dostupných podporných službách; predchádzajúce negatívne skúsenosti so systémom trestného súdnictva; a časovo náročné byrokratické procedúry“.[84]

Z praxe Ligy za ľudské práva vyplýva, že klienti a klientky sa len zriedka zveria právnikom a právničkám, pokiaľ ide o ich skúsenosti s „hate crime“ na Slovensku. Zväčša tak spravia len vtedy, ak skutočne chcú nenávistný útok na svoju osobu právne riešiť a potrebujú v tom poradiť alebo sprevádzať na políciu.[85]

Slovenská humanitná rada, ktorá realizuje od januára 2020 integračný projekt pre osoby s udelenou medzinárodnou ochranou, nezaznamenala v roku 2020 žiaden prípad, kedy by im osoba s udelenou medzinárodnou ochranou reportovala nenávistný skutok.[86]

[82] Môže ísť o predchádzajúcu osobnú negatívnu skúsenosť s nahlásením takéhoto skutku na polícii alebo aj o negatívnu skúsenosť z cudzineckej polície, resp. o sprostredkovanú negatívnu skúsenosť iného cudzinca/ cudzinky, ktorý/á takýto skutok nahlásil/a, avšak bez uspokojivého výsledku a potrestania páchatela

[83] Tieto príčiny nereportovania nenávistných skutkov sme identifikovali na základe skúseností Ligy za ľudské práva a jej klientov a klientok, informácií od Islamskej nadácie na Slovensku a ďalších MVO, ako aj na základe zistení dotazníkového výskumu (viď nižšie v časti „Zistenia z mapovania situácie v teréne“)

[84] Európska komisia, Skupina EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbii a iným formám neznášanlivosti, Pracovná skupina na zaznamenávanie trestných činov z nenávisti, zbieranie dát a povzbudzovanie k reportovaniu; Kľúčové hlavné zásady pre povzbudenie reportovania trestných činov z nenávisti, Úloha orgánov ochrany práva a relevantných štátnych orgánov; Marec 2021; https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196

[85] Takto sme napr. sprevádzali na políciu a poskytovali právne poradenstvo žene – moslimke, ktorá bola opakovane fyzicky napadnutá. Za svoju statočnosť pri reportovaní týchto nenávistných útokov, ktoré sa jej stali, získala aj ocenenie Biela vrana 2016 (<https://bielavrana.sk/oceneni/2016.html>)

[86] Podľa informácie od projektového koordinátora projektu realizovaného v táboroch pre žiadateľov o azyl zaznamenali iba jeden incident žiadateľa o azyl, ktorého odmietol vziať šofér autobusu, nemuselo ísť však o prípad predpojatosti/ diskriminácie, ale iba o nedorozumenie pre jazykovú bariéru

Aj z organizácie Mareena, ktorá sa venuje komunitným aktivitám s cudzincami a utečencami, nám poskytli informáciu, že sa na nich utečenci či iní cudzinci neobracajú s problémami týkajúcimi sa nenávistných útokov. Riaditeľka organizácie uviedla, že „v minulosti sa nám párkrát stalo, že sa nám s takouto skúsenosťou zdôverili v rámci neformálnej konverzácie. Nedržíme si však k tomu štatistiky, ani nezaznamenávame, o aké osoby sa jednalo. Štandardne sa to týkalo verbálnych útokov alebo posmeškov a fyzického zastrašovania. Špeciálne si spomínam na skúsenosť moslimky v šatke a mladých mužov tmavšej pleti“.[87]

Manažér Migračného informačného centra Medzinárodnej organizácie pre migráciu (MIC IOM) uviedol, že „v rámci služieb MIC IOM sa s prípadmi násilia z nenávisti nestretávame, narážame však na veľmi nízku mieru osvetu a informovanosti o možnostiach obetí alebo svedkov oznamovať prípady násilia z nenávisti aj cez MVO, IOM, alebo inú organizáciu mimo polície a štátnych orgánov. Taktiež je dôležité posilniť monitoring, systém zberu dát a oznámení, nielen trestných činov ale aj svedectiev, ktoré súviseli s násilím z nenávisti“.[88]

Moslimovia a moslimky žijúci/e na Slovensku sa občas zveria ohľadne nenávistných skutkov či diskriminácie, ktorú zažili z dôvodu svojho náboženského vyznania, INS. Tiež to však nie je

pravidlo, závisí od vzťahu dôvery, ktorý ľudia v nadácii majú vybudovaný vo vzťahu ku konkrétnemu človeku. INS pravidelne reportuje skutky, o ktorých vie, úradu ODIHR. INS v odpovedi uviedla, že pokiaľ ide o obete nenávistných skutkov, ktoré sa s dôverou na INS obrátili, „žiaľ, doteraz nikto nenabral toľko odvahy, aby bolo podané trestné oznámenie - hoc na neznámeho páchatela, a tým by bol skutok zaznamenaný“.[89]

Pokiaľ ide o oslovené subjekty poskytujúce pomoc obetiam, tieto majú minimálnu skúsenosť s obetami nenávistných trestných činov, a takmer žiadnu vo vzťahu k cudzincom. [90] Najväčšia organizácia poskytujúca pomoc obetiam v SR, Pomoc obetiam násilia, eviduje za posledné dva roky 10 klientov, ktorí boli cudzincami, pričom z toho išlo v dvoch prípadoch o fyzické útoky, ktoré mohli byť nenávistne motivované, jedna obeť bola afrického pôvodu inej farby pleti a ďalšia obeť bol Ukrajinec, avšak polícia údajne tieto činy neklasifikovala ako spáchané z osobitného motívu nenávisti.[91]

Počet klientov informačných kancelárií MV SR, od spustenia projektu (2017)[92] ku koncu februára 2021 bol 843. **Za celé obdobie realizácie projektu sa na informačné kancelárie pre obete neobrátil ani jeden klient v súvislosti s nenávistným trestným činom a/alebo extrémizmom.**[93]

[87] Informácie od riaditeľky OZ Mareena, zo dňa 24.03.2021

[88] Informácie od manažéra MIC IOM, poskytnuté emailom dňa 23.04.2021 a dňa 10.6.2021

[89] Odpovede na výskumné otázky poskytnuté emailom dňa 9.5.2021

[90] Centrum podpory Vidia, n. o. malo jeden ojedinelý prípad možného nenávistného TČ, avšak skutok nebol ako nenávistný preukázaný, a ani samotná klientka ho tak údajne nevnímala. Ďalšia oslovená organizácia poskytujúca pomoc obetiam, Optima Fide, taktiež doteraz nezaregistrovala požiadavku obete nenávistných TČ z radov utečencov, cudzincov a moslimov žijúcich v SR.

[91] Informácie poskytnuté štatutárnou zástupkyňou organizácie Pomoc obetiam násilia, počas telefonického rozhovoru, dňa 13.04.2021

[92] Treba pritom poukázať na skutočnosť, že jednou z piatich cieľových skupín národného projektu MV SR „Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obete“ (2017 – 2021) sú „obete nenávistných trestných činov a extrémizmu“.

[93] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

Problémom teda zostáva, že väčšina cudzincov a moslimov čeliacich nenávistným skutkom, niekedy opakovane, nepodá trestné oznámenie, a teda sa tieto činy nevyšetrujú. Policajný zbor vníma nenahlasovanie trestných činov z nenávisti ako výzvu a vidí potrebu budovania dôvery v rámci komunit cudzincov a utečencov, a to aj prostredníctvom MVO, ktoré s týmito cieľovými skupinami prichádzajú do kontaktu pravidelne.[94]

Závažné sú zistenia projektu Človeka v ohrození (2018).[95] Podľa výskumnej správy „všeobecne nízky počet zachytených a reportovaných prípadov nenávistne motivovaných trestných činov v žiadnom prípade nenaznačuje, že tieto druhy kriminality sú eliminované; práve naopak, môže to značiť nedostatočnú schopnosť orgánov činných v trestnom konaní zachytiť tieto incidenty a správne kvalifikovať skutky páchatel'ov. Vo všeobecnosti možno povedať, že typickým znakom tejto kriminality je vysoká miera latencie.“[96]

Uvedené zistenie potvrdzuje aj Správa FRA z roku 2020,[97] v ktorej sa uvádza, že „nenávistné trestné činy sú všeobecne nedostatočne hlásené, čo konzistentne dokumentuje tak FRA ako aj ďalšie zdroje, a to hlavne preto, že obeť neveria, že trestné oznámenie na polícii by niečo zmenilo. Ak trestný čin nie je oznámený, obeť nedostávajú podporu, páchatelia nie sú potrestaní a policajné zložky ani tvorcovia politik nepoznajú rozsah problému.“

Obete trestných činov, ktoré patria k znevýhodneným alebo zraniteľným komunitám alebo menšinám, môžu mať nízku dôveru k verejným orgánom, čo im bráni trestný čin oznámiť. Z prieskumov FRA vyplýva značná úroveň neoznamovania trestných činov z nenávisti v rámci komunity LGBTI+ a černošskej, moslimskej a židovskej komunity. V záujme zvýšenia oznamovania trestných činov členmi týchto komunit je kľúčové zvýšiť dôveru k verejným orgánom, napríklad prostredníctvom posilňovania spolupráce príslušných orgánov a príslušných komunit. Je rovnako dôležité zabezpečiť osobitnú odbornú prípravu o nediskriminácii pre policajtov a iné osoby, ktoré s týmito obeťami prichádzajú do kontaktu.[98]

Aj správa „Riešenie nenávistných trestných činov a nenávistných prejavov v Európe“ (2018) uvádza, že pre vzťah medzi obeťami týchto činov a orgánmi činnými v trestnom konaní je typická „značná nedôvera na strane zraniteľných komunit“. Podľa správy, „obeť často čelia snahám orgánov činných v trestnom konaní trivializovať incidenty, čo má za následok, že je pre ne náročné uveriť, že by mohli dosiahnuť spravodlivé potrestanie pre páchatel'ov. Obeť sú často viktimizované tým, že zodpovedné orgány majú primárny záujem zistiť, či obeť vyprovokovala alebo nevyprovokovala útok, či obeť a jej rodinní príslušníci vedú usporiadaný život alebo nie, a či mal páchatel' morálny dôvod na útok alebo nie“.[99]

[94] Informácia vyplynula z rozhovoru s príslušníkmi NAKA, dňa 3.6.2021

[95] Projekt: Riešenie nenávistne motivovaných trestných činov a nenávistných prejavov (angl. Tackling hate crime and hate speech in Europe); výsledná komparatívna správa (pokrývajúca obdobie rokov 2014 – 2016) dostupná tu: https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

[96] Človek v ohrození v rámci uvedeného projektu zriadil aj webový portál, v slovenčine a angličtine, ktorý mal slúžiť obeťami na oznamovanie nenávistných TČ online (nenavistnyskutok.sk), avšak portál nikdy nebol nespustený do prevádzky a počet nahlásených nenávistných TČ bol teda nula. Aktuálne už portál nie je dostupný. - Informácie od Človeka v ohrození, zo dňa 30.03.2021

[97] <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

[98] Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), str. 6

[99] https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

ODIHR v publikácii „Porozumenie potrebám obetí nenávistných trestných činov“ (2020)[100] poukazuje na skutočnosť, že „obete z radov utečencov alebo nezdokumentovaní migranti, prípadne tí, ktorí majú predchádzajúcu negatívnu skúsenosť s trestným konaním, sa snažia vyhnúť opakovaniu frustrujúceho, stresujúceho a zdĺhavého konania“. ODIHR ďalej bližšie špecifikuje, že práve v dôsledku uvedenej negatívnej skúsenosti, „niektoré obete nenávistných trestných činov majú pocit nedôvery alebo strachu z polície. Obete, ktoré patria k skupinám, ktoré boli historicky podrobené rasovej profilácii, zastrašovaniu, násiliu alebo všeobecnému nedostatku ochrany zo strany polície – ako napr. etnické menšiny, utečenci a rómske komunity – nemusia chcieť žiaden kontakt s políciou, vrátane neochoty podať trestné oznámenie alebo absolvovať zdĺhavé konania. Jednotlivci, ktorí veria, že samotná polícia pácha nenávistné činy alebo sa na nich spolupodieľa, nemusia vidieť zmysel v reportovaní týchto činov, alebo sa jednoducho boja políciu kontaktovať. Imigranti a utečenci, ktorí utiekli z krajín pôvodu kvôli násiliu podporovanému vládou môžu nedôverovať aj policajným zložkám v ich novej krajine pobytu. Jednotlivci, ktorí nie sú občanmi krajiny, v ktorej sa stali obeťou trestného činu, môžu mať strach, že ak sa obrátia na políciu alebo vládu, môže to viesť k ich zatknutiu alebo deportácii“.[101]

Aj ECRI vo svojej poslednej monitorovacej správe o Slovensku (2020) tiež poukazuje na skutočnosť, že „dôvodom, pre ktorý sa polícii nenahlasujú všetky zločiny a prečiny z nenávisti, je nedôvera obetí a ich okolia v políciu. Obete mali často osobnú negatívnu skúsenosť s políciou, alebo počuli o takýchto skúsenostiach, alebo na základe toho, čo samy zažili, alebo o čom počuli, sa domnievajú, že nemá význam podávať sťažnosti, pretože vyšetrovanie aj tak nepovedie k žiadnemu výsledku“.[102]

Uvedené tvrdenia potvrdzujú aj výpovede respondentov a respondentiek terénneho výskumu (viď kapitolu „Zistenia z mapovania situácie v teréne“).

Dôsledky nereportovania trestných činov páchaných z osobitného motívu nenávisti pre prax a pre obete sú závažné – páchatelia nie sú potrestaní, zodpovedné orgány nepoznajú rozsah problému, obetiam nie je poskytnutá pomoc a ochrana ich práv, nie sú nastavované potrebné preventívne mechanizmy a neprebíha dostatočná osвета - informovanosť v zraniteľných komunitách. [103]

[100] <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>, str. 24

[101] Ibid., str. 26

[102] Správa ECRI o Slovenskej republike (coe.int) ; bod 61

[103] Treba však poznamenať, že zodpovedné orgány sa snažia aspoň čiastočne na túto situáciu reagovať v rámci prijímaných verejných politík, ktoré zakotvujú viaceré relevantné úlohy pre jednotlivé rezorty a štátne inštitúcie – viď napr. úlohy zakotvené v Koncepcii boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 nižšie v Závère

Vybraný prípad nereportovania z praxe

Kultúrny mediátor a tlmočník spolupracujúci s Ligou za ľudské práva – mladý cudzinec s poskytnutou doplnkovou ochranou na území SR, aktuálne už s udeleným dlhodobým pobytom – sa v priebehu cca 8 rokov strávených na Slovensku stal opakovane obeťou nenávistných útokov, najčastejšie verbálnych, ale aj viacerých fyzických útokov. X prišiel na Slovensko ako maloletý bez sprievodu a bol umiestnený v detskom domove. Chodil na miestnu strednú odbornú školu. V škole spočiatku nebol prijímaný medzi spolužiakmi, ktorí ho šikanovali a bol terčom posmechu, raz dokonca došlo aj k bitke. Po čase si však na nového spolužiaka zvykli, zistili, že je šikovný, vtipný a sympatický, a napokon sa skamarátili. X sa dodnes pravidelne s bývalými spolužiakmi stretáva. Z cesty vlakom má X ďalšiu nepríjemnú skúsenosť. Sedel vo vlaku a počúval hudbu svojej rodnej krajiny, keď ho oslovil prísediaci v kupé, aby tú hudbu vypol a počúval niečo slovenské. Po krátkej výmene názorov X vstal a chcel kupé opustiť. Neznámy mladý muž sa mu však postavil do cesty a fyzicky ho napadol. Zasiahli príslušníci železničnej polície, ktorí automaticky nasadili putá X akoby on bol ten agresor. Až na zásah svedkyne útoku – staršej pani, ktorá celý incident videla a políciu vysvetlila, že X je obeť a nie útočník – mu polícia putá sňala. X napadli fyzicky aj v dobe, keď ešte ako študent pracoval na brigádu v stánku s rýchlym občerstvením. Cestou z práce do detského domova ho najskôr verbálne a potom aj fyzicky napadla skupina mladých mužov práve pre jeho pôvod a tmavšiu farbu pleti. Našťastie sa mu podarilo ujsť, ako sám povedal, „mám rýchle nohy“, a nič vážne sa mu nestalo. Horšie to bolo po útoku v nočnej Bratislave, už v čase keď sa presťahoval do hlavného mesta, kde aj dodnes žije a pracuje. S dvoma kamarátkami vyšiel z diskotéky, sledovali

ho mladí muži, ktorí mu vyčítali, že „balí slovenské dievčatá“ a zbili ho. Skončil ubolený, s modrinami a bolesťami. X istú dobu pracoval v bistre kebab v centre mesta, pričom bezpečne sa necítil hlavne v noci cez víkendy, kedy do bistra chodili slovenskí mladíci pod vplyvom alkoholu. Viac krát bol terčom verbálnych nadávok a posmeškov, raz dokonca po ňom v lete cez otvorené okno z ulice hodili sklenenú fľašu, ktorá mu preletela tesne okolo hlavy, rozbila sa a úlomky skla znehodnotili všetku pizzu. X bol pred cca dvoma rokmi pozvaný na diskusiu o utečencoch do Banskej Štiavnice. Vzal aj priateľku a spravili si výlet. Po diskusii sa vybrali na večeru do miestnej reštaurácie. Hneď po príchode do reštaurácie im bolo povedané, že nie sú vítaní, a na adresu X padlo viacero rasistických komentárov a nadávok. X bol nahnevaný, že ho niekto takto znevažuje pred priateľkou a chcel sa brániť, avšak duchapritomná priateľka ho radšej odvieďla von. Jeden z mužov ich následne chvíľu sledoval, našťastie však nezaútočil. X ani jeden z uvedených incidentov nenahlásil na políciu. Myslel si, že by mu nepomohli, a po skúsenosti so železničnou políciou z vlaku dokonca, že by sa konanie mohlo obrátiť proti nemu. Tiež sa obával, že akékoľvek trestné konanie, bez ohľadu na skutočnosť, že on je jeho obeťou, a nie páchatelom, by mohlo zhoršiť jeho šance získať na Slovensku v budúcnosti štátne občianstvo. Vnútorne je na uvedené incidenty nahnevaný a negatívne ovplyvňujú jeho pocit bezpečnosti na Slovensku, kde je inak plne integrovaný a spokojný, avšak uprednostňuje tieto incidenty nerozmazávať pred slovenskými štátnymi orgánmi, aby navonok vyzeral jeho život v SR ako „bezproblémový“.

2.6. Osveta a prevencia vo vzťahu k utečencom a cudzincom

Snažili sme sa zistiť ako funguje osвета ohľadne nenávistných trestných činov, ich prevencia a zvyšovanie povedomia a informovanosti vo vzťahu k rizikovej skupine utečencov, cudzincov a moslimov na Slovensku.

Policačný zbor sa v rámci preventívnej činnosti zameriava i na prevenciu všetkých foriem násillia a zvyšovaniu informovanosti a právneho povedomia. Tieto aktivity vykonávajú najmä policajti zaradení na úseku prevencie prostredníctvom prednášok a besied, ktoré sú zamerané na podporu tolerancie a rešpektu k rôznorodosti a na elimináciu prejavov násillia a rasovo motivovanej trestnej činnosti. Tieto činnosti Policačného zboru sú zamerané na predchádzanie rasizmu, extrémizmu, xenofóbie či diskriminácii v spoločnosti. Preventívne a vzdelávacie aktivity sa vykonávajú pre rôzne cieľové skupiny bez ohľadu na to, či sa v týchto cieľových skupinách sústreďujú cudzinci.[104] Z odpovede MV SR na žiadosť o informácie vyplynulo, že osobitne vo vzťahu k cudzincom MV SR žiadne preventívne aktivity či informačné kampane nerealizuje.

V posledných rokoch sú z pohľadu vystavenia riziku nenávistných skutkov osobitne zraniteľnou skupinou žiadatelia o azyl a utečenci žijúci na Slovensku. Migračný úrad MV SR nedisponuje žiadnymi letákmi či videami zameranými na osvetu ohľadne nenávistných trestných činov medzi žiadateľmi o azyl, ani nerealizoval žiadnu

informačnú kampaň na danú tému medzi žiadateľmi o azyl.[105] Migračný úrad vypracoval brožúru pre žiadateľov o azyl „Nový štart“, ktorá je dostupná vo viacerých jazykoch,[106] v ktorej je aj veľmi stručná informácia o riziku skutkov z nenávisti a o tom, že na Slovensku právo chráni všetkých rovnako a „netreba mať strach nahlásiť akýkoľvek trestný čin, útok alebo akýkoľvek násilný skutok“. Rovnako brožúra obsahuje kontakty na políciu či linku pre obete násillia.[107]

Podľa informácií poskytnutých MV SR „žiadatelia o azyl počas pobytu v táboroch sú sociálnymi pracovníkmi informovaní ako postupovať v prípade, že sa stanú obeťou trestných činov vo všeobecnosti, resp. ak sú svedkami takýchto činov. Taktiež, nakoľko pochádzajú z odlišného kultúrneho prostredia, a o tom, čo je možné považovať za trestný čin, majú často veľmi skreslené predstavy, sú informovaní, čo do kategórie trestných činov spadá – vrátane trestných činov z nenávisti. V prípade akýchkoľvek pochybností či ťažkostí sa môžu kedykoľvek obrátiť na zamestnancov pôsobiacich v zariadeniach, ktorí ich usmernia – týka sa to najmä podania trestného oznámenia, asistencie pri kontakte s príslušníkmi PZ a pod. Informačné materiály týkajúce sa špeciálne trestných činov z nenávisti k dispozícii v zariadeniach nie sú“.[108]

Migračný úrad nedisponuje vlastnou internou normou zameranou na problematiku „hate crime“ či „hate speech“ vo vzťahu k utečencom.[109]

[104] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[105] Ibid.

[106] anglický, arabský, ruský, perzský, francúzsky, pastčina (pašto)

[107] Nový štart na Slovensku, Príručka pre žiadateľov o azyl a osoby s medzinárodnou ochranou na Slovensku: <https://www.minv.sk/?novy-start-v-sr>; Poznámka: Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 predpokladá (v roku 2021) v úlohe č. 4.3. aktualizáciu a dotlač publikácie „Nový štart v Slovenskej republike“, s prekladom aktualizovanej verzie do viacerých jazykov (anglicky, farsí, rusky, arabsky, francúzsky, perzsky).

[108] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[109] Ibid.

Pokiaľ ide o preventívne opatrenia realizované Migračným úradom tie možno rozdeliť z hľadiska cieľovej skupiny na tie, ktoré sú adresované na scitlivovanie majoritnej populácie: informačno-osvetové stretnutia, besedy s majoritným obyvateľstvom o otázkach utečencov a kultúrnych rozdielov ako prevenciu páchania trestnej činnosti z rodovo, rasovo a nábožensky motivovanej nenávisti,[110] a tie preventívne aktivity, ktorých cieľovou skupinou sú samotní žiadatelia o azyl a osoby s medzinárodnou ochranou: medzi tieto patria, podľa odpovedi MV SR, „opekačky“ či tematické stretnutia pri príležitosti Veľkonočných a Vianočných sviatkov. Týmto stretnutiami zamestnanci Migračného úradu „monitorujú život týchto osôb na Slovensku“, zisťujú aké majú problémy a na základe týchto informácií sa snažia predchádzať nežiaducim javom a odstraňovať vzniknuté problémy vyplývajúce z ich postavenia v slovenskej spoločnosti. Taktiež sa snažia si vybudovať s utečencami dobrý vzťah, aby vedeli, že v prípade potreby sa na Migračný úrad môžu obrátiť. Migračný úrad zorganizoval aj skupinové stretnutia žien s udelenou medzinárodnou ochranou s psychologičkou na účely prediskutovania fyzických alebo psychických napadnutí, ktoré sa týmto ženám stali a prediskutované bolo taktiež ako predchádzať a eliminovať takéto napadnutia.[111]

Slovenská humanitná rada taktiež v rámci integračného projektu či projektu realizovaného v táboroch pre žiadateľov o azyl neorganizuje

žiadne ciele preventívne opatrenia či informačné stretnutia zamerané na problematiku „hate crime“ a nerobí cieľnú osvetu na danú tému. Prevencia v rámci projektov je súčasťou poradenstiev, či už právnych alebo sociálnych. Je zameraná najmä na informovanosť klientov a klientok o ich právach a možnostiach pomoci.[112]

Liga za ľudské práva zrealizovala, v marci 2019, v rámci projektu Migračný kompas[113] informačný „round-table“ pre cudzincov v meste Bratislava, ktorého sa zúčastnili aj zástupcovia mestskej polície a NAKA, na tému nenávistných útokov a prejavov.[114] Cieľom pozvania zástupcov polície bolo zodpovedanie otázok účastníkov stretnutia a zároveň posilnenie vzájomnej dôvery medzi políciou a cudzincami.[115] Od januára 2021 HRL realizuje projekt SalamSK,[116] v rámci ktorého sa uskutoční viacero informačných „empowerment“ stretnutí s utečencami a cudzincami a pripravujeme tiež informačné videá pre utečencov a cudzincov o nenávistných trestných činoch, ktoré budú dostupné v 6-tich jazykoch.[117]

Organizácia Mareena zrealizovala v minulosti dve aktivity zamerané na osvetu a prevenciu vo vzťahu k hate crime: 1) kurz sebaobrany pre ženy a dievčatá, ktorý zahŕňal okrem praktickej aj teoretickú/ právnu časť, a 2) workshop so zamestnancom NAKA, ktorý bol zorganizovaný pre dobrovoľníkov, ktorí sa venujú na individuálnej báze ľuďom s udelenou medzinárodnou ochranou.[118]

[110] Vráťane prednášok a diskusií pre študentov ZŠ, SŠ a VŠ, ako aj študentov Akadémie PZ v Bratislave a SOŠ policajnej v Pezinku, účasti s informačnými stánkami na festivaloch a spolupráce s divadlom Nová Scéna na divadelnej hre „Domov, kde je ten tvoj“

[111] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[112] Informácie poskytnuté na účel analýzy projektovým koordinátorom SHR, dňa 7.4.2021

[113] <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/ukoncene-projekty/migracny-kompas>

[114] <https://www.hrl.sk/sk/zapoj-sa-udalosti-/treti-okruhly-stol-s-cudzincami-utoky-z-nenavisti>

[115] <https://spectator.sme.sk/c/22089283/hate-speech-foreigners-slovakia.html>

[116] <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/salamsk-bojujeme-proti-islamofobii-a-podporujeme-obete-nenavistnych-trestnych-cinov-na-slovensku>

[117] Videá budú zverejnené na webovej stránke HRL, na Youtube a na sociálnych sieťach; dostupné budú v slovenčine, angličtine, francúzštine, arabčine, perzštine a paštčine.

[118] Tento workshop o tom, ako nahlasovať „hate crimes“ chceli ponúknuť aj cudzincom, ale nebol oň v tom čase záujem. – Informácie od riaditeľky OZ Mareena

Mareena v súčasnosti realizuje projekt zameraný na prevenciu proti islamofóbii, ktorého súčasťou je kampaň na sociálnych sieťach, podcast, krátka edukácia o islamofóbii a ako na ňu reagovať a realizácia komunitných podujatí, ktoré predstavujú moslimov, islamskú kultúru, či krajiny sveta, kde žije veľké množstvo moslimov. [119]

Islamská nadácia na Slovensku sa systematicky venuje problematike neznášanlivosti, boju proti predsudkom a všetkým prejavom nenávisťi, hlavne voči moslimom. INS spravuje centrum pre medzi-kultúrny dialóg „Córdoba“, ktoré poskytuje už viac ako 10 rokov vzdelávacie, kultúrne a komunitné aktivity a je otvorené každému 365 dní v roku. INS prevádzkuje aj vlastný spoločensko-spravodajský portál ISLAMONLINE.sk s akcentom na témy „čo iní ignorujú, my zdôrazňujeme“. Úsilím INS je konať v prospech celospoločenskej priaznivej zmeny, vzájomného rešpektu a porozumenia. Za týmto účelom realizuje rôzne diskusie, debaty duchovných rôzneho náboženského vyznania (kresťanstvo, islam, judaizmus), vyvíja snahy o približovanie islamu a života moslimov na Slovensku verejnosti s cieľom odbúravať strach a predsudky. [120]

Ako vidno z uvedených informácií, **cielená a systematická osveta, informovanosť a prevencia v problematike „hate crime“ vo vzťahu k utečencom a cudzincom sa nerealizuje**. Ide skôr o jednorazové aktivity v závislosti od projektov MVO.

2.7. Pomoc a podpora pre obeť

Podľa Stratégie EÚ, efektívnu podporu a ochranu obetí trestných činov nemožno dosiahnuť bez spolupráce vnútroštátnych orgánov a organizácií na podporu obetí. V tejto súvislosti bude Komisia podporovať vzájomnú odbornú prípravu a výmenu osvedčených postupov medzi vnútroštátnymi orgánmi a organizáciami na podporu obetí. V medziach nového viacročného finančného rámca na roky 2021 – 2027 Komisia navrhla pokračovanie príležitostí financovania pre organizácie na podporu obetí, aby mohli prispievať k správne vykonávaniu pravidiel EÚ v oblasti práv obetí. [121]

Podľa zákona o obetiach majú obeť trestných činov právo na poskytnutie odbornej pomoci. Subjekty poskytujúce pomoc obetiam poskytujú alebo zabezpečujú **všeobecnú odbornú pomoc obeti a špecializovanú odbornú pomoc obzvlášť zraniteľnej obeti**.

Všeobecná odborná pomoc obeti zahŕňa: poskytnutie a náležité vysvetlenie informácií; [122] právna pomoc na uplatnenie práv obete, ktoré jej patria podľa zákona o obetiach; právna pomoc na uplatnenie práv obete, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní; psychologická pomoc; a poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácii. [123]

[119] <https://project-cope.com/>

[120] INS je aj súčasťou expertnej skupiny ODIHR projektu „Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support (EStAR)“: <https://www.osce.org/odihr/hate-crime-victim-support>

[121] Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), str. 8

[122] Ide najmä o poskytnutie informácií o postupoch týkajúcich sa podania trestného oznámenia a o právach a povinnostiach obete, ktorá má postavenie poškodeného v trestnom konaní v súvislosti s týmito postupmi, možnostiach poskytnutia nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti, prístupe k právnej pomoci, podmienkach poskytnutia ochrany v prípade hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia alebo značnej škody na majetku, práve na tlmočenie a preklad, postupoch domáhania sa nápravy v prípade porušenia svojich práv v trestnom konaní zo strany orgánov činných v trestnom konaní, postupoch súvisiacich s uplatnením nároku na náhradu škody v trestnom konaní, forme a rozsahu odbornej pomoci, ktorá je poskytovaná obetiam, vrátane informácie v akom rozsahu je poskytovaná bezplatne; ak odbornú pomoc, ktorú obeť potrebuje neposkytujú, odkázu obeť na iný subjekt poskytujúci potrebnú pomoc obetiam, a informovanie o ďalších právach obetí podľa § 4 ods. 2 a 5 zákona o obetiach

[123] § 5 ods. 3 zákona o obetiach

Špecializovaná odborná pomoc obzvlášť zraniteľnej obete je cielená a integrovaná odborná činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie: poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci; poskytnutie krízovej psychologickéj intervencie; vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia; a sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania a špecializovaného sociálneho poradenstva, ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obete je bezprostredne ohrozené.[124]

Právo na poskytnutie odbornej pomoci sa obeti zaručuje bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní.

Subjekt poskytujúci pomoc obetiam je povinný poskytnúť obeti **na požiadanie všeobecnú odbornú pomoc bez zbytočného odkladu**. Obzvlášť zraniteľnej obeti je subjekt poskytujúci pomoc obetiam povinný poskytnúť **špecializovanú odbornú pomoc na požiadanie bez zbytočného odkladu a bezplatne**. [125]

Odplatnosť poskytovanej všeobecnej odbornej pomoci:

Subjekt poskytujúci pomoc obetiam poskytne všeobecnú odbornú pomoc bezplatne alebo za poplatok. **Ak subjekt poskytujúci pomoc obetiam získal dotáciu** podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov (napr. zákon o prevencii kriminality), **poskytne všeobecnú odbornú pomoc obetiam po dobu 90 dní bezplatne, ak to odôvodňuje závažnosť spáchaného trestného činu**, a to bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní.

Ak subjekt poskytujúci pomoc obetiam nezískal dotáciu podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov a je zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, môže poskytnúť všeobecnú odbornú pomoc, okrem prvej konzultácie s obeťou, za poplatok. **V odôvodnených prípadoch** je subjekt poskytujúci pomoc obetiam, ktorý získal dotáciu podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov, povinný po uplynutí 90 dní na požiadanie obete pokračovať v poskytovaní všeobecnej odbornej pomoci v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom bezplatne.[126]

Odplatnosť poskytovanej špecializovanej odbornej pomoci:

Subjekt poskytujúci pomoc obetiam poskytne obzvlášť zraniteľnej obeti špecializovanú odbornú pomoc po dobu 90 dní, a to bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní. **V odôvodnených prípadoch** možno po uplynutí 90 dní na požiadanie obzvlášť zraniteľnej obete pokračovať v poskytovaní špecializovanej odbornej pomoci v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom počas celého trestného konania a primeraný čas po ňom.[127]

Podľa článku 8 ods. 1 Smernice o obetiach, ktorý zakotvuje právo na prístup k službám na podporu obetí: „Členské štáty zaistia, aby obete mali v súlade so svojimi **potrebami bezplatný prístup k dôverným službám na podporu obetí konajúcim v záujme obetí, a to pred trestným konaním, počas neho a primeraný čas po ňom**. Rodinní príslušníci majú prístup k službám na podporu obetí v súlade so svojimi

[124] § 5 ods. 4 zákona o obetiach

[125] § 6 ods. 1 zákona o obetiach

[126] § 6 ods. 2 zákona o obetiach

[127] § 6 ods. 3 zákona o obetiach

potrebami a s rozsahom ujmy spôsobenej trestným činom spáchaným voči obeti."[128]

Ako vidno, Smernica zakotvuje bezplatný prístup k službám na podporu obetí „pred trestným konaním, počas neho a primeraný čas po ňom“. Na rozdiel od tejto požiadavky Smernice, zákon o obetiach zakotvil značné obmedzenia pokiaľ ide o **prístup obetí k bezplatnej odbornej pomoci**. Všeobecná odborná pomoc, zahŕňajúca aj právnu pomoc, je pre obeť garantovaná bezplatne za týchto podmienok:

1. poskytuje ju subjekt, ktorý získal dotáciu na poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci,
2. po dobu 90 dní, dlhšie iba „v odôvodnených prípadoch“, ktoré však nie sú bližšie definované,
3. ak to odôvodňuje závažnosť spáchaného trestného činu.

Ak poskytuje všeobecnú odbornú pomoc subjekt, ktorý síce je zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, avšak nezískal dotáciu od štátu, je tento subjekt povinný obeť poskytnúť bezplatne **iba prvú konzultáciu**.

K transpozícii a implementácii Smernice o obetiach vydalo Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre spravodlivosť metodické usmernenie. V tomto usmernení sa vo vzťahu k právu na prístup k službám na podporu obetí uvádza, že ide o jedno z kľúčových práv Smernice. Podľa usmernenia je **cieľom článku 8**

Smernice (v spojení s článkom 9) zaručiť obetiam, a ich rodinných príslušníkom, aby mali prístup k dôverným službám podpory bezplatne. Tieto by mali poskytovať informácie a poradenstvo, emocionálnu a psychologickú podporu. Podpora obetí je často kľúčová pre zotavenie obetí, aby sa im poskytla pomoc po trestnom čine a s náročnosťou trestného konania. Bez náležitej podpory, bude zotavenie obeť oveľa komplikovanejšie a zdĺhavejšie.[129]

V kontexte uvedeného a berúc do úvahy dĺžku vyšetrovania trestných činov a trestných konaní na Slovensku, **je bezplatné poskytovanie odbornej pomoci v dĺžke 90 dní úplne nedostatočné a neprimerané**.

Usmernenie ďalej odporúča, za účelom efektívnej implementácie práva na prístup k službám na podporu obetí, **aby členské štáty zabezpečili, že organizácie na podporu obetí budú schopné poskytovať podporu a informačné služby** (vrátane telefonických služieb), **ktoré sú bezplatné pre obeť, a ktoré majú dostatočné geografické pokrytie v rámci celého členského štátu**, vrátane náležitého pokrytia vidieckych a odľahlých oblastí.[130]

Autori Národnej správy Victim Support Europe o Slovensku vychádzajúcej z analýzy implementácie Smernice o obetiach[131] vidia ako problematické, že podľa zákona o obetiach je špecializovaná odborná pomoc dostupná iba pre obzvlášť zraniteľné obeť.

[128] Článok 9 ods. 1 Smernice potom zakotvuje, že „Služby na podporu obetí uvedené v článku 8 ods. 1 poskytujú aspoň: a) informácie, poradenstvo a podporu v súvislosti s právami obeť vrátane prístupu k vnútroštátnym systémom náhrady škôd spôsobených trestnými činmi a ich úlohou v trestnom konaní vrátane prípravy na účasť na konaní; b) informácie o všetkých príslušných existujúcich špecializovaných službách podpory alebo ich priame sprostredkovanie; c) emocionálnu a prípadnú psychologickú podporu; d) poradenstvo týkajúce sa finančných a praktických záležitostí vzniknutých v dôsledku trestného činu; e) pokiaľ ho neposkytujú iné verejné alebo súkromné služby, poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania sekundárnej a opakovanej viktimizácii, zastrašovaniu a pomste.“

[129] Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre spravodlivosť, Metodické usmernenie (tzv. Guidance Document) k transpozícii a implementácii Smernice o obetiach, december 2013, str. 24; <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=05758a3a-9e2e-49a5-a7ec-3737c3ad6876>

[130] Ibid., str. 26, odporúčanie 27

[131] Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačák: Národná správa Slovensko, Analýza implementácie práv obetí; 2019; správa vznikla v rámci projektu VOciare financovaného Európskou úniou; https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOciare_National_Report_Slovakia_interactive.pdf

Taktiež, iba obzvlášť zraniteľné obete majú právo na poskytnutie odbornej pomoci po skončení trestného konania. Ako problematické tiež zhodnotili, že bezplatné poskytovanie odborných služieb obetiam, ktoré nie sú identifikované ako obzvlášť zraniteľné, je podmienené závažnosťou spáchaného trestného činu.[132]

V kontexte uvedeného treba skonštatovať, že Smernica o obetiach nerozlišuje medzi obeťou a obzvlášť zraniteľnou obeťou, kedy termín „obzvlášť zraniteľná obeť“ Smernica ani nepozná. Smernica zakotvuje iba toľko, aby členské štáty nabádali „služby na podporu obetí, aby venovali zvláštnu pozornosť osobitným potrebám obetí, ktoré utrpeli značnú ujmu z dôvodu závažnosti trestného činu“.[133] Vo vzťahu k špecializovaným službám podpory zakotvuje, že:

„Členské štáty prijímú opatrenia na to, aby sa popri všeobecných službách na podporu obetí alebo ako ich neoddeliteľná súčasť zriadili bezplatné a dôverné služby špecializovanej podpory alebo sa organizáciám na podporu obetí umožnilo obrátiť sa na špecializované organizácie, ktoré takúto špecializovanú podporu poskytujú. Obete majú v súlade so svojimi osobitnými potrebami prístup k takýmto službám a rodinní príslušníci majú prístup v súlade so svojimi osobitnými potrebami a s rozsahom ujmy spôsobenej trestným činom spáchaným voči obeti.“[134]

Z uvedeného vyplýva, že zákon o obetiach značne zúžil prístup obetí trestných činov k bezplatným službám odbornej pomoci, čo do rozsahu, nároku na bezplatné poskytovanie týchto služieb a dĺžky trvania poskytovania týchto služieb. Je preto možné konštatovať, že **v tomto smere bola Smernica o obetiach v SR nesprávne transponovaná a Slovenská republika nezaručuje obetiam taký štandard bezplatného prístupu k službám na podporu obetí, aký Smernica požaduje.**

2.7.1. Subjekty poskytujúce pomoc obetiam

Všeobecnú a špecializovanú odbornú pomoc obetiam poskytujú na Slovensku organizácie zaregistrované v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam MS SR. Subjekt poskytujúci pomoc obetiam, ktorý má záujem poskytovať odbornú pomoc a získať dotáciu na túto činnosť podľa zákona o obetiach, musí mať udelenú akreditáciu od MS SR. Sociálne služby sú oprávnené obetiam poskytovať subjekty, ktoré získali oprávnenie na ich poskytovanie podľa zákona o sociálnych službách.[135]

Subjekt pomoci obetiam žiadajúci MS SR o akreditáciu musí spĺňať celú škálu podmienok stanovených zákonom o obetiach[136] a, okrem iného, predložiť k žiadosti projekt programu podpory obetí, v ktorom sú písomne zdokumentované metódy odbornej pomoci a formy jej výkonu.

[132] Ibid., str. 29

[133] Čl. 9 ods. 2 smernica o obetiach

[134] Čl. 8 ods. 3 smernice o obetiach

[135] § 23 zákona o obetiach

[136] Podľa § 24 zákona o obetiach, „podmienkou udelenia akreditácie subjektu poskytujúcemu pomoc obetiam je: a) bezúhonnosť a odborná spôsobilosť subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, b) bezúhonnosť a odborná spôsobilosť fyzických osôb, ktoré subjekt poskytujúci pomoc obetiam zamestnáva alebo bude zamestnávať v pracovnoprávnom vzťahu, alebo fyzických osôb v inom zmluvnom vzťahu, ktoré poskytujú alebo budú poskytovať odbornú pomoc obetiam, c) projekt programu podpory obetí, v ktorom sú písomne zdokumentované metódy odbornej pomoci a formy jej výkonu, d) materiálno-technické vybavenie potrebné na poskytovanie odbornej pomoci, na ktorú žiada akreditáciu a spôsob alebo predpokladaný spôsob ich financovania, e) vlastnicke právo alebo užívacie právo k priestorom, v ktorých bude poskytovať odbornú pomoc, na ktorú žiada akreditáciu, poistenie zodpovednosti za škodu.“

Subjekt musí byť prostredníctvom svojich zamestnancov alebo odborníkov v inom zmluvnom vzťahu schopný zabezpečiť komplexné poskytovanie odbornej pomoci, teda musí mať v programe zapojené odborne spôsobilé osoby z odborov: právo, psychológia aj sociálna práca. **Nie je napríklad možné, aby subjekt získal akreditáciu iba na poskytovanie právnej pomoci.**

Je možné, že práve uvedená požiadavka poskytovania komplexnej odbornej pomoci je dôvodom toho, že aktuálne je v registri MS SR zaregistrovaných na poskytovanie odbornej pomoci obetiam iba 14 organizácií.[137] Prevažná väčšina týchto subjektov má obmedzené geografické pokrytie (lokálne pôsobiace organizácie) a tiež špecifické zameranie svojej činnosti a pomoci, predovšetkým na obe domáceho násillia a/alebo trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby.[138] príp. obe dopravných nehôd,[139] resp. sa zameriavajú na špecifickú cieľovú skupinu obetí z radov žien a detí,[140] príp. osôb závislých od návykových látok.[141]

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam podľa osobitných predpisov (zákona o sociálnych službách)[142] poskytujú sociálne služby obetiam, predovšetkým vo forme špecializovaného sociálneho poradenstva, núdzového bývania alebo telefonického poradenstva. Celkovo je na poskytovanie takýchto služieb obetiam registrovaných 35

mimovládnych organizácií.[143] Takmer všetky tieto organizácie svoju pomoc špecializujú na konkrétny okruh obetí, osobitne na obe domáceho násillia, týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ženy zažívajúce násillie, deti, osoby so zdravotným postihnutím, osoby závislé od návykových látok, obe obchodovania s ľuďmi.

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam môžu vstupovať do trestného konania v pozícii splnomocnenca poškodeného podľa § 53 ods. 1 Trestného poriadku. Zástupca subjektu na pomoc obetiam môže tiež zastávať pozíciu dôverníka podľa § 48a Trestného poriadku, ktorého úlohou je poskytnúť najmä psychickú oporu poškodenému počas úkonu trestného konania.[144]

Obeť môže požiadať subjekt o poskytnutie odbornej pomoci kedykoľvek, dokonca poskytovanie odbornej pomoci obeti zo strany subjektu na pomoc obetiam nie je podmienené trestným konaním, resp. podaním trestného oznámenia alebo aktívnou účasťou obe v trestnom konaní. Súčasťou poučení obe pred výsluchom na polícii sú aj kontakty na subjekty poskytujúce pomoc obetiam. Tieto poučenia sú po skončení výsluchu odovzdané obeti v tlačenej forme pre ich možné budúce využitie obeťou.[145] Problémom však je, že poučenia sú v písomnej podobe dostupné iba v slovenskom jazyku.

[137] <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>; navštívené dňa 10.6.2021

[138] Centrum Slniečko (Nitra), Centrum sociálnych služieb Krupina, Fenestra (Košice), Luna n. o. (Trenčín), Kanisová & Kanis Advokátska kancelária s. r. o. (Bratislava, Trnava)

[139] Centrum náhrad, o. z. (Košice)

[140] Aliancia žien – Cesta späť (Bratislava, Trnava, Trenčín), MyMamy (Prešov), Nádej (Bratislava), Žena v tiesni (Martin)

[141] Budúcnosť n. o. (Nitra)

[142] Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

[143] https://www.justice.gov.sk/Stranky/SuborStiahnut.aspx?Url=/Dokumenty/Rsppo/Registrovane_subjekty.xlsx; navštívené dňa 10.6.2021

[144] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[145] Ibid.

2.7.2. Poskytovanie služieb obetiam prostredníctvom informačných kancelárií MV SR

V rámci národného projektu „Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť“ (2017 – 2021)[146] MV SR zriadilo v krajských mestách informačné kancelárie, ktoré poskytujú obetiam trestných činov základné informácie a usmernenie (ako postupovať pri ochrane svojich práv a na koho sa obrátiť) a v prípade potreby obeť nasmerujú na subjekty poskytujúce odbornú pomoc obetiam v oblasti psychologického poradenstva, sociálneho poradenstva, právnej podpory a usmernenia.[147] Projekt zastrešuje Odbor prevencie kriminality Kancelárie ministra vnútra SR.

Na webovej stránke Prevencia kriminality v časti „Kde nájdete pomoc“[148] je pre obeť uverejnená tzv. „Mapa pomoci“ s kontaktmi na organizácie a inštitúcie poskytujúce pomoc obetiam. Ide viac menej o kontakty na subjekty poskytujúce pomoc obetiam, na jednotlivé informačné kancelárie MV SR, a tiež kontakty na jednotlivé kancelárie Centra právnej pomoci v rámci SR. Organizácie je možné vyhľadávať podľa názvu, kraja, okresu a/ alebo druhu hľadanej pomoci.

Služby informačných kancelárií sú obetiam oficiálne k dispozícii v slovenskom jazyku. V prípade, že sa na pracovníkov obráti osoba, ktorá komunikuje v inom ako slovenskom jazyku, je táto situácia riešená operatívne, v spolupráci medzi informačnými kancelárkami navzájom (napr. v prípade maďarsky a poľsky hovoriacich občanov) a v spolupráci s inými kompetentnými inštitúciami (napr. konzulárnymi oddeleniami veľvyslanectiev a pod.).[149]

2.7.3. Vyhodnotenie dostupnosti odbornej pomoci pre utečencov a cudzincov ako obeť nenávistných trestných činov

Z analýzy vyplýva, že bezplatná odborná pomoc pre obeť nenávistných trestných činov z radov utečencov a cudzincov na Slovensku je dostupná vo veľmi obmedzenom rozsahu, a to z nasledovných dôvodov:

1. nedostatok akreditovaných subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ktoré by sa špecializovali, aspoň čiastočne, na poskytovanie odbornej pomoci obetiam nenávistných trestných činov,[150]
2. nevyužívanie služieb tlmočenia[151] zo strany akreditovaných subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ako aj neznalosť cudzineckej problematiky a špecifik postavenia a potrieb tejto cieľovej skupiny klientov a klientok,

[146] Projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu, operačného programu Efektívna verejná správa. Viac o projekte tu: <https://www.minv.sk/?narodny-projekt-zlepsenie-pristupu-obeti-trestnych-cinov-k-sluzbam-a-vytvorenie-kontaktnych-bodov-pre-obeť-o-projekte>; podľa informácie z Odboru prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR, poskytnutej počas rozhovoru dňa 2.6.2021, bolo trvanie projektu predĺžené do roku 2022

[147] Z informácie poskytnutej MV SR vyplýva, že po skončení uvedeného projektu „bude pokračovať činnosť kontaktných bodov prostredníctvom novovytvorených pracovných miest (počet 8); špeciálne pracovisko prostredníctvom novovytvorených pracovných miest (počet 2), ktoré sa aj po skončení projektu v rámci udržateľnosti bude orientovať na analýzu potrieb a podpory obetí s ohľadom na aktuálnu situáciu; vytvorená platforma slúžiaca k podpore pro-klientsky orientovaných služieb; preventívne aktivity na základe poznatkov nadobudnutých z realizácie projektu. Zdroj: z rozpočtovej kapitoly MV SR – odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021; z rozhovoru so zástupcami Odboru prevencie kriminality ministra vnútra SR, zo dňa 2.6.2021, vyplynulo, že postavenie informačných kancelárií a ich úlohy vo vzťahu k obetiam trestných činov by malo byť do budúcnosti aj legislatívne ukotvené v zákone č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[148] <https://prevenciakriminality.sk/p/kde-najdete-pomoc>

[149] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[150] Jedine organizácia Pomoc obetiam násilia má nejakú, aj keď minimálnu, skúsenosť s takouto pomocou obetiam nenávistných TČ z radov cudzincov (dve takéto obeť za posledné dva roky činnosti organizácie)

[151] Oslovené subjekty pomoci obetiam (Pomoc obetiam násilia, Optima fide, Centrum podpory VIDIA, n. o.) uviedli, že nevyužívajú služby tlmočníkov.

3. utečenci a cudzinci nemajú vedomosť o subjektoch poskytujúcich pomoc obetiam (informačné kampane týchto subjektov sú zamerané na iné okruhy obetí trestných činov, najmä na obe domáceho násillia, obchodovania s ľuďmi, detské obe alebo seniorov),
4. online dostupné informácie o týchto subjektoch sú zväčša iba v slovenskom jazyku.

Organizácie pracujúce s cudzincami a utečencami nie sú akreditované pre poskytovanie odbornej pomoci obetiam.[152] avšak viaceré z nich uviedli, že v prípade, že sa na nich obráti cudzinec/ cudzinka, utečenec/ utečenka so žiadosťou o pomoc či radu, tak vedia určitý, obmedzený druh pomoci či základného poradenstva poskytnúť.

Slovenská humanitná rada by vedela klienta/ klientku z radov žiadateľov o azyl a osôb s medzinárodnou ochranou sprevádzať na políciu pri podaní trestného oznámenia či výsluchu, poskytnúť prvotné psychologické, sociálne a právne poradenstvo, v prípade potreby zabezpečiť lekárske vyšetrenie a kontakt s organizáciami venujúcimi sa obetiam.[153]

Organizácia Mareena vie poskytnúť emočnú, príp. aj psychologickú podporu, a nasmerovať cudzinca či cudzinku, ktorý/á sa stal/a obeťou nenávistného trestného činu na organizáciu poskytujúcu právnu pomoc či na NAKA.[154]

Liga za ľudské práva aktuálne v rámci projektu SalamSK vie poskytnúť obetiam nenávistných

trestných činov z radov cudzincov, utečencov a moslimov bezplatnú právnu pomoc a právne zastúpenie.[155]

MIC IOM vie taktiež cudzincom s oprávneným pobytom na území SR, ktorí sa stali obeťou nenávistného trestného činu, poskytnúť bezplatné právne poradenstvo. Podľa slov manažéra MIC IOM poskytovaná právna pomoc „zahŕňa aj možnosť sprievodu, prípravy podaní a mediácie, tlmočenia pri kontaktoch s orgánmi činnými v trestnom konaní, prípadne asistenciu pri kontakte s inými úradmi. Čo nevieme je poskytnúť právne zastupovanie počas konania“.[156]

INS vie zabezpečiť obetiam, predovšetkým z radov moslimov, najmä emočnú podporu, základné poradenstvo a prepojenie na organizácie poskytujúce právnu pomoc obetiam. Poskytnuté *ad hoc* služby ako tlmočenie, preklady, sprevádzanie, duchovná či psychologická pomoc sú bezodplatné.[157]

2.8. Právo obete na právnu pomoc

Právnu pomocou sa rozumie[158] „poskytovanie právnych informácií a právne zastupovanie obete v trestnom konaní a v civilných súdnych konaniach, ktoré súvisia so zabezpečovaním ochrany a uplatnení práv obete“.[159]

[152] Tu je dôležité uviesť poznámku, že prekážkou akreditácie pre viaceré organizácie je práve požiadavka komplexného poskytovania služieb, teda vyžaduje sa od subjektu pomoci širokospektrálna odbornosť pre zastrešenie poskytovania právnej, sociálnej aj psychologickkej pomoci, čo vylučuje získanie akreditácie pre organizácie, ktoré majú užšie vymedzenú špecializáciu, napr. len právnu.

[153] Informácie poskytnuté na účel analýzy projektovým koordinátorom SHR, dňa 7.4.2021

[154] Informácie poskytnuté na účel analýzy riaditeľkou Mareeny, dňa 24.3.2021

[155] Projekt má časové obmedzenie 2 roky (2021 – 2022), následné kapacity HRL v tomto smere sú zatiaľ otáznе

[156] Informácie poskytnuté dňa 23.04.2021

[157] Odpoveď na výskumné otázky poskytnutá INS emailom dňa 9.5.2021

[158] Podľa novely zákona o obetiach účinnej od 1. 7. 2021.

[159] Napríklad § 324 Civilného sporového poriadku

Právnu pomoc poskytujú obetiam **Centrum právnej pomoci** za podmienok a v rozsahu ustanovenom v osobitnom predpise, **subjekt poskytujúci pomoc obetiam a advokát** za podmienok a v rozsahu ustanovenom podľa Trestného poriadku.[160]

Vnútroštátne právo musí zabezpečiť vhodný právny rámec, aby obeť mali právo na právnu pomoc. Členské štáty si môžu zadať podmienky a postupy pre zabezpečenie prístupu obetí k právnej pomoci. Avšak, keď obeť má právo na prístup k právnej pomoci podľa vnútroštátneho práva, toto musí zahŕňať minimálne bezplatné právne poradenstvo a právne zastúpenie. V usmernení sa členským štátom odporúča, aby prijali administratívne postupy na zaručenie prístupu obetí k právnej pomoci, ktoré nie sú príliš byrokraticky náročné. Odporúča sa aj, aby formuláre žiadostí o právnu pomoc boli dostupné v rôznych jazykoch, alebo aby bola obetiam, ktoré nehovoria štátnym jazykom, poskytnutá asistencia pri žiadaní o právnu pomoc.[161]

2.8.1. Možnosť ustanoviť advokáta poškodenému v trestnom konaní

Obeť má v trestnom konaní postavenie oznamovateľa trestného činu, poškodeného alebo svedka a patria jej práva a povinnosti upravené v Trestnom poriadku súvisiace s uvedeným postavením.[162]

Podľa Trestného poriadku, poškodenému, ktorý uplatňuje nárok na náhradu škody a nemá dostatočné prostriedky, aby uhradil náklady s tým spojené, môže v prípravnom konaní po vznesení obvinenia na návrh prokurátora sudca

pre prípravné konanie a v konaní pred súdom aj bez návrhu predseda senátu ustanoviť zástupcu z radov advokátov, ak to považuje za potrebné na ochranu záujmov poškodeného; (...) Skutočnosť, že nemá dostatočné prostriedky, musí poškodený preukázať.[163]

Ak sa už v priebehu konania zistí, že poškodený má dostatočné prostriedky, aby uhradil náklady spojené s uplatňovaním nároku na náhradu škody v trestnom konaní, zástupcu ustanoveného podľa odseku 6 zruší orgán, ktorý zástupcu ustanovil. Po podaní obžaloby alebo návrhu na dohodu o vine a treste o tom rozhodne predseda senátu.[164]

Z citovaného ustanovenia Trestného poriadku je zrejmé, že obeť, v postavení poškodeného v trestnom konaní, môže byť ustanovený advokát za splnenia nasledovných podmienok:

1. poškodený si uplatňuje nárok na náhradu škody,
2. poškodený nemá dostatočné finančné prostriedky, aby uhradil náklady s tým spojené,
3. poškodený musí preukázať, že nemá dostatočné prostriedky,
4. prokurátor v prípravnom konaní sudcovi navrhne, aby poškodenému ustanovil advokáta, alebo v konaní pred súdom o tom rozhodne sudca aj bez návrhu,
5. prokurátor a/ alebo sudca to považujú za potrebné na ochranu záujmov poškodeného.

Poškodený teda nemá právny nárok na to, aby mu bol advokát ustanovený, ani sa tohto ustanovenia nemôže účinne domáhať. Ustanovenie advokáta, za účelom uplatnenia nároku poškodeného na náhradu škody, je na uvážení a rozhodnutí prokurátora a/alebo sudcu.

[160] § 7 zákona o obetiach

[161] Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre spravodlivosť, Metodické usmernenie (tzv. Guidance Document) k transpozícii a implementácii Smernice o obetiach, december 2013, str. 24, odporúčanie 48

[162] § 3 ods. 6 zákona o obetiach

[163] § 47 ods. 6 Trestného poriadku

[164] § 47 ods. 7 Trestného poriadku

Poškodený sa môže dať zastupovať splnomocnencom.[165] Splnomocnencom poškodeného môže byť aj poverený zástupca organizácie na pomoc poškodeným.[166]

Organizáciou na pomoc poškodeným sa rozumie subjekt poskytujúci pomoc obetiam podľa osobitného zákona a mimovládna organizácia zriadená podľa osobitného zákona, ktorá poskytuje bezodplatnú pomoc poškodeným.[167]

2.8.2. Dostupnosť právnej pomoci pre obete nenávistných trestných činov

Informačné kancelárie MV SR nemajú právo poskytovať právne poradenstvo a právne služby. V prípade, že je u klienta identifikovaná potreba poskytnutia právneho poradenstva a právnych služieb, je klient usmernený na advokáta (klient si zvolí sám zo zoznamu advokátov Slovenskej advokátskej komory), subjekt poskytujúci odbornú pomoc obetiam či Centrum právnej pomoci (za predpokladu splnenia definovaných podmienok).[168]

Autori Národnej správy Victim Support Europe o Slovensku vychádzajúcej z analýzy implementácie Smernice o obetiach[169] síce vnímajú existenciu Centra právnej pomoci (ďalej len „CPP“) ako príklad dobrej praxe, avšak zdôrazňujú v záveroch správy, že vo vzťahu k obetiam trestných činov je prístup k bezplatnej právnej pomoci nedostatočný. Obete môžu získať bezplatnú právnu pomoc od CPP iba vo

vzťahu k uplatneniu náhrady škody v občianskoprávnom konaní. Vo vzťahu k ostatným právam obetí podľa zákona o obetiach môže CPP poskytnúť iba predbežnú konzultáciu ohľadne týchto práv, avšak nemôže obeť zastupovať v trestnom konaní.[170] Autori správy ďalej upozorňujú na skutočnosť, že vyhľadávací systém Slovenskej advokátskej komory (ďalej len „SAK“) neumožňuje v rámci odborného zamerania vyhľadať advokátov, ktorí sa špecializujú na poskytovanie právneho zastupovania obetiam; je možné vyhľadať iba advokátov so zameraním na trestné právo všeobecne. Teda, môže byť náročné pre obeť nájsť advokáta, ktorý sa špecializuje aj na poskytovanie právneho zastúpenia obetiam.[171]

Subjekty akreditované na poskytovanie pomoci obetiam podľa zákona o obetiach, sú povinné poskytnúť bezplatnú právnu pomoc iba v rozsahu stanovenom zákonom (viď vyššie). Ak nezískajú dotáciu na poskytovanie pomoci, sú obeti, ktorá nie je identifikovaná ako obzvlášť zraniteľná obeť, povinné poskytnúť bezplatne iba prvú konzultáciu.

Poskytovanie bezplatnej právnej pomoci obetiam trestných činov z radov utečencov a cudzincov zo strany iných MVO je obmedzená a závisí od ich aktuálnych projektov. Ako už bolo uvedené vyššie, aktuálne je takúto právnu pomoc schopná zabezpečiť HRL, čiastočne SHR (utečencom) a MIC IOM (cudzincem s udeleným pobytom v SR, avšak bez možnosti zastupovania v konaní).

[165] Podľa § 54 ods. 1 Trestného poriadku, splnomocnenec poškodeného je oprávnený robiť za poškodeného návrhy na vykonanie dôkazov, podávať žiadosti a opravné prostriedky; je tiež oprávnený zúčastniť sa všetkých úkonov, na ktorých sa môže zúčastniť poškodený. Splnomocnenec poškodeného má právo uplatňovať konkrétne návrhy na účely uzavretia zmluvy alebo dohody s obvineným o náhrade škody.

[166] § 53 ods. 1 Trestného poriadku

[167] § 10 ods. 22 Trestného poriadku

[168] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[169] Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačáj: Národná správa Slovensko, Analýza implementácie práv obetí; 2019; správa vznikla v rámci projektu VOIARE financovaného Európskou úniou; https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOIARE_National_Report_Slovakia_interactive.pdf

[170] Tu treba dodať, že podľa novely zákona o obetiach účinnej od 1.7.2021 sa kompetencia CPP rozšírila o ďalšie civilné konania, ktoré súvisia so zabezpečovaním ochrany a uplatnením práv obete, napr. tie konania, ktoré sa týkajú návrhov na vydanie neodkladného opatrenia, ktoré chránia obeť pred ďalším kontaktom a viktimizáciou zo strany páchatela, avšak CPP naďalej nebude mať možnosť obeť zastupovať v trestnom konaní.

2.9. Prístup k informáciám, včas, vo forme a jazyku, ktorým obeť rozumie

Nevyhnutným prvkom vytvárania bezpečnejšieho prostredia pre obeť je zvyšovanie informovanosti o právach obetí. V rámci Stratégie EÚ bude preto Komisia podporovať lepšiu komunikáciu o právach a potrebách obetí prostredníctvom začatia kampane EÚ o právach obetí. Kampaň bude zameraná na zvyšovanie informovanosti o právach obetí vo všeobecnosti a bude sa ňou podporovať špecializovaná podpora a ochrana obetí s osobitnými potrebami, vrátane obetí trestných činov z nenávisti. Osobitná pozornosť sa bude venovať komunikácii so zraniteľnými skupinami a marginalizovanými alebo izolovanými komunitami, ktoré sa stretávajú s väčším množstvom prekážok alebo majú obmedzené možnosti, pokiaľ ide o prístup k spravodlivosti a podpore.[172]

Podľa správy „Riešenie nenávistných trestných činov a nenávistných prejavov v Európe“ (2018) nemajú obeť dostatok povedomia o právnych konaniach. Správa uvádza, že „väčšina obetí nevie, čo trestné konania obnášajú (napr. koľkokrát treba absolvovať výsluch, ako môžu zaobstarať a predložiť dôkazy, ako dlho bude trvať celý proces, atď.).“[173]

Obeť má, v rozsahu ustanovenom zákonom o obetiach, právo na prístup k informáciám, ktoré sa týkajú veci, v ktorej je obeťou. **Informácie sa obeť poskytujú pre ňu zrozumiteľným spôsobom v ústnej forme a písomnej forme.** Policajt *pri prvom kontakte s obeťou* trestného činu je povinný tejto o. i. poskytnúť informácie o prístupe k právnej pomoci, o subjektoch

poskytujúcich pomoc obetiam, práve na tlmočenie a preklad, postupoch domáhania sa nápravy v prípade porušenia svojich práv v trestnom konaní zo strany orgánov činných v trestnom konaní, postupoch súvisiacich s uplatnením nároku na náhradu škody v trestnom konaní, a ďalšie.[174] Pri realizácii tejto informačnej povinnosti odovzdávajú orgány (vyšetrovateľ PZ alebo poverený policajt PZ) obeť „Informácie pre obeť trestných činov podľa zákona o obetiach“ v slovenskom jazyku. Toto poučenie pre obeť obsahuje definíciu obete, práva obete podľa zákona o obetiach, postavenie obete v trestnom konaní, práva poškodeného a kontakty na subjekty poskytujúce pomoc obetiam podľa zákona o obetiach. Okrem toho policajt obeť odovzdá aj ďalšie poučenie – „Informáciu o podmienkach odškodňovania obetí násilných trestných činov“. Vzory týchto informácií pre obeť sú dostupné iba v slovenskom jazyku, avšak v prípade, že obeť neovláda jazyk, v ktorom sa vedie trestné konanie, zabezpečí policajt v konkrétnom prípade pretlmočenie týchto informácií do jazyka zrozumiteľného pre obeť.[175]

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam poskytnú obeť v súlade s jej osobitnými potrebami informácie o: a) forme a rozsahu odbornej pomoci, ktorá je poskytovaná obetiam, vrátane informácie v akom rozsahu je poskytovaná bezplatne; ak odbornú pomoc, ktorú obeť potrebuje, neposkytujú, odkážu obeť na iný subjekt poskytujúci potrebnú pomoc obetiam; b) právach obete, ktoré jej patria podľa tohto zákona vrátane práva na odškodnenie obete násilného trestného činu; c) právach obete, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní; d) finančných a praktickým záležitostiach vzniknutých ako následok trestného činu.[176]

[171] Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačáj: Národná správa Slovensko, Analýza implementácie práv obetí; 2019; str. 41

[172] Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), str. 7

[173] https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

[174] § 4 ods. 2 zákona o obetiach.

[175] Odpoveď MV SR na žiadosť o informácie, zo dňa 8.4.2021

[176] § 4 ods. 5 zákona o obetiach

2.9.1. Dostupnosť informácií pre obeť v inom ako slovenskom jazyku

Webová stránka Prevencie kriminality.[177] kde sa nachádzajú stručné informácie pre obeť, informačné brožúry[178] a kontakty na informačné kancelárie MV SR je dostupná iba v slovenskom jazyku.[179]

Informácie pre obeť sa ďalej nachádzajú aj na webovej stránke MS SR.[180] kde je uverejnená aj zrozumiteľne a prehľadne spracovaná informačná brožúra „Som obeťou trestného činu. Čo mám robiť? Aké sú moje práva? Ako mám postupovať?“. [181]. Tieto informácie sú tiež všetky iba v slovenskom jazyku.[182]

Na webovej stránke Generálnej prokuratúry SR sa taktiež nachádzajú základné informácie pre obeť trestných činov. Ide však výlučne o informácie o právach podľa zákona o obetiach, aktualizované naposledy v roku 2018, pričom tieto neobsahujú žiaden odkaz na subjekty poskytujúce pomoc a služby obetiam. Rovnako sú dostupné iba v slovenskom jazyku.[183]

Stručnú informatívnu brožúru pre obeť trestných činov, so zameraním na informácie o odškodňovaní, s kontaktmi na jednotlivé

kancelárie CPP, obeť nájdu aj na webovej stránke CPP, avšak rovnako iba v slovenskom jazyku.[184]

OZ Pomoc obetiam násilia má všetky informácie na svojej webstránke, vrátane stručného informačného materiálu pre obeť a poškodených v trestnom konaní, tiež iba v slovenskom jazyku.[185]

Informácie pre obeť v anglickom jazyku sú dostupné iba na stránke Európskej justičnej siete (European Justice).[186] Obete tam môžu nájsť informácie o trestnom konaní, prevedenie obeť jednotlivými krokmi trestného konania v štádiu vyšetrovania trestného činu, počas konania pred súdom, po skončení konania pred súdom prvého stupňa, ako aj informácie o pomoci a podpore, ktorú môže obeť dostať, vrátane kontaktov na niektoré organizácie poskytujúce pomoc obetiam.[187] Otázne je koľko obetí túto webovú stránku nájde a navštívi, keďže je na prvý pohľad zrejmé, že v prípade Európskej justičnej siete nejde o očividný zdroj informácií, o ktorom by obeť vedeli alebo ho poznali.[188]

V iných jazykoch informácie pre obeť (nenávistných) trestných činov dostupné nie sú.

[177] <https://prevenciakriminality.sk/p/potrebujem-pomoc>

[178] Stránka je zameraná hlavne na poskytnutie kontaktov na informačné kancelárie a organizácie poskytujúce pomoc obetiam; brožúry majú rovnaké zameranie a nie sú veľmi informatívne pokiaľ ide o samotné práva obetí.

[179] Niektoré informačné materiály (brožúry) sú dostupné aj v maďarskom jazyku a rómskom jazyku

[180] <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Uvod.aspx>

[181] Brožúra obsahuje informácie o tom kto je obeť, aké sú práva obeť pri prvom kontakte a v rámci trestného konania, ako začína trestné konanie, čo nasleduje po podaní trestného oznámenia, ako prebieha konanie na súde po podaní obžaloby, čo nasleduje po skončení súdneho konania. Brožúra k dispozícii tu: https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Pre-obete/Uvod/brozura_prava_obete.pdf

[182] Z odpovede MS SR na našu žiadosť o informácie vyplýva, že sa síce plánuje preklad brožúry do anglického jazyka, avšak vzhľadom na novelu zákona o obetiach účinnú od 1.7.2021, ktorá so sebou prináša najmä zmeny týkajúce sa odškodňovania obetí, sa s prekladom zatiaľ čaká, keďže je potrebné brožúru aktualizovať.

[183] <https://www.genpro.gov.sk/obete-trestnych-cinov/zakladne-informacie-pre-obete-trestnych-cinov-39a7.html>; navštívené 11.6.2021

[184] <https://www.centrumpravnejpomoci.sk/files/Ob%C4%8Dania%20-%20Be%C5%BEn%C3%A1%20agenda%20-%20Bro%C5%BE%C3%B4ry/13.%20Obete%20trestny%CC%81ch%20c%CC%8Cinov.pdf>; navštívené 11.6.2021

[185] <http://pomocobetiam.sk/informacie-pre-obete-a-svedkov/>; informačná brožúra „Obeť trestného činu a poškodený“, vypracovaná 24.3.2021; <http://pomocobetiam.sk/wp-content/uploads/2021/04/Obe%C5%A5-a-po%C5%A1koden%C3%BD.pdf>; navštívené 11.6.2021

[186] Informácie pre obeť v anglickom jazyku; posledná aktualizácia: 18.5.2020; https://beta-e-justice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country?SLOVAKIA&init=true&member=1; navštívené 11.6.2021

[187] Organizácie a krízové strediská uvedené na tejto stránke: Pomoc obetiam násilia, Aliancia žien, Slovenské krízové centrum Dotyk, Brána do života (krízové centrum), Centrum nádeje, Dúha – krízové stredisko, Maják nádeje, Pomoc rodine, Križovatky, Dorka, Únia centier prevencie a pomoci Dafné, Záujmové združenie MyMamy, Náruč – pomoc deťom v kríze, Pro familia, Fenestra, Žena v tiesni, Áno pre život

2.9.2. Poučenie obete a poškodeného

Obet' má v trestnom konaní zväčša postavenie poškodeného, teda je stranou trestného konania. Podľa Trestného poriadku: „*Orgán činný v trestnom konaní a súd je povinný poškodeného o jeho právach poučiť podľa tohto zákona a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie*“.[189] Poučenie poškodeného[190] v prevažnej miere cituje relevantné zákonné ustanovenia Trestného poriadku. Poučenie je komplexné a zahŕňa v sebe: poučenie o právach poškodeného a súvisiacich procesných náležitostiach trestného konania,[191] poučenie o právach svedka,[192] ako aj informácie pre obeť[193] a tiež informácie o podmienkach odškodňovania obetí násilných trestných činov. Súčasťou poučenia sú tiež kontakty na štyri organizácie na pomoc poškodeným.[194]

V závere poučenia sa nachádza aj časť o vyjadrení svedka - poškodeného k poučeniu v nasledovnom znení:

„*Bol/a som riadne poučený/á v zmysle zákonných ustanovení, ktorým som v plnej miere porozumel/a, čo potvrdzujem svojím vlastnoručným podpisom na konci tejto zápisnice, prehlasujem, že mi boli poskytnuté v písomnej forme informácie o mojich právach v trestnom konaní a o organizáciách na pomoc poškodeným, vrátane služieb nimi poskytovaných.*“

Vzhľadom k tomu, že poučenie má polícia k dispozícii v písomnej forme iba v slovenskom jazyku, a tiež s ohľadom na rozsah poučenia (15 strán drobného textu)[195] sa javí časovo veľmi náročné, ak nie nemožné, v rámci výsluchu na polícii pretlmočiť pri spisovaní zápisnice celý text, napísaný v komplikovanom právnom jazyku, tak, aby tomu obeť/ poškodený - cudzinec, ktorý neovláda slovenský jazyk - skutočne v plnej miere porozumel.

Navyše, zo zistení správy VOCIARE (2019) vyplýva, že obeť, resp. poškodení v trestnom konaní sú informovaní formou poučení často tak, že „orgány vôbec nevysvetľujú informácie ústne a iba sa uistia, že obeť poučenie prečítala bez toho, aby jej poskytli informácie v zrozumiteľnejšej podobe. Orgány si neoverujú či obeť poučeniu riadne porozumela, a všetky informácie sú poskytované naraz, bez ohľadu na ich relevanciu vo vzťahu k individuálnym potrebám obeť“.[196]

Správa tiež v zisteniach uvádza, že informácie v poučeniach nie sú aktualizované a obsahujú aj neaktuálne a obsolétne informácie, že poučenia nie sú dostupné v iných jazykoch, a že nie sú adaptované pre potreby osôb s osobitnými komunikačnými potrebami, ako aj to, že komplexné informácie nie sú dostupné online. Rovnaký nedostatok správa identifikovala pokiaľ ide o dostupnosť informácií o právnikoch, ktorí sa špecializujú na ochranu obetí trestných činov. [197]

[188] Je tiež pomerne náročné sa v rámci daného portálu preklikať k právam obetí v jednotlivých krajinách EÚ (sekcia „práva obetí podľa krajín“).

[189] § 49 Trestného poriadku

[190] Text poučenia nám v rámci slobodného prístupu k informáciám poskytli z Ministerstva vnútra SR

[191] Oprávnenia poškodeného a uplatnenie nároku na náhradu škody (§ 46 až 48 Trestného poriadku); právo na sprievodu dôverníka (§ 48a TP); zaistenie nároku poškodeného (§ 50 TP); splnomocnenec poškodeného (§ 53 – 54 TP); doručovanie (§ 65 - 66 TP); nazeranie do spisov (§ 69 TP); trestné oznámenie v prípade, že bol TČ spáchaný v inom členskom štáte EÚ (§ 196 TP); skončenie vyšetrovania a skráteného vyšetrovania (§ 208 TP); žiadosť o preskúmanie postupu policajta (§ 210 TP); súhlas poškodeného (§ 211 TP); tlmočník a prekladateľ (§ 28 TP); podmienené zastavenie trestného stíhania (§ 216 TP); zmier (§ 220 TP)

[192] §§ 127 až 139 Trestného poriadku

[193] Kto je obeťou a aké sú práva obeť TČ podľa zákona o obetiach

[194] OZ Pomoc obetiam násillia, OZ Náruč, OZ Aliancia žien Slovenska, a OZ Pomoc ohrozeným deťom

[195] Rozsah poučenia je viac ako 70 500 znakov, čo zodpovedá vyše 39 normostranám textu

[196] Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačáj: Národná správa Slovensko, Analýza implementácie práv obetí; 2019; správa vznikla v rámci projektu VOCIARE financovaného Európskou úniou; str. 16 a str. 20;

2.10. Vzdanie sa procesných práv v trestnom konaní

Poškodený tiež v rámci poučenia dáva alebo nedáva súhlas na trestné stíhanie a vyhlasuje a podpisuje viaceré osobitné poučenia, o. i. o tom, že:

*„Osobitne som bol/a poučený/á podľa § 46 ods. 7 Trestného poriadku a týmto vyhlasujem, že ako poškodený/á sa týmto **vzdávam/nevzdávam svojich procesných práv.**“*[198]

*Osobitne som bol/a poučený/á podľa § 208 Trestného poriadku o práve v primeranej lehote preštudovať spis a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania a vyhlasujem, že ako poškodený sa tohto práva **vzdávam/nevzdávam.**“*[199]

*Osobitne som bol/a poučený/á podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku a týmto vyhlasujem, že ako poškodený/á **nežiadam náhradu škody** spôsobenej trestným činom.“*[200]

Poučenie v závere obsahuje viacero (celkovo 12) takýchto osobitných vyhlásení, o ktorých sa má poškodený na mieste v rámci poučenia rozhodnúť a vyjadriť sa. V rámci týchto osobitných vyhlásení sa na prvý pohľad javia byť problematické najmä vyššie citované, ktorými sa

poškodený vyslovene vzdáva viacerých dôležitých práv, dokonca všetkých svojich procesných práv, ktoré mu v trestnom konaní zákon priznáva.[201] Predčasné v rámci prvotného poučenia sa zdá byť, aby sa poškodený vzdal práva na preštudovanie vyšetrovacieho spisu a podanie návrhov na doplnenie vyšetrovania, keďže ide o úkon, o ktorom má poškodený čas sa rozhodnúť až po ukončení vyšetrovania a pred podaním návrhu na obžalobu. Z formulácie § 46 ods. 3 Trestného poriadku, ktorá je vyslovene pozitívna (oprávnenie poškodeného navrhnúť, najneskôr do skončenia vyšetrovania, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť túto škodu) nijako nemožno odvodiť vyhlásenie poškodeného o tom, že nežiada náhradu škody spôsobenej trestným činom.[202] Ide pritom o oprávnenie, ktoré poškodenému zákon priznáva až do skončenia vyšetrovania, teda poškodený by mal mať otvorenú možnosť v hociktorom momente počas trvania vyšetrovania sa rozhodnúť, že chce náhradu škody v rámci trestného konania žiadať.

ODIHR v publikácii „Porozumenie potrebám obetí nenávistných trestných činov“ (2020) uvádza, že „niektoré obete čelia problému, kedy nie sú schopné porozumieť prebiehajúcemu konaniu, pretože používaný jazyk je zámerne komplikovaný, vrátane právneho žargónu.

https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOCIARE_National_Report_Slovakia_interactive.pdf

[197] Ibid., str. 73

[198] Podľa § 46 ods. 7 Trestného poriadku: „Poškodený sa môže výslovným vyhlásením písomne alebo ústne do zápisnice pred orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom vzdať procesných práv, ktoré mu tento zákon ako poškodenému priznáva.“

[199] Podľa § 208 ods. 1 Trestného poriadku: „Ak policajt považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie, umožní obvinenému, obhajcovi, poškodenému, jeho splnomocnencovi alebo opatrovníkovi v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania; týchto práv sa môžu tieto osoby výslovne vzdať, o čom musia byť poučení.“

[200] Podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku: „Poškodený, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom, je tiež oprávnený navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť túto škodu; návrh musí poškodený uplatniť najneskôr do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Z návrhu musí byť zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa nárok na náhradu škody uplatňuje.“

[201] Podľa informácií poskytnutých štatutárnou zástupkyňou OZ Pomoc obetiam násilia sa v praxi stretávajú s prípadmi, kedy poškodený v trestnom konaní, neuvedomujúc si dopad svojho rozhodnutia, podpíše vzdanie sa procesných práv, a to ešte predtým ako sa skontaktuje s organizáciou poskytujúcou pomoc poškodeným.

[202] Nemohlo uniknúť našej pozornosti, že toto osobitné prehlásenie v Poučení poškodeného, tak ako nám bolo zaslané MV SR, neobsahuje možnosti na výber pre poškodeného (žiadam/ nežiadam), ale vyslovene obsahuje iba možnosť „nežiadam“, čo je v priamom rozpore s ustanovením § 46 ods. 3 TP, na ktoré sa v poučení odkazuje.

V niektorých prípadoch, napríklad keď ide o žiadateľov o azyl alebo osoby s obmedzenou gramotnosťou, sú obeť nútené podpísať dokumenty, ktorým nerozumejú, ale ktoré majú dopad na ich prípad“.[203]

V záujme ochrany práv obetí a poškodených v trestnom konaní by bolo vhodné, v rámci samostatnej analýzy, preskúmať v akom rozsahu sa poškodení v trestnom konaní vzdávajú svojich procesných práv, vrátane práva oboznámiť sa po skončení vyšetrovania so spisom a podať návrhy na doplnenie dokazovania; či ide skutočne o informované rozhodnutie obeť/ poškodeného prijaté až po tom, čo sa dôkladne oboznámil s obsahom poučenia a významom svojich jednotlivých práv v trestnom konaní; aké sú v praxi všetky následky tohto rozhodnutia pre poškodeného, vrátane možnej sťaženej situácie pre subjekty pomoci obetiam v hájení práv a záujmov klienta/ky, ak sa k nim dostane obeť/ poškodený až neskôr, po tom čo už na polícii uvedené vzdanie sa procesných práv podpísal. Uvedené skúmanie je nad rámec tejto analýzy, avšak, z pohľadu najlepšieho záujmu obeť/ poškodeného, považujeme za dôležité upriamiť pozornosť na túto dôležitú súčasť prvotných úkonov na polícii, ktorá môže mať pre obeť/ poškodeného v trestnom konaní závažné právne následky a značne oslabiť jej/ jeho postavenie a možnosti aktívnej účasti v konaní. Poškodený musí mať, pred vzdaním sa akýchkoľvek svojich práv v konaní, reálnu možnosť si dôkladne svoje procesné práva preštudovať, premyslieť a prípadne sa poradiť s právnikom. O to dôležitejšie je toto dodržať v prípade cudzincov, ktorí slovenský jazyk neovládajú a vôbec nepoznajú postupy trestného konania na Slovensku.

Napokon, detailnejšie je potrebné preskúmať aj praktickú aplikáciu a dopady osobitného vyhlásenia poškodeného o tom, že „nežiada

náhradu škody spôsobenej trestným činom“. Už len samotná formulácia tohto vyhlásenia v negatívnom význame podsúva poškodenému len možnosť túto náhradu škody v trestnom konaní nežiadať, čo je neprijateľné. Ako sme však uviedli už vyššie, v popise metodológie, analýze odškodňovania obetí v trestnom konaní sme sa nevenovali, keďže ide o rozsiahlu problematiku hodnú samostatného výskumu.

2.11. Trestný čin či priestupok?

Nielen z pohľadu potrestania páchatela, ale aj z pohľadu prístupu obetí k právam a ochrane je kvalifikácia skutku veľmi dôležitá, rovnako je dôležité v prípadoch trestných činov preukázanie osobitného motívu nenávisti podľa § 140 písm. e) Trestného zákona.

Podľa správy „Riešenie nenávistných trestných činov a nenávistných prejavov v Európe“ (2018) **chronickým nedostatkom systému je, že v praxi často dochádza k tomu, že „skutok nebol kvalifikovaný ako trestný čin“**. Správa uvádza, že tento nedostatok bol potvrdený nielen zo strany organizácie Ľudia proti rasizmu, ktorá poskytovala právnu pomoc obetiam nenávistných trestných činov 10 rokov, ale aj policajnými vyšetrovateľmi. Aj oni pripustili ťažkosti pri snahách o preukázanie zámeru a motivácie páchatela. Pričom bez preukázania osobitného motívu nenávisti trestný čin nie je zaevidovaný ako nenávistný trestný čin. „V prípadoch, kedy obeť patria k zraniteľnej skupine, **polícia nie vždy dokáže preukázať, že páchatel' jednal s motívom rasovej, etnickej alebo národnostnej nenávisti**. Prinajlepšom sú tieto činy kvalifikované ako „bežné“ trestné činy bez preukázaného osobitného motívu. V najhoršom prípade, ktorý je bohužiaľ štandardom, je skutok vyhodnotený iba ako priestupok proti občianskemu spolunažívaniu

[203] <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>, str. 24

(podľa § 49 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch).“[204]

Existuje aj ďalšie vysvetlenie tohto problému: „Zdá sa, že polícia nie vždy berie vážne oznámenia obetí o tom, že boli napadnuté pre ich príslušnosť k chránenej skupine a v dôsledku toho nevyvinie potrebnú snahu na vyšetrovanie osobitného motívu. (...) **Polícia robí chyby pri právnej kvalifikácii trestného činu.**

Mnohé obete sa sťažovali, že ich prípad bol vyhodnotený políciou iba ako „bitka medzi mladými“, čo v praxi často vedie ku kvalifikácii činu ako priestupku alebo trestného činu výtržníctva (bez osobitného motívu).“[205]

Aj rozhodovacia prax slovenských súdov je v tomto smere zaujímavá. Pre ilustráciu uvádzame dva vybrané prípady z judikatúry:

Prípadová štúdia 1 – Kvalifikácia skutku prokuratúrou ako trestný čin s osobitným motívom a súdom ako priestupok

„Uznesením Okresného súdu Bratislava IV sp. zn. 2T/8/2017 z 18.04.2017 bolo rozhodnuté, že podľa § 241 ods. 1 písm. b/ Tr. por. s poukazom na § 214 ods. 1 Tr. por. súd postupuje trestnú vec sp. zn. 2T/8/2017 vedenú proti obvinenému Z. Y., nar. XX.XX.XXXX v Bratislave, trvale bytom Bratislava, K. W. XXXX/X pre skutok právne kvalifikovaný ako prečin výtržníctva podľa § 364 ods. 1 písm. a/, ods. 2 písm. a/ Tr. zák. na skutkovom základe, že dňa 20.08.2016 v čase okolo 18:00 hod. v Bratislave - mestskej časti Lamač na autobusovej zastávke pred obchodným centrom Bory Mall verbálne napadol poškodenú D. W., ktorá je somálskej národnosti, čiernej farby pleti a ktorá mala v tom čase na hlave šatku „hijab“, ktorú nosia ženy vyznávajúce náboženstvo Islam, a to tak, že k nej pristúpil, snažil sa jej stiahnuť z hlavy šatku „hijab“ a pritom na ňu kričal slová v slovenskom jazyku v tom zmysle, že „šatka na Slovensku neexistuje a nemá ju nosiť“ a „čierna“, na čo poškodená pre ním ustúpila a skryla sa za svoju kamarátku Al S. W., pričom obvinený naďalej na poškodenú slovne útočil a od svojho konania ustúpil až v okamihu ako poškodená požiadala o pomoc v blízkosti stojaceho muža, ktorý obvinenému dohovoriť, Okresnému úradu Bratislava, pretože **nejde o trestný čin, ale žalovaný skutok by sa mal prejednať ako priestupok.**“

Názor prokurátorky:

„Proti tomuto uzneseniu podala v zákonnej lehote sťažnosť prokurátorka Okresnej prokuratúry Bratislava IV, a to dňa 26.04.2017 (č. I. 118), ktorú dodatočne odôvodnila písomným podaním doručeným okresnému súdu dňa 12.05.2017. V písomných dôvodoch sťažnosti uviedla, že sa nestotožňuje s rozhodnutím okresného súdu, pretože má za preukázané, že obvinený sa slovne a fyzicky na mieste verejnosti prístupnom dopustil hrubej neslušnosti najmä tým, že napadol iného a tento čin spáchal z dôvodu etnickej alebo rasovej nenávisti. Poškodená uviedla, že ak by pred obvineným neuskočila a neschovala sa za svedkyňu Al S. W., že jej šatku strhne. Uvedené vyplýva i z výpovede svedkyne Al S. W., ktorá uviedla, že obvinený veľa rozprával, škaredo na nich pozerál, zaútočil na poškodenú, ukázal na šatku poškodenej a následne sa snažil šatku z hlavy strhnúť, pričom ona inštinktívne poškodenú strhla za seba, aby ju ochránila. Z výsluchov ďalej vyplýva, že

[204] https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf

[205] Ibid.

deti, ktoré boli s nimi začali plakať a syn poškodenej sa od strachu pocíkal. Žiadala o pomoc ďalších ľudí na zastávke, nakoľko sa bála ona aj deti. I z uvedených skutočností vyplýva, že obvinený poškodenú slovne napadol, pričom vo fyzickom útoku mu zabránila poškodená iba tým, že uskočila za svedkyňu Al S. W.. Nemožno súhlasiť s konštatovaním súdu, že strach poškodenej vyplýva z nedostatočnej znalosti slovenského jazyka, nakoľko sama poškodená uviedla, že obvinenému sčasti rozumela, pričom strach mala nielen zo spôsobu a obsahu prejavu, ale i v dôsledku neverbálnych prejavov obvineného. Z uvedeného **jednoznačne vyplýva i motív konania obvineného, ktorý napadol poškodenú, ktorá je čiernej farby pleti, a ktorá mala na hlave šatku, práve pre jej odlišnosť, pričom z jeho verbálneho i neverbálneho prejavu vyplynulo, že s nosením šatky na Slovensku nesúhlasí a tento nesúhlas dal najavo. Na záver okresná prokurátorka uviedla, že i s poukazom na celospoločenskú situáciu na území Slovenskej republiky, ale i celej Európskej úнии súvisiacu s migračnou krízou a následnou integráciou príslušníkov iných štátov najmä z afrických krajín je potrebné akokoľvek prejavy nenávisti voči príslušníkom týchto menších dôsledne vyhodnocovať a eliminovať.** Na základe uvedeného zastáva názor, že závažnosť konania obvineného Y. naplnilo zákonné znaky prečinu výtržníctva podľa § 364 ods. 1 písm. a/, ods. 2 písm. a/ Tr. zák., a preto navrhla krajskému súdu sťažnosťou napadnuté uznesenie v celom rozsahu zrušiť a vrátiť okresnému súdu na nové konanie a rozhodnutie.“

Právny názor Krajského súdu:

„Nepostačuje domnienka poškodenej alebo svedkyne, že obvinený chcel poškodenú nejakým spôsobom fyzicky napadnúť, pričom súd dodáva, že táto domnienka mohla prameniť aj **z predchádzajúcich útokov neznámymi osobami voči poškodenej.** V tomto konaní tak vôbec nebolo preukázané, či skutočne obvinený poškodenej chcel strhnúť z hlavy šatku alebo ju inak fyzicky napadnúť alebo ju chcel iba upozorniť, i keď nevhodným spôsobom, aby nenosila šatku. Taktiež je z ich výpovedí zrejmé, že obvinený na poškodenú alebo svedkyňu nekričal, rozprával hlasitosťou primerane tak, aby ho počuli a **nepoužíval žiadne vulgarizmy ani inak poškodenú verbálne nenapádal, iba požadoval, aby si poškodená dala šatku z hlavy dole, nakoľko na Slovensko šatky nepatria.** Z uvedeného **nemá krajský súd za preukázané, že obvinený sa dopustil hrubej neslušnosti alebo výtržnosti** tým, že fyzicky alebo slovne napadol poškodenú. Takisto motív obvineného **nemožno jednoznačne a bez pochybností označiť za osobitný motív** spočívajúci v národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti, nakoľko obvinený v prípravnom konaní vypovedal, že ju oslovil kvôli bezpečnostnej situácii, nakoľko **z dôvodu teroristických útokov nepovažoval za vhodné, aby na zastávke stála žena so šatkou** a nebolo žiadny relevantným spôsobom preukázané, že slovo „čierna“ použil obvinený v súvislosti s farbou pleti poškodenej a nie farbou jej šatky.“

Výsledok súdneho konania:

Krajský súd v Bratislave uznesením sp. zn. 1To/68/2017 zo dňa 27. 09. 2017 zamietol sťažnosť prokurátorky.[206]

[206] <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/i-detail/rozhodnutie/12599733-7d81-48f3-a0a6-93420f918d5f%3A32267d0e-c4a4-4719-a0c4-3d93711ca3b8>

Prípadová štúdia 2 – Nepreukázanie osobitného motívu nenávisti počas vyšetrovania, páchatel' súdený pre „bežný“ trestný čin zabitia (t. j. bez preukázaného osobitného motívu)

XY „sa uznáva vinným, že 26. mája 2018 v čase okolo 04:40 hod. pred podnikom Copacabana nachádzajúcim sa v Bratislave na Obchodnej ulici 2 súc pod vplyvom alkoholu fyzicky napadol poškodeného ZW pristupiac k nemu zozadu, chytiac ho a hodiac ho na zem, následkom čoho poškodený spadol na zem, po tomto obvinený pokračoval vo fyzickom ataku na telo poškodeného opakovane ho kopajúc do oblasti hrudníka a následne kopnúc poškodeného, ktorý v tom čase ležal na zemi a bol bezbranný, do oblasti hlavy, po čom poškodený upadol do bezvedomia so zastavením srdca, následkom čoho poškodený utrpel krvácanie pod mäkké blany mozgu, zakrvácanie do komôr mozgu a difúzne axonálne poranenie mozgu, ktoré viedli k rozvoju ťažkého (malígneho) difúzneho poúrazového opuchu mozgu a v jeho dôsledku k zlyhaniu činnosti mozgu – mozgovej smrti, ako bezprostrednej príčiny smrti, pričom poškodený ZW následkom týchto zranení podľaohol a 31. mája 2018 zomrel, teda v úmysle spôsobiť inému ťažkú ujmu na zdraví z nedbanlivosti spôsobil smrť, čím spáchal zločin zabitia podľa § 147 ods. 1 Tr. zákona, za to sa odsudzuje podľa § 147 ods. 1 Tr. zákona[207] s použitím § 39 ods. 2 písm. c) Tr. zákona[208] na trest odňatia slobody v trvaní 6 (šesť) rokov.[209]

Krajská prokuratúra v Bratislave podala odvolanie proti citovanému rozsudku prvostupňovému súdu. Krajský súd v Bratislave, ako súd odvolací, zmenil trest páchatela na trest odňatia slobody v trvaní 9 rokov, avšak nie z dôvodu osobitného motívu, tým sa súdy nezaoberali. „Uloženie trestu odňatia slobody pod zákonom stanovenú hranicu z dôvodu nepríčetnosti obžalovaného považoval za nesprávny postup okresného súdu, pretože sa do stavu nepríčetnosti dostal sám a úmyselne.“[210]

Bezprostredne po útoku sa hovorilo aj o možnom rasovom motíve. Tento trestný čin (pozn. **jeho rasový motív**) sa ale vyšetrovateľom preukázať nepodarilo. "Je obvinený iba zo zabitia, nebolo to prekvalifikované ani rozšírené," dodal Szeiff (pozn. policajný hovorca).[211]

Široko medializovaný útok na muža z Filipín, ktorý zomrel v júni po tom, čo bol brutálne zbity za postavenie sa na obranu jeho kolegyň pred nechcenými sexuálnymi návrhmi v Bratislave, bol údajne sprevádzaný aj anti-gay nadávkami.[212]

[207] „Kto v úmysle spôsobiť ťažkú ujmu na zdraví inému z nedbanlivosti spôsobí smrť, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov.“

[208] „Súd môže znížiť trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom aj vtedy, ak odsudzuje páchatela ktorý spáchal trestný čin v stave zmenšenej príčetnosti, a súd má za to, že vzhľadom na zdravotný stav páchatela by bolo možné za súčasného uloženia ochranného liečenia dosiahnuť ochranu spoločnosti aj trestom kratšieho trvania, pričom nie je viazaný obmedzeniami uvedenými v odseku 3 a zároveň uloží ochranné liečenie.“

[209] Citácia časti výroku z rozsudku Okresného súdu Bratislava I sp. zn. 1T 60/2018 zo dňa 14.5.2019

[210] Denník N, 17.9.2019: <https://dennikn.sk/minuta/1587456/?ref=mwat>

[211] Tvnoviny.sk: Bitka, ktorá šokovala celé Slovensko: Juraja Hossua obžalovali zo zabitia Filipínca Henryho (†36): https://www.tvnoviny.sk/domace/1946270_bitka-ktora-sokovala-slovensko-juraja-hossua-obzalovali-zo-zabitia-filipinca-henryho-36?ref=mwat

[212] Správa Ministerstva zahraničných vecí Spojených štátov amerických o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2018: <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/slovakia/>

Aby sa zabezpečilo, že nenávisťne motivované trestné činy sú riadne zachytené, ECRI povzbudzuje štátne orgány k tomu, aby prijali **širokú definíciu rasistických, homofóbnych a transfóbnych incidentov**, tak ako je to odporúčané v § 14 Všeobecného politického odporúčania ECRI č. 11.[213] zahŕňajúc „každý incident, ktorý ako rasistický (homofóbny alebo transfóbny) vníma obeť alebo niektorá iná osoba“. Táto široká definícia by príslušníkom polície pomohla brať do úvahy možnosť nenávisťnej motivácie od prvého momentu vyšetrovania a zabezpečiť dôkazy. ECRI zastáva názor, že **fatálny útok na filipínskeho občana z roku 2018**, napríklad, by mal, podľa tejto širokej definície, byť v štatistikách zaznamenaný **ako nenávisťne motivovaný útok**, keďže páchateľ kričal anti-gay urážky. [214]

Tento útok „na filipínskeho muža, ktorý bol terčom brutálneho fyzického útoku na ulici a zomrel v dôsledku poranení“, zaznamenal aj úrad ODIHR a zaradil ho do zoznamu rasisticky a xenofóbne motivovaných útokov spáchaných na Slovensku v roku 2018.[215]

2.12. Odmietnutie trestného oznámenia

V štádiu vyšetrovania sa vyšetrovateľ alebo prokurátor môžu rozhodnúť, ak dospejú k záveru, že nedošlo k spáchaniu trestného činu, že nie je dôvod na začatie trestného stíhania a uznesením vec odmietnuť, alebo odovzdať príslušnému orgánu na prejednanie priestupku alebo iného správneho deliktu, alebo vec odovzdať inému orgánu na disciplinárne konanie, príp. vec odložiť, ak je trestné stíhanie neprípustné alebo ak zanikla trestnosť činu.[216] Z viacerých skúseností Ligy za ľudské práva, v prípadoch, kedy organizácia podala trestné oznámenie pre podozrenie zo spáchania trestného činu, ktorého obeťou bol utečenec/ka alebo cudzinec/ka, vyplýva, že polícia podané trestné oznámenia odmietla.[217]

V prípade odmietnutia trestného oznámenia vyšetrovateľom má obeť, ktorá oznámila podozrenie zo spáchania trestného činu na políciu, resp. oznamovateľ, možnosť podať sťažnosť v lehote troch pracovných dní od doručenia uznesenia o odmietnutí veci.[218] Uznesenie musí obsahovať aj odôvodnenie a poučenie o opravnom prostriedku.[219] **Lehota na podanie sťažnosti je však veľmi krátka** na to, aby v rámci tejto lehoty mala obeť časový priestor nájsť právnu pomoc, ktorá jej s prípravou sťažnosti pomôže, a je otáznosť koľko obetí, najmä ak ide o cudzincov, zvládne správne napísať a podať v lehote sťažnosť.

Dokonca aj v prípravnom konaní môže prokurátor alebo policajt postúpiť vec inému orgánu, ak výsledky vyšetrovania preukazujú, že nejde o trestný čin, ale ide o skutok, ktorý by mohol byť priestupkom alebo iným správnym

[213] Všeobecné politické odporúčanie ECRI č. 11 z 29. júna 2007 o boji proti rasizmu a rasovej diskriminácii v policajnej práci; <https://rm.coe.int/ecri-gpr-no-11-on-combating-racism-and-racial-discrimination-in-police/168098917e>

[214] ECRI Správa o Slovensku, október 2020, bod 60

[215] <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2018>

[216] § 197 ods. 1 Trestného poriadku

[217] Napr. v prípade podozrenia zo spáchania TČ obchodovania s ľuďmi (2018), alebo v prípade podozrenia zo spáchania TČ nevyplatenia mzdy a odstúpeného a zo spáchania TČ subvenčného podvodu (2020)

[218] § 197 ods. 3 v súčinnosti s § 187 ods. 1 Trestného poriadku

[219] § 176 ods. 1 písm. d) e) Trestného poriadku

deliktom alebo by mohol byť prejednaný v disciplinárnom konaní.[220] Navyše môže prokurátor trestné stíhanie zastaviť, ak dospeje k záveru, že skutok nie je trestným činom a nie je dôvod na postúpenie veci. Okrem toho môže aj súd na hlavnom pojednávaní vydať uznesenie, ktorým postúpi vec inému orgánu, ak zistí, že nejde o trestný čin, ale žalovaný skutok by mal iný orgán prejednať ako priestupok.[221] služobné previnenie alebo disciplinárne previnenie.[222]

Trestný poriadok zakotvuje, že poškodenému, ktorý neovláda slovenský jazyk, sa „písomne preloží rozsudok, trestný rozkaz, rozhodnutie o odvolaní, rozhodnutie o podmienenečnom zastavení trestného stíhania a upovedomenie o hlavnom pojednávaní“.[223] **Uznesenie o odmietnutí veci, príp. o jej odovzdaní inému orgánu sa neuvádza medzi uvedenými písomnosťami trestného konania, u ktorých zákon zakotvuje povinnosť písomného prekladu.** V ďalšom ustanovení síce zákon zakotvuje, že „na žiadosť poškodeného alebo aj bez takej žiadosti rozhodne orgán, pred ktorým sa konanie vedie, že sa poškodenému, okrem rozhodnutí uvedených v odseku 6, písomne preloží aj iná písomnosť, ak je to nevyhnutné k riadnemu uplatneniu práv poškodeného v trestnom konaní, a to v rozsahu určenom týmto orgánom“.[224] avšak tu ide o diskrečnú právomoc orgánu činného v trestnom konaní a „obeť, ktorá neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie, a nedostáva právnu či inú pomoc, je ponechaná na milosrdenstve autorít, ktoré uznesenie vydali“.[225]

Ak cudzinec, v pozícii poškodeného, nemá právne zastúpenie v trestnom konaní, neovláda slovenský jazyk, nemá na Slovensku potrebné kontakty, a je mu doručené uznesenie v slovenskom jazyku, ktorého obsahu bez prekladu nie je schopný porozumieť, je preňho priam nereálne stihnúť krátku lehotu na podanie sťažnosti. Javí sa preto problematické, že tieto dôležité písomnosti (uznesenia o odmietnutí/ odovzdaní veci) nie sú poškodenému obligatórne preložené do jazyka, ktorému rozumie, a že ich prípadný preklad je ponechaný na rozhodnutie zodpovedného orgánu.

[220] § 214 ods. 1 Trestného poriadku

[221] Viď ako príklad prípadovú štúdiu vyššie

[222] § 280 ods. 2 Trestného poriadku

[223] § 28 ods. 6 Trestného poriadku

[224] § 28 ods. 7 Trestného poriadku

[225] Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačáj: Národná správa Slovensko, Analýza implementácie práv obetí; 2019; správa vznikla v rámci projektu VOciare financovaného Európskou úniou; str. 36; https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOciare_National_Report_Slovakia_interactive.pdf

3. ZISTENIA Z MAPOVANIA SITUÁCIE V TERÉNE

V rámci projektu SalamSK, Islamská nadácia na Slovensku zisťuje skúsenosti moslimov a moslimiek, ako aj cudzincov a cudzinek, žijúcich na Slovensku, s nenávistnými trestnými činmi, diskrimináciou z dôvodu vierovyznania, farby pleti či pôvodu, a inými incidentmi motivovanými intoleranciou, islamofóbiou či xenofóbiou voči cudzincom. Zbieranie dát prebiehalo od 19. apríla 2021 do 1. augusta 2021 prostredníctvom dotazníka „Mapovanie nenávisti a islamofóbie v slovenskej spoločnosti“ cez Survio.[226] posilnené intenzívnym osobným kontaktom a rozhovormi s respondentmi.

„Na zábave v centre mesta nás slovne napadla skupinka mladých ľudí. Ja som polovičná Albánka/ Slovenka a priateľ moslim. Až po nejakom čase a hádke na ulici sa nás zastalo pár okoloidúcich dievčat.“

Respondentka výskumu

Z výsledkov mapovania[227] vyplýva, že až 59,1 % respondentov a respondentiek alebo ich rodinných príslušníkov boli obeť nenávistného útoku, diskriminácie, šikany, vyhrážok, zastráňovania, príp. iného nenávistne motivovaného skutku, pre svoj pôvod alebo náboženstvo.

„V škole deti čelili šikane kvôli farbe pleti a náboženstvu, neriešil nikto, museli sme zmeniť

školu, zo strany polície sme čelili nezmyselnému obvineniu, nátlaku a vyhrážaniu sa z dôvodu náboženského, bežne čelíme hanlivým pokrikom, kvôli viere, urážkam, zo strany jedných susedov čelíme denno-dennej šikane, ktorú sme aj hlásili na políciu, nikto s tým nič nerobí.“

Respondent/ka výskumu

50 % respondentov a respondentiek[228] sa vo výskume vyjadrilo, že nenávistne motivované skutky, ktorým čelili, neboli ojedinelé, ale išlo o opakované prípady.

„Došlo k verbálnym útokom v metre, vo vlaku a v reštaurácii, kde som bol považovaný za utečenca a hrozila aj fyzická konfrontácia. Okolie sa tvárilo, že to nevidí. Nakoniec som napätie zmiernil sám slovnou argumentáciou a odhalením, že nie som cudzinec, ale miestny. Pred deviatimi rokmi som bol fyzicky napadnutý 6 skínmi z dôvodu farby pleti.“

Respondent výskumu

19,5 % respondentov a respondentiek sa vyjadrilo, že k incidentu došlo za posledný mesiac, 23,4 %, že k nemu došlo za posledných 6 mesiacov, rovnako 23,4 %, že k nemu došlo v období posledného roka a 23,4 % uviedlo, že sa stali obeť nenávistného incidentu v období posledných 5 rokov.[229]

[226] <https://www.survio.com/survey/d/E1H9J5W7O5Y9V4H9P>

[227] Prostredníctvom dotazníka bolo vyzbieraných 127 individuálnych odpovedí od 55 mužov a 72 žien vo veku 18 až viac ako 70 rokov. Väčšina respondentov a respondentiek malo slovenské občianstvo, avšak medzi respondentami a respondentkami boli aj ľudia z rôznych iných krajín a kontinentov. Doba pobytu na Slovensku sa u respondentov pohybuje od 1 roka až po celý život strávený na Slovensku a išlo väčšinou o osoby moslimského vierovyznania (75,6 %), 11,8 % ľudí deklarovalo kresťanskú náboženskú príslušnosť, 1,6 % židovské vierovyznanie, 5,5 % respondentov a respondentiek sa deklarovalo ako ateisti a 5,5% respondentov zvolilo možnosť „iné“. Z hľadiska vzdelania najviac respondentov a respondentiek dosiahlo vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa (30,7 %) a úplné stredoškolské vzdelanie s maturitou (29,1 %). Najmenej respondentov deklarovalo ukončené vzdelanie základného stupňa (5,5 %) a stredoškolské vzdelanie s výučným listom (5,5 %).

[228] Z celkového počtu 76 respondentov/iek, ktorí/é danú otázku zodpovedali.

[229] Z celkového počtu 77 respondentov/iek, ktorí/é danú otázku zodpovedali.

„Vo vlaku nás napadla skupina skinhedov. Museli sme utiecť.“

Respondent/ka výskumu

Najčastejšie majú respondenti a respondentky skúsenosť s verbálnymi útokmi (73,0 %) a nenávisťnými pokrikmi (39,2 %). K odmietaniu komunikácie došlo v 27 % prípadov, k obťažovaniu alebo zastrahovaniu cez email alebo telefón v 20,3 % prípadoch a psychickému násiliu čelilo 14,9 % respondentov a respondentiek. Fyzické útoky boli reportované v 6,8 % (5 odpovedí) prípadoch, 2,7 % čelilo poškodeniu majetku alebo graffiti (1 odpoveď) a 21,6 % respondentov zvolilo možnosť „iné“.[230]

„V obchode na manžela vybehol jeden pán, že je terorista.“

Respondentka výskumu

Najčastejšie došlo k incidentom na verejných miestach, pri interakcii s neznámymi ľuďmi (53,2 %) alebo online na internete (37,7 %). No k nenávisťným incidentom dochádzalo aj v školskom prostredí alebo v kontakte s rovesníkmi, obe možnosti reportoval zhodný počet respondentov a respondentiek (24,7 %). Na pracovisku alebo v škole má s nenávisťnými incidentmi skúsenosť až 22,1 % respondentiek a respondentov, v rodinnom prostredí 18,2 % a vo verejnej doprave 16,9 %. K incidentom dochádza aj pri kontakte s úradmi (14,3 %) alebo s orgánmi činnými v trestnom konaní (11,7 %) ale aj pri uchádzaní sa o zamestnanie (11,7 %) a tiež pri prijímaní zdravotných služieb zo strany zdravotníkov (7,8 %).[231]

„Stalo sa to v Petržalke v Lidli. Muž ma napadol a chcel mi strhnúť hidžáb, ale neuspel. Nikto mi nepomohol. Ja som kričala, že moje dieťa spí, potom ma pustil a ja som ušla.“

Respondentka výskumu

„Pri návšteve lekára, kde lekár nepekne slova používal a mal predsudky, a namiesto riešenia zdravotného stavu, riešil môj pôvod a pracovné činnosti a či ostanem tu alebo sa vrátim domov.“

Respondent/ka výskumu

Až 62,3 % respondentov a respondentiek identifikovalo ako príčinu incidentu skutočnosť, že sú moslimovia a 31,2 % skutočnosť, že ide o cudzincov a cudzinky. Iný výzor (23,4 %), iná farba pleti (22,1 %), cudzokrajné meno (20,8 %) alebo používanie cudzieho jazyka (20,8 %) boli ďalšími častými príčinami útokov.[232]

„Odkedy žijem opäť na Slovensku, zabudla som akí sú tu ľudia rasisti. Som tmavšej pleti a každý na mňa pozerá cez okuliare, ľudia na ulici, či v obchode, či pri pohovore. Je to strašné. V inej krajine som sa nikdy necítila menejcenná ako tu.“

Respondentka výskumu

Až 89,6 % respondentov a respondentiek uviedlo, že nepodalo v súvislosti s nenávisťným útokom trestné oznámenie, ani nevyhľadali pomoc polície. 96,1 % uviedlo, že skutok nebol riešený na súde.[233]

„V islamofóbnej krajine ísť na políciu a sťažovať sa na diskrimináciu islamského vierovyznania mi príde ako nonsens.“

Respondent/ka výskumu

V odpovedi na otázku, aký bol hlavný dôvod nenahlásenia incidentu na políciu až 46,8 % respondentov a respondentiek uviedlo, že si mysleli, že nahlásením sa aj tak nič nezmení a 41,6 % si myslelo, že polícia to nebude brať vážne. Až 15,6 % respondentov nevedeli, na koho sa obrátiť, 9,1 % nemalo na nahlásenie útoku čas,

[230] Z celkového počtu 74 respondentov/iek, ktorí/é danú otázku zodpovedali.

[231] Z celkového počtu 77 respondentov/iek, ktorí/é danú otázku zodpovedali

[232] Ibid.

[233] Ibid.

6,5 % si myslelo, že nemajú dostatočnú úroveň slovenského jazyka pre nahlásenie skutku, 7,8 % cítilo hanbu a/alebo strach z ďalšieho útoku. Až 57,1 % respondentov a respondentiek uviedlo, že by dnes konali rovnako.[234]

„Nenahlásil, keďže som to považoval za neefektívne.“

Respondent výskumu

Respondentov a respondentiek, ktorí skutok na políciu nahlásili sme sa pýtali na priebeh a výsledok konania na polícii:

„Policajt nás nebral vážne, smial sa, že to nebol rasisticky útok, odvtedy sme nič nepočuli od polície.“

„Nebrali to vážne, skôr sa stále postavili na stranu agresora.“

„Pred pár rokmi sa mi vyhrážali, že mi podpália auto a že ma chytia a znásilnia do všetkých otvorov. Polícia ma vysmiala, dala im pokutu 30 EUR a povedali mi, že nemám provokovať a nikto mi nebude nadávať a že čo sa bojím malých detí ...“

Iba 22,1 % respondentov a respondentiek by bolo ochotných riešiť nenávistný skutok či prípad diskriminácie súdnou cestou a 32,5 % nevie.[235] Tí, ktorí sa vyjadrili záporne (45,5 %), uviedli ako dôvod najmä prieťahy v konaní, resp. zdĺhavé súdne konanie, ktoré si vyžaduje čas a energiu. Viacerí tiež poukázali na stres súvisiaci s takýmto konaním a skutočnosť, že konaním by sa aj tak nič nevyriešilo. Respondenti dokonca poukazovali na obavy o bezpečnosť, „pretože ten neznámy človek by sa tak dostal k mojej adrese a mohol by sa mi následne vyhrážať alebo niečo urobiť“.

Jeden respondent by sa na súd neobrátil, pretože SR je „xenofóbny a rasistický štát“. V odpovediach rezonovala aj nedôvera vo vzťahu k súdu, ale aj obavy z časovo, psychicky a finančne náročného konania.

„Pretože nechcem stratiť svoju budúcnosť v súdnom konaní. Nemyslím si, že by mi súd pomohol alebo pomohol nejakému cudzincovi.“

Respondent/ka výskumu

Závažným zistením sa javí, že niektorí ľudia považujú za jednoduchšie „vyhýbať sa niektorým ľuďom“ ako obrátiť sa na súd, či štátne orgány. Je zarážajúce, že nenávistné incidenty či diskrimináciu, ktorej musia čeliť, nepovažujú za dostatočne závažnú na to, aby sa so žiadosťou o pomoc obrátili na štátne orgány. V odpovedi na otázku, s ktorými organizáciami alebo inštitúciami by takéto niečo v budúcnosti riešili, najviac respondentov a respondentiek uviedlo Islamskú nadáciu na Slovensku (50,6 %) alebo Ligu za ľudské práva (48,1 %). Na políciu by sa obrátilo 44,2 % respondentov.

„Nemyslím si, že je to až také závažné, aby sa to muselo riešiť súdne, niekedy sa stačí vyhýbať určitým ľuďom.“

Respondent/ka výskumu

Na otázku či sa cítia na Slovensku bezpečne, odpovedalo kladne 59,2 % respondentov a respondentiek, záporne 19,7 %, a názor nevedelo alebo nechcelo vyjadriť 21,1 % opýtaných.[236]

„Tak viete, na Slovensku sa niekedy človek bojí priznať na verejnosti, že je Muslim, lebo automaticky vás škatulkujú, selektujú, odmietajú.“

Respondent výskumu

[234] Ibid.

[235] Ibid.

[236] Z celkového počtu 76 respondentov a respondentiek.

Na otázku, prečo sa tu necítia bezpečne, resp. čoho sa boja, respondenti a respondentky uviedli napríklad tieto dôvody[237]:

- „Útoku a šikany na moje deti.“
- „Tým že je táto krajina pomerne rasisticky situovaná a muslim = terorista.“
- „Slovných a fyzických útokov.“
- „Bojím sa, že by ma mohli ľudia napadnúť len kvôli mojej viere.“
- „Urážky, vulgárne nadávky, predsudky, pokrikovanie, sácanie.“
- „Násilie, predsudky, neakceptovanosť“
- „Islamofóbnych útokov kvôli môjmu hidžábu.“
- „Vylúčenie zo spoločnosti všeobecne (rodina, práca, škola atď.).“
- „Všetci vieme, kde a za akých okolností nastáva diskriminácia, ale všetci držia spoločenské ticho.“
- „Na Slovensku sú ešte stále verbálne útoky na cudzincov celkom bežné.“
- „Ľudia tu nie sú ochotní zasiahnuť, keďvidia krivdu na iných.“

Až 65,3 % respondentov a respondentiek vyjadrilo názor, že v súčasnosti je vyššia pravdepodobnosť, že by sa oni alebo ich blízki stali obeťou diskriminácie, šikany, vyhrážok, zastrašovania, útoku alebo iných nenávistných skutkov, ako pred rokom 2015.[238]

Až 55,9 % respondentov a respondentiek odpovedali, že sa stali niekedy svedkami diskriminácie, šikany, vyhrážok, zastrašovania, útoku alebo iných nenávistných skutkov voči inej osobe alebo osobám s odlišným pôvodom alebo náboženstvom.[239]

„Keď som si hľadal dom na prenájom, majiteľ mi ho na poslednú chvíľu odmietol prenajať,

pretože „neprenajíma domy moslimom, Turkom a arabom“.

Respondent výskumu

„Pluli na známeho s manželkou keď prechádzali cez ulicu.“

Respondent/ka výskumu

„Išla som na autobusovú zastávku pri Zochovej v Bratislave. Bola tam žena v hidžábe s dieťaťom v kočíku. Z vedľajšej ulice prichádzala skupinka mužov, možno mali aj vypité. Začali po nej pokrikovať, plúť, nadávať a začínali byť agresívni. Túto ženu som stiahla do inej uličky a spolu sme odišli. Myslím, že sme boli obe v šoku a ja som sa tiež bála o svoju bezpečnosť, lebo ich urážky začali byť namierené aj na mňa. Našťastie bol medzi nami dostatočný odstup a skupina nás neprenasledovala.“

Respondentka výskumu

Pokiaľ ide o príčiny zvyšovania diskriminácie, šikany, vyhrážok, zastrašovania, útoku alebo iných nenávistných skutkov voči osobám s odlišným pôvodom alebo náboženstvom, tak 69,3 % respondentov a respondentiek vidí príčinu v mediálnom zobrazovaní etnicky a nábožensky odlišných skupín, 63,8 % v nedostatočných skúsenostiach Slovákov s odlišnosťou, 54,3 % v stereotypoch a predsudkoch verejnosti, 52,8 % vo vyjadreniach verejných predstaviteľov, 45,7 % ako reflexiu teroristických útokov vo svete, 49,6 % v nedostatočných informáciách o etnicky a nábožensky odlišných skupinách, a 40,9 % v aktivitách extrémistov a krajnej pravice.[240]

[237] 68 respondentov a respondentiek zodpovedalo predmetnú otázku

[238] Z celkového počtu 127 respondentov a respondentiek odpovedalo rozhodne súhlasím (28,3 %), skôr súhlasím (19,7 %) a súhlasím (17,3 %).

[239] Z celkového počtu 127 respondentov a respondentiek.

[240] Ibid. (respondenti a respondentky si mohli vybrať jednu alebo viacero z ponúkaných možností, príp. uviesť iné)

„Útok bol verbálny a bolo to po nejakom teroristickom čine vo svete. Po každom jednom teroristickom čine nás všetci hádžu do jedného vreca.“

Respondent výskumu

Až 81,1 % respondentov a respondentiek výskumu si myslí, že väčšia informovanosť a lepšia ochrana obetí diskriminácie, šikany, vyhrážok, zastrasovania, útokov alebo iných nenávistných skutkov by prispela k nahlasovaniu takýchto skutkov orgánom činným v trestnom konaní.[241]

„Okoloidúci sa pri nadávkach dotyčného vulgárneho občana tvárili, že tam vlastne ani nie sú. Nikto situáciu neriešil. Ako keby to bolo normálne.“

Respondent/ka výskumu

Na otázku ako konkrétne nenávistné skutky ovplyvňujú bežný život respondentov a respondentiek, väčšina z nich vyjadrila pocity strachu a úzkosti, neistoty, obmedzenia, diskomfortu, nerovnocenného pocitu v spoločnosti, outsiderstva v slovenskej majorite, psychického nátlaku, obáv chodiť do spoločnosti či vychádzať von za tmy, problém žiť plnohodnotným životom, a viacerí sa vyjadrili, že im strach bráni v prejavovaní náboženskej príslušnosti vonkajšími znakmi, napr. zahalené vlasy.

„Nemôžem verejne nosiť hidžáb, bojím sa o seba a svoje deti. Ak ho mám, stále počúvam narážky, v obchode a pod.“

Respondentka výskumu

„Mám strach chodiť von večer a sama, chodiť na verejné miesta, nechcem byť v blízkosti tínedžerov.“

Respondentka výskumu

„Obavy kto mi čo zas povie a či budú toho svedkom moje deti. Prípadne či ma niekto aj fyzicky nenapadne.“

Respondentka výskumu

„Každodenne žijem v strese a obavách, že prídem o svoju prácu a zneváženie mojej osoby.“

Respondent výskumu

„Nosím pepperspray a viac si dávam pozor na prostredie okolo mňa.“

Respondent/ka výskumu

„Mám permanentný strach o bezpečnosť svojej rodiny.“

Respondent/ka výskumu

„Necítim sa dobre v tejto krajine, stále musím byť v strehu, rozmýšľam aká budúcnosť tu čaká na moje deti...“

Respondentka výskumu

[241] Z celkového počtu 127 odpovedí.

4. ZÁVER - SUMÁRNY PREHĽAD HLAVNÝCH ZISTENÍ

Zo zistení analýzy a mapovania aktuálnej situácie v teréne jednoznačne vyplýva, že **akútnym problémom je pretrvávajúce nenahlasovanie trestných činov z nenávisti**.

Uvedené vyplýva jednak zo štatistických údajov poskytnutých relevantnými inštitúciami; zo skutočnosti, že informačné kancelárie MV SR, ktoré už vyše dva roky poskytujú základné poradenstvo a usmernenie pre obe trestných činov v krajských mestách SR, nezaznamenali ani jeden prípad obe trestného činu, ktorá by sa na nich obrátila so žiadosťou o pomoc, a rovnako subjekty poskytujúce pomoc obetiam nemajú žiadnu alebo len minimálnu skúsenosť s takýmito obeťami; ako aj zo skúseností MVO pracujúcich s utečencami a cudzincami. INS poukazuje na skutočnosť, že islamofóbia nie je legislatívne ukotvená, ide o právne nejasný termín, a pokiaľ ide o nenávistné trestné činy namierené voči moslimom, absentujú oficiálne štatistiky.[242] Aj ECRI vo svojej poslednej monitorovacej správe o Slovensku (2020) zdôrazňuje, že „oficiálne štatistiky neposkytujú pravdivý obraz o rozsahu trestných činov z nenávisti na Slovensku“. Z dotazníkov v rámci mapovania situácie v teréne tiež vyplynulo, že prevažná väčšina respondentov a respondentiek boli v posledných rokoch obeťou (59,1 %) alebo svedkom (55,9 %) nenávistného trestného činu, šikany, zastrašovania či diskriminácie, namierenej voči moslimom, utečencom či cudzincom, avšak iba 10,4 % nahlásilo uvedený čin na políciu. ECRI, INS aj samotní respondenti ako dôvod nenahlasovania uvádzajú najmä strach a nedôveru pokiaľ ide o prístup a postup štátnych orgánov, t. j. že tieto budú skutočne konať v ich prospech a situáciu riešiť.

S problematikou nereportovania priamo súvisia viaceré identifikované výzvy:

- Ak trestný čin nie je nahlásený a riadne vyšetrený, **nedochádza k potrestaniu páchatel'ov**, ktorí môžu v nenávistných útokoch beztrestne pokračovať;
- Existujúce **štatistiky nemajú relevantnú výpovednú hodnotu**;
- **Rozsah problému v SR nie je preskúmaný** a teda dochádza k podceňovaniu nebezpečného javu islamofóbie a xenofóbie voči utečencom a migrantom a **neprijímajú sa potrebné opatrenia (bagatelizovanie)**.

Ďalšími závažnými zisteniami, ktoré majú priamy vplyv na zabezpečenie práv obetí nenávistných trestných činov v praxi, sú:

- Nedostatok osvetu - informovanosti vo vzťahu k utečencom a cudzincom a v súvislosti s tým predovšetkým **absencia informačných materiálov pre obeť v inom ako slovenskom jazyku**;
- **Absencia programov budovania dôvery** medzi komunitami cudzincov a utečencov a orgánmi činnými v trestnom konaní, čo vedie k znižovaniu dôvery obeť/poškodených v účinnosť nahlasovania trestných činov z nenávisti;
- Potreba hlbšieho usmernenia a supervízie pre príslušníkov PZ v prvej línii, ktorí prijímajú trestné oznámenia a realizujú prvotné úkony, vo vzťahu k **správnej a včasnej identifikácii nenávistného motívu** trestného činu, zabezpečenia relevantných dôkazov a prístupu k obetiam nenávistných trestných činov, osobitne k obetiam z radov utečencov a migrantov;

- **Neexistencia akreditovaného subjektu pomoci obetiam, ktorý by sa špecializoval na poskytovanie pomoci obetiam nenávistných trestných činov;**
- Existujúce subjekty pomoci obetiam nepoznajú potreby obetí z radov utečencov a migrantov, nevedia zabezpečiť tlmočenie pre obeť;
- SAK nemá evidenciu/ vyhľadávanie advokátov poskytujúcich právnu pomoc a zastupovanie obetiam trestných činov;
- CPP má iba veľmi obmedzenú právomoc danú zákonom na poskytovanie právnej pomoci obetiam, predovšetkým vo vzťahu k odškodneniu, príp. (podľa novely zákona o obetiach účinnej od 1.7.2021) aj v iných súvisiacich civilných konaniach, avšak obetiam neposkytuje právnu pomoc a zastúpenie v trestnom konaní;
- Informačné kancelárie MV SR pôsobiace v krajských mestách nemajú oprávnenie poskytovať žiadne právne služby, ani asistenciu pri podaní trestného oznámenia;
- **Aktuálne dostupná bezplatná právna pomoc pre obeť nenávistných trestných činov je nedostatočná;**
- Zákon o pomoci obetiam garantuje **bezplatnú odbornú pomoc pre obeť vo veľmi obmedzenom rozsahu;**
- Podceňovanie nenávistných trestných činov zo strany orgánov činných v trestnom konaní aj súdov a **odkazovanie na priestupkové konanie;**
- Posudzovanie „nenávisti“ ako osobitného motívu trestného činu naráža na **spoločenské predsudky, stereotypy a bagatelizovanie či ospravedlňovanie konania;**
- Extrémne krátka lehota (troch pracovných dní) na podanie sťažnosti proti odmietnutiu veci – trestného oznámenia, čo najmä obetiam z radov utečencov a cudzincov môže značne sťažiť prístup k efektívnemu opravnému prostriedku;
- Absencia zákonnej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní zabezpečiť **preklad uznesenia o odmietnutí veci** alebo jej odstúpení na priestupkové či disciplinárne konanie do jazyka, ktorému obeť rozumie;
- **Komplikovaný právny jazyk poučení pre obeť**, poškodených a svedkov, ktoré má polícia k dispozícii na odovzdanie obeti **iba v slovenskom jazyku;**
- **Absencia relevantných štatistík o počte obetí** nenávistných trestných činov;
- Potreba ďalšieho preskúmania policajnej praxe ohľadne aplikácie možnosti obetí/ poškodených urobiť vyhlásenie o vzdaní sa procesných práv už v prvotných štádiách konania, čo môže v konečnom dôsledku viesť k závažnému odopretiu spravodlivosti obeti/poškodenej osobe.

Pozitívne treba hodnotiť skutočnosť, že zodpovedné orgány začali v posledných rokoch klásť väčší dôraz na riešenie trestných činov extrémizmu[243] a na potláčanie prejavov nenávisti („hate speech“) na internete,[244] čo má bezpochyby nepriamy dopad aj na prevenciu páchania nenávistných trestných činov („hate crime“), avšak, ako ukazujú zistenia analýzy, problémy pri odhaľovaní a vyšetrovaní nenávistných trestných činov a pri poskytovaní adekvátnej pomoci ich obetiam pretrvávajú, a je potrebné sa nimi intenzívne zaoberať.

[242] Odpoveď na výskumné otázky poskytnutá INS emailom dňa 9.5.2021

[243] Najmä trestných činov upravených v §§ 421 a nasl. Trestného zákona

[244] Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 zakotvila sériu opatrení na boj proti narastaniu extrémizmu v spoločnosti a prevenciu radikalizácie.

Pozitívny prínos, pokiaľ ide o prevenciu nenávistných prejavov v spoločnosti, môže určite priniesť aj realizácia viacerých úloh,[245] ktoré zakotvila Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024,[246] ktorej cieľom je o. i. **vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho akékoľvek prejavy extrémizmu a nenávistných prejavov založených na národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti.** Osobitne oceňujeme čiastkový cieľ „obnova dôvery v inštitúcie a podpora nahlasovania protiprávneho konania“.

V nadväznosti na zistenia tejto analýzy, v samostatnom Pozičnom dokumente, prinášame viacero návrhov opatrení pre zlepšenie informovanosti, podpory a ochrany obetí nenávistných trestných činov, osobitne pokiaľ ide o utečencov, migrantov a moslimov. Tieto sú adresované zákonodarcom, tvorcom verejných politík, zodpovedným štátnym orgánom aj subjektom pomoci obetiam a MVO.

Pozičný dokument si otvoríte kliknutím **SEM**.

[245] Z konkrétnych úloh poukazujeme osobitne na tieto: č. 1.5: priebežné realizovanie prieskumu verejnej mienky zameraného na vyhodnotenie stavu a vývoja radikalizácie, extrémizmu, nenávistných prejavov a subjektívneho pocitu bezpečia obyvateľstva, za účelom presného cielenia preventívnych opatrení; č. 1.15: analýza stavu uplatňovania ľudských práv v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona, s cieľom zmapovania súčasnej situácie a vypracovania podkladov pre metodiky a vzdelávacie programy v tejto oblasti (zodpovedný subjekt za realizáciu tejto úlohy je SNSLP); č. 2.1: posilnenie spolupráce štátnych orgánov, samosprávy a MVO pri ochrane zraniteľných skupín, monitorovania stavu radikalizácie a extrémizmu a pomoci v prípade ich preukázateľnom podozrení; č. 2.5: v spolupráci so zástupcami marginalizovaných skupín a organizáciami, ktoré s nimi spolupracujú, uskutočňovať kampane na odstránenie negatívnych stereotypov a generalizovania vlastností príslušníkov minorít, s cieľom obmedzenia šírenia negatívnych prejavov; č. 3.10: vzdelávanie štátnych zamestnancov, najmä MV SR, v oblasti pomoci obetiam trestných činov extrémizmu, ako aj práca s páchatelmi týchto činov za účelom deradikalizácie a predchádzania opakovanej trestnej činnosti; č. 4.5: podpora medzináboženského dialógu, s cieľom podpory porozumenia a úcty k rozdielnym aj spoločným hodnotám

[246] Úlohy pre jednotlivé rezorty a inštitúcie sú zakotvené v Prílohe č. 2 Koncepcie: <https://www.minv.sk/?zakladne-dokumenty-3>

POUŽITÁ LITERATÚRA

Výskumy, štúdie, monitorovacie správy:

- Š. Dušková, A. Dubová, A. Mačáj: Národná správa Slovensko, Analýza implementácie práv obetí; 2019; správa vznikla v rámci projektu VOciare financovaného Európskou úniou; https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOCIARE_National_Report_Slovakia_interactive.pdf
- I. Bihariová a spol.: Riešenie nenávistne motivovaných trestných činov a nenávistných prejavov (angl. Tackling hate crime and hate speech in Europe), Komparatívna správa o nenávistných trestných činoch vychádzajúca z národných výskumov realizovaných na Slovensku, v ČR, v Maďarsku, na Malte a v Litve pokrývajúcich obdobie rokov 2014 – 2016; https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/11/Tackling-Hate-Crime-and-Hate-Speech-in-Europe_EN.pdf
- Z. Bútorová, G. Mesežnikov, a spol., Inštitút pre verejné otázky: Zaostreň na extrémizmus, výskumná štúdia, 2017; https://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Zaostrene_na_extremizmus.pdf
- M. Blažek, S. Andrášová, N. Paulenová, IOM: „Skúsenosti migrantov a migrantiek na Slovensku s násilím“; 2013; https://www.iom.sk/phocadownload/mic/iom_vyskum-skusenosti-migrantov-s-nasilim_2013.pdf
- E. Gallo Kríglarová, J. Kandlečíková, A. Holka Chudžíková, M. Pišová: Postoje majoritnej populácie k migrácii a cudzincom na Slovensku, Analýzy kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu, CVEK, 2021; http://cvek.sk/?attachment_id=2877&download=true
- K. Fajnorová, M. Chaloupková, Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku, Výskumná štúdia, HRL, 2021; <https://www.hrl.sk/userfiles/files/Vy%CC%81skumna%CC%81%20s%CC%8Ctu%CC%81dia.pdf>
- Islamská nadácia na Slovensku: Správa: Islamofóbia na Slovensku 2019; https://www.islamonline.sk/uploads/docs/islamophobia_in_slovakia_2019.pdf
- Islamská nadácia na Slovensku: Správa: Islamofóbia na Slovensku 2020; https://www.islamonline.sk/uploads/docs/islamophobia_in_slovakia_2020.pdf
- FRA: Druhý výskum EÚ ohľadne minorít a diskriminácie, Moslimovia – vybrané zistenia, 2017; <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-muslims-selected>
- FRA: Správa o základných právach 2020: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>
- J. Bayer, P. Bárd, štúdia pre Európsky parlament, Politické oddelenie pre práva občanov a ústavné záležitosti: „Hate speech a hate crime v EÚ a hodnotenie prístupov ohľadne regulácie online obsahu“, EÚ, júl 2020; https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU%282020%29655135_EN.pdf
- ODIHR: Porozumenie potrebám obetí nenávistných trestných činov, 2020; <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>
- Správa ECRI o Slovenskej republike (coe.int), 2020: <https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-the-slovak-republic/1680a0a08a>

Právne predpisy:

- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 606/2013 z 12. júna 2013 o vzájomnom uznávaní ochranných opatrení v občianskych veciach
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (tzv. Smernica o obetiach)
- Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov, a pravidiel EÚ o európskych ochranných príkazoch
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze
- Usmernenie Európskej komisie k vykonávaniu Smernice č. 2012/29/EÚ o obetiach (DG Justice Guidance Document)
- Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiam trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok
- Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi
- Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore
- Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch

Politické dokumenty a správy:

- Ahmed Shaheed, Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery, Správa o boji proti islamofóbii/ proti-moslimskej nenávisti s cieľom eliminovať diskrimináciu a intoleranciu z dôvodu náboženského vyznania a viery, 25.02.2021, A/HRC/46/30, https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session46/Documents/A_HRC_46_30.docx
- Ministerstvo zahraničných vecí USA, Správa o dodržiavaní náboženskej slobody na Slovensku za rok 2020; <https://sk.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/193/SLOVAKIA-2020-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf>
- Ministerstvo zahraničných vecí USA, Správa o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2018: <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/slovakia/>
- Práva obetí: nová stratégia EÚ na posilnenie postavenia obetí, 24.6.2020, Predstavenie stratégie: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_20_1168
- Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0258:FIN:SK:PDF>
- Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024
- Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019
- Správa Európskej komisie Parlamentu a Rade o vykonávaní Smernice o obetiach

- Európska komisia, Skupina EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbii a iným formám neznášanlivosti, Pracovná skupina na zaznamenávanie trestných činov z nenávisti, zbieranie dát a povzbudzovanie k reportovaniu; Kľúčové hlavné zásady pre povzbudenie reportovania trestných činov z nenávisti, Úloha orgánov ochrany práva a relevantných štátnych orgánov; marec 2021; https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196
- Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre spravodlivosť, Metodické usmernenie (tzv. Guidance Document) k transpozícii a implementácii Smernice o obetiach, december 2013; <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=05758a3a-9e2e-49a5-a7ec-3737c3ad6876>
- Všeobecné politické odporúčanie ECRI č. 11 z 29. júna 2007 o boji proti rasizmu a rasovej diskriminácii v policajnej práci; <https://rm.coe.int/ecri-gpr-no-11-on-combating-racism-and-racial-discrimination-in-police/168098917e>

Rozsudky a uznesenia súdov/ prokuratúry:

- Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, sp. zn. 14T/1/2021 zo dňa 02. 03. 2021
- Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, sp. zn. 4T/18/2018 zo dňa 15. 06. 2018
- Rozsudok Špecializovaného trestného súdu, sp. zn. 2T/15/2019 zo dňa 26. 06. 2019
- Rozsudok Okresného súdu v Martine, sp. zn. 13T/175/2017 zo dňa 28. 01. 2019, <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/i-detail/rozhodnutie/8d4ff9cb-4327-4d34-881c-5bb46e612bdb%3A86d300aa-7d93-4d0d-bbc0-db63da2c14a1>
- Rozsudok Okresného súdu Bratislava I, sp. zn. 1T 60/2018 zo dňa 14.5.2019
- Uznesenie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 1To/68/2017 zo dňa 27. 09. 2017; <https://obcan.justice.sk/infosud/-/infosud/i-detail/rozhodnutie/12599733-7d81-48f3-a0a6-93420f918d5f%3A32267d0e-c4a4-4719-a0c4-3d93711ca3b8>
- Uznesenie Krajskej prokuratúry v Bratislave č. 1Kn 32/16/1100-6 zo dňa 2.2.2016, <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a452-predseda-vlady-sloboda-prejavu-a-ucelena-moslimska-komunita>

Poučenia, metodiky a informačné materiály:

- Polícia SR, Odbor vyšetrovania Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ: Osobitné formy poučenia pre obeť trestných činov v trestnom konaní; príručka pre vyšetrovateľa
- Polícia SR, Odbor vyšetrovania Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ: Metodika pre prácu s obeťami trestných činov v špeciálnych vylučovacích miestnostiach; príručka pre vyšetrovateľa
- NAKA, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva: Trestné činy z nenávisti, Príručka pre príslušníkov PZ
- Koordinačno-metodické centrum pre prevenciu násillia na ženách Inštitútu pre výskum práce a rodiny: Metodická pomôcka pre kontakt s obeťami trestných činov, 2019, https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Prirucka_Metodicka-pomocka-pre-kontakt-s-obeťami-Tc.pdf
- MS SR: Brožúra „Som obeťou trestného činu. Čo mám robiť? Aké sú moje práva? Ako mám postupovať?“, https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Pre-obete/Uvod/brozura_prava_obete.pdf
- Migračný úrad MV SR: Nový štart na Slovensku, Príručka pre žiadateľov o azyl a osoby s medzinárodnou ochranou na Slovensku: <https://www.minv.sk/?novy-start-v-sr>

- Informácie pre obete trestných činov podľa zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, poskytované obetiam zo strany polície
- Informácia o podmienkach odškodňovania obetí násilných trestných činov, poskytované obetiam zo strany polície
- Poučenie poškodeného v trestnom konaní, poskytované poškodeným zo strany orgánov činných v trestnom konaní
- Poučenie svedka, poskytované svedkom zo strany orgánov činných v trestnom konaní
- Centrum právnej pomoci: Obete trestných činov (informatívna brožúra); <https://www.centrumpravnejpomoci.sk/files/Ob%C4%8Dania%20-%20Be%C5%BEn%C3%A1%20agenda%20-%20Bro%C5%BE%C3%BAry/13.%20Obete%20tresny%CC%81ch%20c%CC%8Cinov.pdf>
- Informačná brožúra „Obet' trestného činu a poškodený“, vypracovaná 24.3.2021; <http://pomocobetiam.sk/wp-content/uploads/2021/04/Obe%C5%A5-a-po%C5%A1koden%C3%BD.pdf>
- Informácie o právach obetí v štádiu vyšetrovania trestného činu, počas konania pred súdom, po skončení konania pred súdom prvého stupňa, vrátane informácii o pomoci a podpore, ktoré obeť môže dostať v anglickom jazyku; posledná aktualizácia: 18.5.2020; https://beta.e-justice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country?SLOVAKIA&init=true&member=1

Ďalšie zdroje (mediálne, štatistické, iné):

- Tvnoviny.sk: Bitka, ktorá šokovala celé Slovensko: Juraja Hossua obžalovali zo zabitia Filipínca Henryho († 36); https://www.tvnoviny.sk/domace/1946270_bitka-ktora-sokovala-slovensko-juraja-hossua-obzalovali-zo-zabitia-filipinca-henryho-36?ref=mwat
- <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Pomoc-obetiam/Pre-obete/Co-je-to-trestne-konanie/Ako-sa-zacina-trestne-konanie.aspx>
- <https://www.minv.sk/?narodny-projekt-zlepsenie-pristupu-obeti-trestnych-cinov-k-sluzbam-a-vytvorenie-kontaktnych-bodov-pre-obete-o-projekte>
- <https://prevenciakriminality.sk/p/kde-najdete-pomoc>
- https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-anti-muslim-hatred_en
- <https://www.opensocietyfoundations.org/explainers/islamophobia-europe>
- <https://hatecrime.osce.org/what-hate-crime>
- <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2019>
- <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2018>
- <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2017>
- <https://hatecrime.osce.org/slovakia?year=2016>
- <https://www.minv.sk/?statistiky-20>
- <https://dennikn.sk/1143143/zbita-somalska-matka-porezany-francuz-nadavky-moslimom-nenavist-k-cudzincom-rastie/>
- Prokurátor po prvý raz podal obžalobu pre pokus - Denník N (dennikn.sk); <https://dennikn.sk/minuta/1518909/>
- Za pokus o vraždu z extrémistického motívu - SME | MY Banská Bystrica; <https://mybystrica.sme.sk/c/22161005/za-pokus-o-vrazdu-z-extremistickeho-motivu.html>

- Muž napadol cudzincov v bistre. Pred súd pôjde za pokus o vraždu s extrémistickým motívom | TVnoviny.sk: https://www.tvnoviny.sk/domace/1970456_muz-napadol-cudzincov-v-bistre-pred-sud-pojde-za-pokus-o-vrazdu-s-extremistickym-motivom
- <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/ukoncene-projekty/migracny-kompas>
- <https://www.hrl.sk/sk/zapoj-sa/udalosti-/treti-okruhly-stol-s-cudzincami-utoky-z-nenavisti>
- <https://spectator.sme.sk/c/22089283/hate-speech-foreigners-slovakia.html>
- <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/projekty/aktualne-projekty/salamsk-bojujeme-proti-islamofobii-a-podporujeme-obete-nenavistnych-trestnych-cinov-na-slovensku>
- <https://project-cope.com/>
- <https://www.osce.org/odihr/hate-crime-victim-support>

**UTEČENCI A MIGRANTI
AKO OBETE NENÁVISTNÝCH TRESTNÝCH ČINOV -
PREVENCIA, POMOC A OCHRANA**

Právna analýza a zistenia z mapovania situácie v teréne

autorka: Katarína Fajnorová
grafický dizajn: Monika Chaloupková

vydalo občianske združenie Liga za ľudské práva,
Račianska 80, 831 02 Bratislava
v roku 2021
prvé vydanie, online publikácia, 63 strán
ISBN 978-80-8243-001-4
EAN 9788082430014

**HUMAN
RIGHTS
LEAGUE**
LIGA ZA LUDSKÉ PRÁVA

© LIGA ZA LUDSKÉ PRÁVA
AUGUST 2021